

नवम ५८

श्री.
भाग.
न. टी.

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ गुणाय गुणात्वायैव ह्यनेकरूपानिधिं तमहं शरणं यामि परमानन्दमाधवे । त्रिगुणाष्ट
भिरुपायैवैव स्वतस्तान्वयः नवमीकस्मसंकीर्तिप्रसंगा यवितन्यते २ एवमुक्त्वा एवमुक्त्वा सद्धर्मः सत्प्रोथकः
कर्तव्यान्कवजादिसन्वादीनां निद्रुपणोः ३ सद्धर्मसुद्धसात्तानामेतरंगेशसत्कथा सूर्यसेमात्तयास्वनेरधु

गुणावाच मन्वेतराणि सवीणि तयोक्तानि श्रुतानि
सौमन्यव्रतानामराजविरेविडुस्वरः सानयो
स्वतप्रत्रोमनरासीदिति श्रुते तन्नः तन्न
तेषां वंशं पृथक्कृत्य नवैश्वरान्चरी
तन्मृश्रुषतीहि नः ५ येभ्यताये भवि
नः प्रणकीर्ती नो सर्वेषां वदविद्वन्मा
शासदसि ब्रह्मवादिनो ह्यः प्रोवाच भग
वत उवाच श्रुयतां मानवो वंशः प्राचुर्यै

मे वीर्याणनेतवीर्यस्य हरेस्तत्र कृतानि च १ ये
तीतकल्पान्ते मे प्रकृत्य सवया २ सवैविव
सताचोक्ता इत्याहुः प्रमुखा नृपाः ३
तानि च कीर्तयस्व मन्त्राभागाणि
प्राश्न्य भवन्त्यतनाश्च ये तेषां
त ५ श्रुत उवाच एवं परीक्षिताया
वान्मुक्ताः परम धर्मवित् ६ श्रीशु
भापरंतप नृपाक्यते विक्ररतो वक्त्रं व

नासंगतोचाते ५ तत्र च त्रयोदशभिरुपायैः सूर्यवंशो न वर्णिते एकादभिरुपायैः सौमवंशं तत्तपरैः
सैतत्र त्रयमेथायैव स्वतस्तान्वयेः सौमवंशप्रयोगोऽस्य सुखस्तीतमुच्यते ६ ॥
उक्तान्वा दसर्वकैवैव स्वतस्तान्वयेः सौमवंशप्रयोगोऽस्य सुखस्तीतमुच्यते ६ ॥
उक्तान्वा दसर्वकैवैव स्वतस्तान्वयेः सौमवंशप्रयोगोऽस्य सुखस्तीतमुच्यते ६ ॥

श्री.
भाग
न. टी.
२

प्रपितामहो ११ २६ विगतंति मिरे आभासः अन्यस्य प्रकाशश्च या नृत्याभूता दिवाः कुर्वतः २१ प्रसे

तन्निशस्यवचस्य भगवानुपितामहः हेतव्यतिक्कमेजात्वावभाषेरविनेदनं १५ एतत्सकल्यवेष
महातस्तुमिचारितः तथापिसाययिष्यतेसुप्रजस्तुस्वतेजसा २० यवेद्यवसितेराजभगवान्मम
हायशाः शुलौषीदादिपुरुषमिलयापुस्तकाम्यया २१ तस्मैकामवर्तते भगवान्ममरीषयः
ददाविलाभवेन्न सुद्युम्नः पुरुषवभः २२ सपकादामहाराजविचरन्मयावेन हतः कतिययासा
तौरस्यमारुह्यसौंधवे २३ प्रयत्नरुचिरं चापेशरोऽप्यपरमाङ्गतान् दंसितो नम्रमंवीरो जगाम दिशाम्
त्रयं २४ स कुमारावने मेरायस्तात्तु विवेश ह यज्जले भगवान्मम वीरममाणाः सहीमया २५ तस्मिन् वि
स्यगसौ सुद्युम्नः परवीरहा अयश्नतस्त्रियमात्मानेन संचव डवोन्वप २६ तथातदनुगा सर्व आत्मलि
गविययये हृष्टा विमनसोः भूवन् वीर्यमाणाः परस्परं २७ राजडवाचा कृष्णमेवगुणादेवः कनकाभग
वन्तः प्रफेमेनेसमाचक्ष परकौतुहलेहिनः २८ श्रीशुक उवाच ॥ एकदा गिरिशोऽस्य सस्यस्तु बसुव्रता
दिशा वितिमिशभासाः कुर्वतः समयागमः २९ तान् विनोकां विकादेवी विवासां डितभृशं भर्तरे
कात्सल्यस्यायनीवीमास्यपथयात् ३० अथ योपितया वीर्यप्रसेगरमनाणया निवृत्ता प्रययुस्त
सात्ररनारायणाश्चमं ३१ तदिदं भगवान्नाह प्रियाया प्रयकास्ययाः स्थानयः प्रविशेदेतत् सवैवापि
अवेदिति ३२ ततः कुंभेनेतद्दे पुरुषावर्जयेति हि रामः

गौरतमि निवेशं स्त्री प्रसेा दर्शनकालचितमनसः संततस्य सेगस्येनरनारायणाश्चमेप्रययु ३२ ॥ रामः

२

अनक्तं वंशं वक्तुं सुवीर्यमेव तावदंशे तत्प्रवर्तकं श्रीनामयामाभ्युदयस्मरयति परावरेण मिति पंचभिः ५ ।
 ताभागे चेति पादे पि न भगवन्नाभागाः ॥ सूर्यपौत्रस्य मद्यन्मस्य स्त्रीति सति दुपान्तरवः प्रभृति सामवंशसे
 चारं वक्तुं सप्रस्तावमिलोपाख्यानसाहस्यप्रजस्य मनोः सुर्वमितादिनायावदधाय समाप्ति सर्वमिदं वा कुप्रभृ

परावरेणोभूतानामात्मायः पुरुषः परः स एवासीदिति विच्छेदकालोत्तेन नृकंचनः ५ तस्यानाभेः समभव
 त्प्रमकोशाहिमयः तस्मिन् जने महा राजस्य यं भूयुत गाननः ५ मरौ चिर्मनसस्तस्य जने तस्यास्य
 विकप्रपयः दातायाणो ततो दितो विवस्वानभवत्सत ५ ततो मनुः प्राज्जदेवः सजायामास भारत ॥
 अजायोजनयामास दशप्रजांस आलवान् इत्वा कुत्र गेष्टेयीति दिष्टं धृष्टकृपकान् नरिष्वंतं पृष
 थंचनमगंचक विविभिः ॥ यत्प्रजस्य मनोः सुर्वमिदं भगवत्किल मित्रवद्वतायारिष्टिं प्रजायमक
 रोद्धिभिः ॥ तत्र अहमनोपत्ती होतारं समयाचत इह प्रथमया तस्या प्रणिपत्य यो ब्रता ॥ ५ प्रवि
 तो धुर्यं गाहोता ध्यायंस्तस्मै समाहिताः हविषिष्य चरन्त वषट्कारं गुणान्दिजः ॥ होतस्तु हविचोरा
 कं ये तानामसंभवत् तं विलोक्य मनः प्राह नीतिरुष्टमना गुरुः ॥ ६ भगवन् किमिदं जातं कर्म बोध

तीनामपतेः प्राह ॥ ३ इह प्रथममकन्यायया भवेत्तथा येनेति होतारं सकथकं यथा चत पृषप वज्रतमाहारो
 नियतो यस्याः ॥ ५ अधुर्यं गाहोतयेनेति प्रवितो होतारं तनूही भूत हविषिस्तितत तथा प्रार्थितं ध्यायन् वा चर
 त्प्रयजत पादोत्तरं तत्राध्यायन् वा च वषट्कारं गुरुवो वदति उच्चारयन् ॥ ५ ६ ब्रह्मविष्वाङ्मिया मे जानया

॥ ५ ॥

श्री.
भाग.
न. टी.
३

७

तत्र सप्तमं वंशो भवति सहेतु कमाह सप्तप्रसिद्धादिना कविः कवीयानिनातः प्राक्तेन ग्रंथेन खड्ग-या
 एः सततिष्ठतो जगत्त एवो गसनत देवव्रतं यस्य यन्नः श्रवस्ति सन्माः पालयामास शाहेला बाहुः
 सप्तप्रसक्तमनो पुत्रो गोपालो गुरुणा कृतः पालयामास गायनो गणो वीरासनव्रतः एकदा प्रा-
 विशो ज्ञोष्टं शाहेलो निशि वषेति शायनागा उवत्या यभीतास्तावधमवेज ५ एकाजग्राहवल
 वात्साचक्रो भयातय तस्यास्तुते दितं शुता सप्तप्रभिससारह ५ खड्गमादाय तरसा प्रलीनो
 दुगो निशि गुजान न ह न ह नोः शिरः प्राहेल प्रोक्तया ९ व्याघ्रोपि हक्ता श्रवणो निशि
 शाग्राहकस्ततः निश्चक्राम भूषो भीतो रक्तपथि समस्तज्ञान् ७ मन्वमानो हतं व्याघ्रं सप्तप्र-
 परवीरहाः अदा दीप्तवृतावधुर्बुध्वा यो निशि दुर्वित ६ तत्र शापकुलाचारैः कृता गसमक
 मतः नक्षत्रवधस्य दस्त कर्माणा भविता मना ९ एवं शाप्रस्त गुरुणा प्रपश्यन्तास्तुता जतिः अ-
 धारयं हतं वीरकृपेता श्रमिप्रियं १ वासुदेव भगवति सवीत निवेसेले एकाति त्रगाते भक्त्या
 सर्वभूत सहस्रमः ५ विमक्तसंगः शांतात्मा संयताक्ष परिग्रहः यद्वक्तव्योपपन्न कल्पयन्
 हृत्तमात्मनः आत्मन्यात्मानमाथा यत्नान्नतः समाहितः विचचार महेभता जडो धवधिराहा
 तिः एवं हतो वनगाहस्य दावा निमन्यते नायगुक्त करणो अस्मिन् प्राप परमनिः १५ कविः कवी
 ५ प्रलीयना उद्गाता यस्मिन् समवेभेः कपीलायामोः ९ गो कामतो ननु चोनेति व्यापयितं हक्ता श्रवण
 रत्ना युक्तं ७ गुह्याय प्रभातय निशि ६ दत्तवैधुरयितं विभवेता शोपत सदा भवेतेति ९ १२ उपयुक्तक

विषयः तत्र शाहेलो निशि वषेति शायनागा उवत्या यभीतास्तावधमवेज ५ एकाजग्राहवल
 वात्साचक्रो भयातय तस्यास्तुते दितं शुता सप्तप्रभिससारह ५ खड्गमादाय तरसा प्रलीनो
 दुगो निशि गुजान न ह न ह नोः शिरः प्राहेल प्रोक्तया ९ व्याघ्रोपि हक्ता श्रवणो निशि
 शाग्राहकस्ततः निश्चक्राम भूषो भीतो रक्तपथि समस्तज्ञान् ७ मन्वमानो हतं व्याघ्रं सप्तप्र-
 परवीरहाः अदा दीप्तवृतावधुर्बुध्वा यो निशि दुर्वित ६ तत्र शापकुलाचारैः कृता गसमक
 मतः नक्षत्रवधस्य दस्त कर्माणा भविता मना ९ एवं शाप्रस्त गुरुणा प्रपश्यन्तास्तुता जतिः अ-
 धारयं हतं वीरकृपेता श्रमिप्रियं १ वासुदेव भगवति सवीत निवेसेले एकाति त्रगाते भक्त्या
 सर्वभूत सहस्रमः ५ विमक्तसंगः शांतात्मा संयताक्ष परिग्रहः यद्वक्तव्योपपन्न कल्पयन्
 हृत्तमात्मनः आत्मन्यात्मानमाथा यत्नान्नतः समाहितः विचचार महेभता जडो धवधिराहा
 तिः एवं हतो वनगाहस्य दावा निमन्यते नायगुक्त करणो अस्मिन् प्राप परमनिः १५ कविः कवी

नृपतिः तत्र शाहेलो निशि वषेति शायनागा उवत्या यभीतास्तावधमवेज ५ एकाजग्राहवल
 वात्साचक्रो भयातय तस्यास्तुते दितं शुता सप्तप्रभिससारह ५ खड्गमादाय तरसा प्रलीनो
 दुगो निशि गुजान न ह न ह नोः शिरः प्राहेल प्रोक्तया ९ व्याघ्रोपि हक्ता श्रवणो निशि
 शाग्राहकस्ततः निश्चक्राम भूषो भीतो रक्तपथि समस्तज्ञान् ७ मन्वमानो हतं व्याघ्रं सप्तप्र-
 परवीरहाः अदा दीप्तवृतावधुर्बुध्वा यो निशि दुर्वित ६ तत्र शापकुलाचारैः कृता गसमक
 मतः नक्षत्रवधस्य दस्त कर्माणा भविता मना ९ एवं शाप्रस्त गुरुणा प्रपश्यन्तास्तुता जतिः अ-
 धारयं हतं वीरकृपेता श्रमिप्रियं १ वासुदेव भगवति सवीत निवेसेले एकाति त्रगाते भक्त्या
 सर्वभूत सहस्रमः ५ विमक्तसंगः शांतात्मा संयताक्ष परिग्रहः यद्वक्तव्योपपन्न कल्पयन्
 हृत्तमात्मनः आत्मन्यात्मानमाथा यत्नान्नतः समाहितः विचचार महेभता जडो धवधिराहा
 तिः एवं हतो वनगाहस्य दावा निमन्यते नायगुक्त करणो अस्मिन् प्राप परमनिः १५ कविः कवी

रणाः ५ दशदे ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥
 दशमः विस्मय ॥ ५ ॥

प्राप्ते गिरिमाहा प्रस्तुतमनुवायति सा चेति अनुचरी संयुक्तेति वक्तव्येभूतसर्वगायां प्रस्तुतिर्दे शः ३२ या
शयन इव न ३३ ताभ्यनेदत्स्त्रीत्वेन लजयामासमासं निलीयावस्थानत् ५२ इति श्री भावाद्ये दीपिका।

स चानुचर संयुक्ताविचचारवनाहने ३३ युयतामाश्रमाभासे चरंती प्रमदोत्तमो स्त्रीभिः पतिः।
वृतां वीक्ष्य चक्रे भगवाननुधः ३४ सापितं चक्रे सुधुः सोमराजसुतपति सतस्यो जनुयामा।
स पुनरवसमात्मजं ३५ पदे स्त्रीत्वमने प्राप्ताः सुधुस्त्रोमानवत्पः सस्मारस्वकुलोचाय बसिस्
मिति शुश्रुम ३६ सतस्या तौ दशोदह्या रूपयाभूशपीडितः सुधुस्त्रो प्रायन् प्रस्तुतपथाव
तप्रांकरे ३७ तस्य स्तमे भगवान् अख्ये प्रियमवह स्वोचवाचमृतां कुर्वन् निदमा इविशोपेत
३८ मासं प्रमान् भविता मासं स्त्रीत्वमो वजः इत्येव वस्थया कामस्य पुत्रो वत मेदिनी ५१ त
स्योक्तलो गयो राजन विमलश्च सतासुयाः दक्षिणापथराजानो बभूवुर्धर्मवत्सला ५२ ततः पति
लोत्कलि प्रतिष्ठानपतिः प्रभः पुनरवसत्सु जगता पुत्राय गते वने ५३ इति श्री भागवत नवम स्क
ंधोऽंशो पाश्चात्तनाम प्रथमोऽध्यायः १ श्रीशुक उवाच पदं गच्छ सुधुस्त्रे ननु वैवस्वतः सते पुत्रकाम
मस्तपस्ते ये यमनायाशते समाः २ ततो यजन्मनुदेवमपत्पार्थरुतं प्रभं इत्वा कुसुर्वजानल
भपुत्रान्सुसहशादश २॥

यो प्रथमोऽध्यायः १ द्वितीये मनपुत्राणो ह्यवपुत्रौ विरागतः कद्रुषकादिपि चानो वंशानाह लघुक्रमान्

१ वैवस्वतः सतासुयाः पुत्रौ तौ यो वंशान् २॥

श्री.
भाग.
नदी.
५

श्रीमाद्यतयुक्त २५ ३ यतः यस्यात्ताविंशोऽनुजोभवत् ३२ अयंचक्षकः कन्यावैशप्रकीर्तनार्थतयाहि।
यस्यामिदविद्यायाविश्रवाधनदेवप्रवाणसुतेजनयासासलोकोवप्रवाणपडविडइतिप्रसिद्धः तानेवाहविशाल
लइतितस्यात्ताविंदोस्तताः ३३ सहदेवजः देवजवसहितः पादात्तनामानयसमाजप्रयत्नसपव ३५ वैशाल

असाद्यदिदोसोमेनदक्षिणाभिदिर्जातयः सकतः पविरेष्णगेविश्वेदेवाः सभासदः ३६ मरुत्तस्यह
मः पुत्रः तस्यासीद्वाज्यवर्द्धनः सुधृतिस्तत्सुतो जने सौधेत यो नरसुतः ३७ तस्सुतः केवलस्तस्याह
धुमानेगवोस्ततः वेधस्तस्याभवद्यस्यात्ताविडर्महीपते ३ तमेजेलेषादेवीभजनीयुष
ताल्लयं वरासंगयतः पुत्राः कन्याचेडविडाभवत् ३ तस्यासुत्यादयामासविश्रवाधनसुतः
प्रादायविद्यापरमां अघियोगेस्यराशितः ३२ विशालः सन्यवेधसुधृत्स्वकातश्चतस्तताः वि
शालो वंशकृद्वाजावैशालीनिर्ममेपुरी ३३ हेमचेडसुतस्तस्य धृत्वास्तस्य चान्नजः तस्य
त्रासंयमादासीत्कृशाश्वः सहदेवजः ३५ कृशास्यात्तो मदतीभूद्योसमेधविडस्यति ३६
पुरुषमापास्यगतिं योगेस्यराशितः ३५ सोमदक्षिस्तसमतिः तत्सुतो जनमेजयः पतेवैशाल
लभूयालाः त्ताविंदोयशोधराः ३६ इति श्रीभागवतेनवमस्कंधे द्वितीयोऽध्यायः २ श्रीसुक
च प्रयतिर्मानवो राजन्त्रत्तिष्ठः सवभूवह योवाग्गिरसासैत्रद्वितीयमहंजुचिवान् । सुकन्या
भूयालाविशालस्यात्तायेजाताः ३६ इति श्रीभागवते भावार्थेनवमस्कंधे द्वितीयः २ तृतीयेमनुपुत्रस्य प्रयतिः।
कौत्सेतेनवयः यत्र सो कन्यामारयानं रवते च महाज्ञतं त्रिस्त्येवेदार्थतस्तजः तदेवाह योवा इति द्वितीय
महः द्वितीये द्विजियमाणं कर्म ऊचिवान् उवाच तस्य वंशस्तत्रानवहिगववर्हिगनत इत्यादिनावदप

मत्तस्यवत्पुत्र २ ॥ तस्यमाः

नमासासोऽहं न्यायसमलोचना स्यात्ताविंदोस्तताः

इति । आदोतायताव्यवृत्ते तमाहसुवाक्यमेवपरिभा २

१८ सुसभूयेद्याम तात्तु नृगस्य वंशः पुत्रः समितिः ततो भूतज्योतिः ततो वृक्षः १९ ओद्य वतः पिता तस्य ज्यो
 खाने वार्यः तदेवं त्रिभिः स्त्रियैः कुरु सुहृद नृगाणां वंशा उक्ताः नरिषा तस्य वंशमाह चित्रसेन इति स्त्रि
 भिः तत इत्यादिर्यत्राधिक्यं स्यात् तत्रानातयोत्तन इत्यादिपदं व्याख्येयं यत्र तस्य न तत्र सर्वस्य परस्य चानेव

रुपेण विहितः सति २० मरुतस्यैवावस्यत् तत्राप्रत्यक्षं
 न सर्वद्विरास्येनैव विहितं स्यात् तत्राप्रत्यक्षं

कुरुष्वान्मानवादासत्कावृषाक्षवजानयः उत्तरापथगोमरोद्वस्नाणथर्मवत्सला १८ भृष्टतथा
 एमभृत्तुत्रं सुसभूये गतं दिता नृगस्य वंशः समितिर्भूतज्योतिस्ततो वसुः १९ वसोः प्रतीकतस्य
 त्र ओद्यवानोद्यवत्याना कन्या चोद्यवतीनामसदृशं न उवाहृतो १८ चित्रसेनो नरिषा तादस्त
 स्यसतो भवत् तस्य मोक्षस्ततः कुर्वेदं मनस्ततस्ततः वीतिहा प्रसिद्धं त्रसेना तस्य सत्यं यवाप्रभ
 त उरुश्रवास्तस्य देवदत्तस्ततो भवत् २० ततोऽग्निवैश्रवण भगवानग्निः स्वयमभूत्सतः कानीन
 इति विख्यातो जातकोपि महावृषिः २१ ततो ब्रह्मकुलजातं श्रुतिवैश्वानरं नृप नरिषा तानयः प्रोक्तो
 दिष्टवंशमतः श्रुताः २२ नाभोगादिष्टपञ्चातः कर्मणा वै प्रवृत्ता गतः भलं दनस्तस्य वत्सप्रीति
 र्वलंदनात् २३ वत्सप्रीतस्ततः प्रोक्तः तस्य तत्र प्रमतिविदुः खनित्रः प्रमतेस्तस्माच्चोद्यविचित्रातिः
 २४ विचित्रातिस्ततोऽभः खनिनेत्रोऽस्यथामिकाः करंथमामहाराज तस्यासीदात्मजा नृप २५ तस्या वि

विस्मयो यस्य मरुतस्यैव विहितं स्यात् सर्वतोऽप्यप्रत्यक्षं

गादिति व्याख्येयं १९ अग्निवैश्रवणवकामी न इति जातकोपि इति च विख्यातः २० दिष्टस्य पुत्रो नाभोगो वदमाणा ना
 भागादना इति त्रैति युदासायं अनुवादमात्रे २३ अग्निरसः सतो माहायोगी सर्वतो यमपात्रयन् २८ सुस्य
 किंचित्पात्रादिकमस्ति तत्सर्वं हेतु एतदेवाभनमासीत् २३ श्री रामरानः ॥

श्री.
भाग.
नदी.

प्रचिनो शरणाय यो बोधयिष्ये कश्चित्स्थित्वा मन्त्रं तं दृश्यते मिति प्रार्थयामसेत्यर्थः १६ ॥ प्रलेखितो वेचितः हे शसति
शसं मत्तं न भीष्टं १७ हे सतां कुलप्रसूते मतिरवाथा तद्विषयं येन कथं भवता च वसन्तं च यवसितेति वा तदे

पुरुषात्रय उन्नमस्युरपीच्छावनिताः प्रियाः पद्मसूत्रं कुंडलिनः तल्पद्वपाः सुवासनाः १५ तां विरीक्ष्य
बालो ह्यस्त्रद्वपान्तर्येव च सः ॥ अज्ञानतोपति साध्यां शिष्ये शरणाय यथा १६ दृश्येत्वापत्तिरस्येति वा तदे
न तोषितो ॥ अविमानं शययत्तु विमानेन त्रिविष्टपे ॥ यद्यपि मोहातिशयातिः चावनस्याश्ममेगतः दु
दोः दुहितः पार्थे पुरुषस्येव च सः १७ राजा दुहितं प्राहृतपादाभिवंदनां आशिष्याप्रियं जना
नाति प्रीतमना इव ॥ चिकीर्षितेति किमिदं पतिस्तथा प्रलेभितो लोकानमस्तुतो मुनि यज्ञे जराग्रस्तम
सात्पसेमते विहाय जारं भजमेव धम १८ कथं मतिरवाताम्यथा सतां कुलप्रसूते कुलहृषणांतिद विभ
विजाराय यत्र पाकुले पितृभर्तृभ्यः सुखं यत्पुत्रसुखं १९ एवं बुवापि पितृसम्यग्मानां सुविस्मिताः उवाच ता
तज्जमाता तव शभृगुदेनः २० प्राप्तां सुपुत्रं तत्सर्वं बधो द्रुपाभिलेभन विस्मितः परमप्रीतिः तनयां पतिषा
स्वजे २१ सोमं नयजयत्वीरं ग्रहं सोमस्य चाग्रहीत् ॥ शसं मयोरप्यधिनाः चावनः स्वनेतजसा २२ हे हे स
माह देववज्रं सोमस्युरमर्षितः ॥ सवज्रं स्तेभ्यामास भुजमिदं सभर्षिवः ॥ शुवजानं कृतः सर्वं ग्रहं सो
मस्य चाधिना ॥ भिषजाविति यत्पूर्वं सोमाहृत्या वहि कृतो २३ उज्ञानवर्हिगनो तोभूरिषणा शतित्रय २४

बाह कुलहृषणांतिदमिष्यादि २५ सद्यस्तदा एव मन्त्रं यत्सु २६ २७ विषयानुदेशान् शुभं शुभं शुभं शुभं

५

५ भागवत्स्य चावनस्याभदे आचरायः ६६ सुगंधेयं सप्तकन्या हंतं चोत्तयेत्युच्यमाने कसीपसाविवरुः कृतो न वेत्य
 दिवा कौतुकेन दधिप्रायेतस्य मनेन भिप्रायेतात्वात्सैतां दुहितरं प्रादात् ॥ १ ॥ सुगंधेयं सप्तकन्या हंतं चोत्तयेत्युच्यमाने कसीपसाविवरुः
 दत्तं सपादयात् ॥ असौ मयोः सोमपारं हृतयोः सोमस्य ग्रहसोमस्यार्णपात्रं गृहीष्यादस्यामीति युवांसो मेनयद्वपः

सासाखीभिः परिहृता विचित्रं तं द्विपात्रेन वल्मीकरेभ्यः दहशेषेद्योतिस्वज्योतिषी ॥ ३ ॥ ते देवचोदिता वा
 लाज्योतिषी कंदकेन वै अविद्यन्मग्न्यभावनसुसावास्तु कृतो चरुः ४ शाकन्त्रजनिरोधो भूतो
 निकानाचमदाणात् राजर्षिस्तस्य पालद्वयप्रसूतिस्मिता व्रवीत् ५ अणभदेन युष्माभिर्भा
 गैव स्य विधेष्टितं यज्ञं केनापि मत्स्यस्य कृतमाश्रमदृष्टं ६ सुकन्या प्राहृषितरं भीता किंचिद्वृ
 त्तं मया हे ज्योतिषी अजानं त्वानिभिर्नैकं कंदकेन वै ७ दुहितस्तद्वचस्तत्प्राणीति जीतसाधसः
 मनिप्रासादयामास वल्मीकां तद्विशेषेन ८ तदभिप्रायमाज्ञाय प्रादादुहितरं मने कृत्यान्मत्स्यस्य
 मामाश्रमं प्रायात्समाहितः ९ सुकन्या चावनं प्राप्य यतिपरमकोपनं प्रीणयामास चित्रता अत्र
 मन्त्रानवर्तिभिः १० कस्यचित्कालस्य नामाया वा अमागता तौ सज्येत्वा प्रोवाच वयो मे दत्त
 मीश्वरे ११ ग्रहं गृहीष्यामस्य यज्ञं वामपासामयोः क्रियते मवयात्रं अमदानायदीप्ति १२
 वादमित्युच्यते विप्रमभिर्नैकं यज्ञं मे निमज्जतां भवान्मिमदं देसिहविनिर्मिते १३ अणुक्ताज
 रयाग्रस्तदेहो यमनिस्ततः द्रुदं प्रवेशितोऽपि भवत्सीपलितविप्रियः १४

अथ योऽयं वायवं गृह्णातीत्यादिषु द्रव्यदेवतासंबंधानुपपत्त्या गृह्णातीत्येवमप्यवसायित्वात् १३ वादमित्य
 भिनंद्य भवान्मिममज्जतामित्युच्यते १४ द्रुदं प्रवेशितः तावद्विप्रमतिहृदं गृहीत्वा प्रविष्टावित्यर्थः १५ ॥

श्री.
भाग.
न.टी.
६

पतदेवप्रश्नात्तु गभादरीयति तत्र न भागः प्रकृतिरेतत्तरः मयं किमभक्त्या भजत तत्किं भागो मद
 र्थं यद्येव कल्पितवतः भ्रातरः आहः तदा विस्तृतं मस्माभिरिदानीं तव गितरे गृह्णाण्यर्थः संचयि
 तरे गत्वा हतत हतात आयोः अस्याः समत्वा न भाद भागो चक्रः मदीया भागः तस्मिन् यः पादो नरे हतात कि
 त्रिदे मसा भाद भेजा मपितरे तव तु क्तवत आयात्वा मयं किमर्थं इदं गितार्थः पिता तमाह ह प्रवक्त
 तत ते रुक्ता सा आहृथाः प्रतारणा माजतेः कृतं तस्मिन् कारं दमावाधी न ह्यहं दाय इव तव मोग साधन
 मितार्थः तथापि ते भोगे तेन दत्ता हंत वजीवनोपायं उपदेक्षामीत्याह इम इति स पादा भेजा अभि स्रवः

भ्रातरे भक्त किं मयं भजामपितरं तव त्वा ममार्थास्ततां भादमी पुत्रक तदाहृथाः इमे अग्नि
 रमः सत्रमास ते यस्मै मधसः षष्ठ्यष्टम्यपणाहः कुवे मयं तिकर्मणि ३ त्वां स्त्वां प्रोक्त यस्
 के इवै च देव महात्मनः ते स्वयं ते धनं सत्रय परिशेषितं मलिनः ४ द्वां स्त्वां यत्ततो गच्छ
 तथा सद्गतवान् न्यथा तस्मै दत्ता ययुः स्वर्गं ते सत्रय परिशेषितं ५ ॥

षडहो भवति षष्ठाः षडहो भवतीति विहिते पुषडहे यावत्पुमानेषु षष्ठ्यष्टमहर्कर्मोपेत्य प्राण्य क
 र्मणि तदनुष्ठा ने स मे ध सापिते सूक्त विशेषात्तानेन मयं तिक वरु विहन ३ तन महात्मनो पि
 त्वा मिदमित्यापो दमिति च ये यज्ञे तदक्षिणा येति च सर्वे च देव दे सृक्ते प्रो मया पादयततः कर्मणि
 समाप्ति सति ते स्वयंतः स्वर्ग गच्छतः स्व सत्रय परिशेषितं मवशिष्ट मात्मना धनं तव त्वां भेदा सति शुभ
 तस्मात्तज्ज्ञाना च्येति तथादि शुक्र वाक्य तथा तस्मै दत्ता ययुः स्वर्गं ते सत्रय परिशेषितं सत्रय परिशेषितं

मङ्गीप्रणाराणसंयाग्रासश्चेनोपि ह्युतेयमोपि
यथावदृष्टेनः २८॥

श्रीशुकः शृंगरीवोऽस्य भागः सप्तद्वीपवतीं संह्री अथ योचयिष्ये लब्धाविभवं चालले वि
॥ मन्त्रादिर्लभं पुंसां सर्वतत्संप्रसक्तं विद्वानविभवं विवांतां तमाविशति यत्पुमान् ॥
वासुदेव भगवति तज्जज्ञे पुचमाधुषु प्राप्ताभावं परं विचयेनेदं लोहवत्सुतं ॥ ७ ॥ सवैमनः
कृष्णपदारविंदयोर्वचोऽसि वैकुण्ठशर्मा नृवाणे कणेहरमंदिरमार्जनादिषु प्रकृतिचकार
चुतसक्तयोदये ॥ मकुंदोऽलिगालयदर्शनेदं शोतज्जज्ञे तगात्रमगसंगसं द्वाणोचतयादस
राजसोऽभे श्रीमन्नलस्यारसतोतर्पिते ॥ पादेहरगदोत्रयदानसर्पणोऽग्निराहूषीकेशपद
भिवंदिने कामं चहास्य नृवकामकामया यथाज्ञमस्यावजनाश्रयारतिः ॥ ८ ॥ पवंसदाकमे
लायमात्मनः परेऽपि यत्तु भगवत्पथादज्ञे सर्वात्मभावविदधन्महीमिमांस्तन्निष्प्रविशति

नितस्य दर्शने हृदयेनेत्रे श्रीमत्याः तल्लस्याः तस्यादस्येन यत्तैसा रभेतस्मिन् तदपि ते तस्मै निवेदिता
नादौ ॥ कामस्वप्नदनादिसेवा तस्य निमित्ततत्पुसादस्त्रीकाराय नत कामकाम्यया विषयम्
या कथंचका उन्नमस्या कजना अयो रक्षियेया भवेत् अननतद्ने पुचपरभावप्राप्तये तत्तत्पु
दीकृतं ॥ सर्वज्ञात्मेति भावे भावनायस्मिन्तं आत्मनः स्वस्य कामेणा कलाय समूह भगवति वि

पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः पंचत्तमः

पुरुषः श्रीरुद्रः दृष्टव्य इति दर्शने शरीरं कस्मै दर्शयन् यस्तस्य वास्तवं यत्तु भूमिं गते वस्तु धनं समेतु ता ५ तर्हि
 स्मृतं देवममदमिति भावो नागभावाच्च पुनश्च रुद्रवाच नो यद्येव स्मिन् विवादेनेपितरि प्रश्नः स्यादिति स
 एव निति युक्तोक्तिः ॥ १ ॥ एतस्य समावाक्यं यत्तु वास्तुगतमिति उक्त्वा एव सूरितं कचिदिति दक्षधरे उच्यते
 एभागे वै रुद्र इति श्रुतेः किंच सदेव ईश्वरः सर्वमण्य इति किं पुनर्यज्ञानवशिष्टमित्यर्थः ॥ १ ॥ श्रीरुद्रश्चा

तं वशिस्ती करिष्यते पुरुषः कृत्स्नदर्शनः उवाचोत्तरतो भ्यामममदेवास्तु के वस्तुः ॥ २ ॥ ममदस्य विभि
 दंतमिदं हि हिमानवः स्याच्चोत्तरे प्रश्नः एतद्वरपितरं तथा ॥ यत्तु वस्तुगतं सर्वमिति सप्तस्य युक्त
 चित् चक्राहिभागं रुद्रो यस्य देवः सर्वमहति ॥ नाभागतं पुण्यं हतवशं किल वस्तुके शतद्वये ॥
 पिता ब्रह्मन् शिरसां प्रसादये ॥ रुद्रवाच ॥ यच्च पिता वददुर्मत्वं तत्प्रभासं ददासि ते मे
 ब्रह्मो ज्ञानं ब्रह्मसनातनं १ गृह्णाद्विणादं मत्तु मे परिश्रेयं शतुक्तां हि तैरुद्रो भगवान्मत्तु व
 त्सलः ॥ यत्तु तत्संभूतः सायचसुसमाहितः कविर्भवति मंत्रो गतिं चैव तथात्मनः ॥ २ ॥ माभागा
 दवरीषो भून्महाभागवतः कृती नाम्प्रशतं ब्रह्मशोपियं नः प्रतिहृतः कचित् राजो वाच भगः
 मिच्छामि राजर्षेस्तु स्यामीमता न प्रभुश्च यन्मित्रो ब्रह्मदेवो इत्ययः ॥ ३ ॥

हयव्रत इति १ यदमाख्यानं श्रुतिप्रसिद्धं तथा हि वक्त्रं वस्तुनाभागेन दिष्टं संसृति नाभागादि संवैमानं वस्तु
 च यच्च सत्मा तस्मै निरुभजनसो ब्रवीदित्यादि ॥ २ ॥ आस्थाख्यानस्य स्मरणेण फलमाप्त्ययत्न इति प्रात्मनो नैति च प्र
 षेति इति शेषः ॥ ३ ॥ कचिदपि न प्रतिहृता ब्रह्मशोपियं नः प्रतिहृतः कचित् राजो वाच भगः
 यतो सोमहाभागवतः अतएव वक्त्रोत्पन्नवान् ॥ ३ ॥ तस्य प्रातर्निष्ठायां चरितमिति शेषः ब्रह्मदेवः कृत्या नलः

न प्रभुश्च यन्मित्रो ब्रह्मदेवः ॥ ३ ॥

श्री.
भाग.
न.दी.
८

नतेवभूतोसौक्यप्रतिपक्षवजयेत त्राहृतस्मादिति २५ तदेवंतस्यवैराग्यादिकेहोभक्तिचोक्ताब्रह्मदेवो
यजनप्राभूदितिपदुक्तंनदेवहादशीव्रतनिष्कंकश्यन्नाह आरिगथयिप्रियादियावदयायसमाभि
२५ अर्चयन्तुद्रागमाभावप्राप्तः ३१ ३१ ब्राह्मणाश्चपूजयामासुतिहायनिष्ठासकांतेष्वस्यसमय
२५ तस्मात्प्रादाद्विचित्रं प्रतिनीकभयावहं एकान्तभक्तिभावेनप्रीतोभूत्वाभिरक्षा २६ आरिग
२५ धीयुक्तसमहिष्णान्त्यशीलया युक्तसोचस्मरवीर्यदधारहादशीव्रते २५ व्रतात्कारिक
२५ मासिजिगत्समुपोशितः स्नातः कदाचित्कालिद्याहोमभुवेनचयत् ३० महाभित्तकविधि
नामवोपस्करसंपदा अभिसिचोवराकलैर्गंधमाल्याहारादिभिः ३१ तद्गतात्मभावेन
सजयामासकेशव ब्राह्मणाश्चमहाभागानांमहाध्यानविभक्तिः ३२ गवाहकुवि
प्राणीनारुपाव्रीणासुवामसा ययुशीलवयोरुपवत्सोपकरसंपदा ३३ प्राहितात्सा
विप्रभापृहेपुनर्बुदानिसह भोजयतीहजानग्रहाहन्नगुणावत्तम ३४ लब्धकामेननुत्तम
तः पाराणायाचचक्रमे तस्यतद्यतिथिः साक्षात्तुवासाभगवान्भूत् ३५ तमान्वितिथिंभू
२५ यप्रत्युत्थानासनहोः ययाचभयवहागययादमूलसयागतः ३६ प्रतिनयनतद्योजाकृत
= मावप्राकंगतः निममजवहद्रायकांलदीमलिलमे ३७ महतीद्रोवशिष्टाया द्वादश्या
= पाराणप्रति चिंतयामासधर्मज्ञाद्विज्ञेयसहमेसकटे ३८ ब्राह्मणातिक्रमेदाया द्वादश्याय
मानपुजानेपुनानपि ३९ रुपांचीणांरुपाडुगाणापयशीलादियामातासा ३९ नष्टेदोनिषहसप्तका
टीः ३४ तर्हिनेदवदुर्वीसाप्रतिथिः साक्षात्तुपदोभून्ग्रानर्चयचित्तवान् अभयवहागय भोजनाय
आवश्यकंनयामिकमाध्याह्निककमेकतगतः सहतब्रह्म ३७ ३८ धर्मतकटमेवाहययतः ब्राह्मणा

लिकोस्तेन सः अथमेवदपुनमपाराणपिदासः ब्रह्मेवगुणयस्य
यसिबहुते ३५ ॥

किंच यत्तापि स्थितारमी स्रग्मस्य मेधैरीजे आराधयामासमात्राविभूत्यापचितान्ये गानिदिक्षितानि च ये पुतेव
 सिद्धादिभिश्च हतभूतैर्विस्तृतेः धननिधचदेष्टानि रुदकसंस्वती मभिस्त्रातं तस्याः प्रतिलोममिथार्थः २२ किंच कृत
 पुमदस्यादयोगीर्वाणोः सहभूषणादिभिः तत्पुत्रपाद्याहप्रतस इत्यमिति चतुर्थी गान्यः न च देवमानिसोषाभावा
 दस्मदाण्यतः श्रुतिमिवास्तु वाह श्रुतननिमिषतीति तस्यातथा सुयदं श्रुतौ सत्काननेषानिमेषापरमादिति भा
 वः २३ यस्य यदीयेमनुजैरपि स्वर्गो न प्रार्थितस्तस्य तवावर्त्ता २४ आस्तां स्वर्गं प्रार्थेन प्रकाषियद्यतः स कुंदेहदिप

इजे स्य मेधैरपि यज्ञमी स्रग्मस्य मेधैरीजे आराधयामासमात्राविभूत्यापचितान्ये गानिदिक्षितानि च ये पुतेव
 स्वातमसौ सरस्वती २२ यस्य कृतपुगीर्वाणोः सहभूषणादिभिः तत्पुत्रपाद्याहप्रतस इत्यमिति चतुर्थी गान्यः न च देवमानिसोषाभावा
 दस्मदाण्यतः श्रुतिमिवास्तु वाह श्रुतननिमिषतीति तस्यातथा सुयदं श्रुतौ सत्काननेषानिमेषापरमादिति भा
 वः २३ स्वर्गो न प्रार्थितो यस्य मनुजैरमरप्रयः स्वावर्त्तकपगायत्रिरुतमसौ कचो हते २४
 समर्द्धयेति ताकामाः स्वराज्यपरिभाविताः दुर्लभा नपि सिद्धानां मुकुंदं हृदि पश्यतः २५ स इत्यंभ
 क्रियोगेन तपोयुक्तेन पार्थिवः स्वधर्मेण हरिन्प्रीणान् संगतवा प्राणे जहौ २६ ग्रहेषु धारं पुस्तत पुत्रेषु
 शुद्धिपात्रमस्य दनञ्जयि बलं शु शुद्धयारत्नाभरणाद्युपादिषु मनतकोशेषु करोदमन्नाति २७ ॥

प्रातः तान् जनान् कामाः विषया समर्द्धयेति न दुर्धयेति कथं भूताः स्वराज्येन सह पश्यन्तेन परिभाविताः श्रुति
 श्रुतिताः श्रुतयवसिद्धानां मति दुर्लभा यानिति पादे यान् मनुजान् स्वराज्येन तत्रापि द्वि योत पादे मनुष्याणां विशेषे
 षाण्यमिति पादे यमेवरीषं पृथक्तमिति पादे सिद्धानो विशेषणं एवं श्रीभगवद्गाराधनपरस्य तस्य कामा

युपेक्षानेव चित्रमिति उपेक्षारतिस्तस्य मिति हाशे २७

श्री.
भाग.
न.टी.
६

यत्तत्सर्वं यस्याभंगमात्रेण तिरो भविष्यति कदाच ब्रवीडाया अवे सो न न तदपि द्विपराई संजे काले ५३ ।
 अतो वयं सर्वे यस्या नियममात्ता प्रपन्नाः प्राः संतो लोकाहितं यस्या भवत्येवं तन्नियममस्मादपि तं ब्रह्मः
 अतस्तद्भक्तदोहित्वारं दत्तं न समथो ह भवति शेषः यत्तदेति नित्यं संबधात् ५४ श्रीरुद्रे पि प्रत्याघटे वयसि
 ति चतुर्भिः भूस्त्रिमहति गह्वराणो मेवाह यस्मिन् यस्मिन् अग्रजा ब्रह्मणाः तय वजीवा ते वाकाश उपा
 ब्रह्म उवाच स्थाने मदीये सह विद्यमेतत्तत्तु ब्रवीडावमाने द्विपराई संजे भुभंगमात्रेण हि संदिया
 दौ कालात्मानेनायस्य तिरो भविष्यति ५३ अहं भवो दत्ता भृगु प्रथानाः प्रजशभूते प्रसरे प्रसत्वा
 सर्वे वयं यन्नियमं प्रपन्नास्मादपि तं लोकहितं ब्रह्मः ५४ प्राणप्राणति विरोचन विसुचक्रो
 एतपिताः उर्वास शराणायातः सर्वे कैलासवासिने ५५ श्रीप्राका उवाच वयं न तावत्प्रभवामः
 म्रियस्मिन् नरेण्यप्यज जीवकाशाः भवति कालेन भवति ह्रीहृशाः सह स्वशा यत्र वयं भ्रमामः
 ५६ अहं स ननु मारु अनादौ भगवानजः कपिलो मातरं तमा देवलोचनं आसति ५७ मरीचि
 प्रमुखा आनो मिह प्राणारदर्शनाः विदाम न वयं सर्वे यन्माया मायया हतः ५८ तस्य विसृज्य
 सेदं प्राप्ति उविषहं हिनः तमेव शराणायाहि हस्ति शं विधास्यति ५९ ततो निर्वासा उर्वासाः य
 दे भगवतो ययो विजुटा स्वायद ध्यास्त श्रीनिवासः श्रिया सह ६० सदसमानो जित प्रास्व
 वरुणात्तत्पादमूलैः पतितः सवेपथुः आह्रा च्युताने तसदीप्ति प्रभो कृतागसे मावहि विष्य
 धिभृता ब्रह्मा उविग्रहाः ईहृशाह प्रमति ब्रह्मा उ प्रमाणा अन्ये पि भवति जायते न पश्यति यत्र ये प्रब्रह्मा
 उ प्रलोके प्राप्ति मन्त्रिनां वयं भ्रमामः ५९ ननु सर्वे जस्य तव भ्रमः कुतः तत्र ह अहमिति पारदर्शनेः सर्वे ता अ

पियस्य जयं विद्याः ५३ हे सः जामी सितमो अयसि पति ५९ ६०

एवं हि पात्रैः सह विचार्य निश्चिनोति शुभं सति ब्रतस्य पारणो समाप्तिर्दृष्टीते आहः यशितेनेति चक्रः अतिष्ठ
 यथा आतिष्ठे वा शितेने वा न शितमिति धः अपचष्ट प्रमेदात ५५ प्रचलत्कयमाने गात्रे यस्या भूकुयाडि
 शुभसाके चलेनाय कसिष्ठे ब्रतपारणे प्राहुरखुदाणो प्राज्ञा ह्यशितेनाशते चतत् ५२ तपः प्राप्तिः
 राजविश्वितयमनसाद्युते प्रत्याचष्ट कुतश्च ह्यजिगमने मेवसः ५३ दुर्वासाय मनाकुलाकुताव
 वप्रवद्यागतः राजाभिनेदितस्तस्य बुधे चेष्टिते धिया ५४ मनुना प्रचलद्वाज भूकुटीकुविलान
 नः शुभदितश्चुसतरा कृतोजलिमभाघता ५२ नृहो चरुमृशंसस्य प्रियोन्मत्तस्य पशतः धर्म
 निष्क्रमे विस्मयभक्तस्य शमानिनः ५६ यो मामतिथिमायोत मातिथो न निमेत्र च शुद्धा भूक्तवा
 स्तस्य सद्यस्तदप्रयं फले ५५ एवं द्रुवाणा उत्तत्पजटो रोषविहीणितः तया सनिर्ममेतस्मै कृपाका
 लानलोपमा ५६ तामापतंती ज्वलती मसिहस्तां पदाभुव वेपयतीं समुहीत्यनचचालपदान् ५७
 प्राग्दष्टभृत्परदाया प्ररुषणामन्नात्मना ददाहृत्पातो चक्रं कुड्गाहि मिषपावका ५८ तदतिद्वन्द्व
 हृदयस्त्वप्रयासच निषाले दुर्वासा दुर्द्वेभोतो दिक्षु प्राणपरीषया ५९ तमन्थावह गचदयाग
 लावानिरुद्धतु शिखोयथाहं नथानुषत्तमने रोससातो गुहा विविदाः प्रससारिभरोः ५९ दिशानभदमा
 विवरान्मम द्वाहोवा न्नपालान् त्रिदिग्गतः सः यतो यतो धावति तत्र तत्र सुदर्शने दुष्टसहं ददपी ५१
 लमोननयस्या ५३ ५७ क्रुद्धमहं यावकोदवग्निरिव ५४ निष्कलमहीदा ५९ अनुषत्तेष्टतः सेत
 लभेरोः गुहो विविद्वरथा वत् ५१ शरणा मेवमाणाः शरणा मिच्छन् अजिततेजसः हरोः चक्रात् ५२

श्री.
भा.
न. टी.

यंचमेविस्मचक्रंतप्रसाप्राणसंकटात् उर्वासारदितहेनतथातद्धममीयेते सउद्यननितिवेदःसलोफ
 एहसुरार्णार्थः २ ज्योतिषानेक्षत्राणोयतिः सोमजंमात्राणिभेदियाणिचतुष्टयेवागन्तादयःस्वसंकार्यः १
 वेतीत्यथः ३ सहस्रंअथायसहस्रस्यास्तिशरणभूयाः सुदृशेप्रष्टीपतेधत्रास्मगोरदाणतवयुः
 तमेवाप्राहवेयमेतिनचतेवमतिस्ततिरित्याहयोरघंशुहस्येश्वरस्यपरतेजः सामथ्येतेअयभावःस

श्रीशुकवाच एवंभगवतादिष्टोडवीश्रुतनापितः श्रुंवागीसपावत्पातत्पादोड्वितेगृहीत १ ।
 तस्येसाद्यमनेवीक्षापादस्योविलजितः अस्तावीजहेरस्वकुपयापीडितोभृशो २ तमग्निभेग
 वान्स्वर्यः तंमोमोज्योतिषोयतिः तमापःत्वेदितिवोमवायुर्मात्रेदियाणिच ३ सुदृशननम
 त्कभेसहस्राराच्युतोप्रयः सर्वास्वचातिलिप्रायस्वस्तिभूयादिदृश्यते ४ तथमैस्वस्तसत्यते
 यतोविलयतभुक तेलोकापालः सर्वात्मासंतेजःपौरुषेणरे ५ नमःसुनाभाविबलधर्महेत
 वेद्यमशीलासुरधुमेकतेवे तेलोकागापायविशुद्धवर्चममनोजवापास्तकर्मणोशुह ६ तन्नेज
 साधर्ममेयनसरुतंतमःप्रकाशशुभतोमहात्मना उरगयेतमहिमागिरंयतेसह्यमत्ससंद
 सत्पावरं ७

पेक्षतेत्यादिश्रुतिप्रसिद्धंभगवतःशोभनेदर्शनेहिसुदर्शनंततेपेवंसर्वज्ञातंअतस्त्वमेवसर्वासेतिहेसुना।
 अद्भुतकर्मणोत्तमःस्नातसमर्थअतस्तुभेकेवनमाशाश्रयवयः अद्भुतकर्मत्वमेवाहअखिनधमीणां
 सेतेवमर्णोदावृणायअतेपेवाधर्मशीलानासुराणां धुमेकतेवेदाहकायतेलाकागापयतोतितयाविशु
 द्धमनाबलवचस्तजोयसातमे ६ तदेवप्रपंचयतिसंजमेशतिहभासूयोदीनाप्रकाशअस्यैववृणते

प्रकाशयते इति सूत्रं ७॥
१०

अपराधं निवेदयन् प्रार्थयते अज्ञानेति शब्दं इत्थं अपचितिं निवृत्तं मद्भक्तद्वारे निवृत्तिं नय प्रणमि निवेतयति
यस्य तदनामि त्वीनि तेन रक्षेयापि मुच्यते तस्य तद्वक्तिमशक्यमिति भावः ६२६३ नम्रा प्राप्तेन स्पृयामि ६४३

अज्ञातोतेपरमानभावेकतेमयाद्यंभवताप्रियाणां विधेहितस्यापचितिविधातमेद्यतयनाश्रुदिते
नारकोपि६२ श्रीभगवानवाच अहंभक्तपराधीनोह्यस्यतेप्रवहिन साधुभिर्गुणरुदयोभक्तेर्म
रुजनप्रियः६३ नाहमात्मानमाशासेमद्रक्तःसाधुभिर्विना श्रियेचात्यंतिकीब्रह्मन्येषांगतिरहंपरा
येदागारप्रज्ञान्याणांविन्नमिमंपरं हितानांशांतोयाताःकथंतातयत्कमस्तह ६४ अपिनिर्वहत्
दयाःसादवःसमदर्शनाः वशीकृतंतिमंभक्ताः सत्त्वियःसत्यतिथया ६५ मत्सेवयाप्रतीतंचसालो
क्यादिचतस्र्येनेकेतिसेवयाधर्माःकुतोऽन्यत्कालविद्वते ६६ साधवोत्तदयंसह्यंसाधुनारुदयंतह ।
मदन्येतेमजवंतिनाहंतेभ्यामनागपि ६७ उपायेकथयिष्यामिभवविप्रमृष्टावमुत्त अयेस्यात्माभिचर
स्तेयतस्तंयातुवैभवान् ६८ साधुषुप्रहितेतेजःप्रहृतःकुरुतेशिवं तपोविद्यार्चविप्राणांनिःश्रेयसकरेउ
भेऽनेष्वदुर्विनीतस्यकल्पतेकृतेरन्यथा ७० ब्रह्मस्तद्ब्रह्मभद्रतेनाभागतमयेवपि हमाययमहभागज
तःशांतिर्भविष्यति ७१ इतिश्रीभगवतेनवमस्कंधे श्रेवदीपचरितेचतुर्थोऽध्यायः ॥

मयं च लोकोक्तिः ५५५ प्रतिपद्यते ५५५ आत्मनस्तैवैव भिन्नो हिंसा यतो नूनं तेन यः
नः अशिवमनसः ५५५ तपोविद्यासेवयः समकथमनर्थः समजननीतिमास्मयं कापीरित्यहं न पशति ५५५

स्वीभागवतः नवमेऽध्यायः ४

श्री.
भाग
न.दी.
११

गजेतादिस्त्रायेंद्रेषुकोक्तिः प्रीतोस्मीतिस्त्रायेंद्रेषुगुणविप्रोक्तिः १६ ॥ आत्मनिमथायेननेनश्रुतियेन
मृरियेतत्रस्याजनः कीर्तयिष्यति २१ २२ तस्यैर्यातिप्रायमाहगतामृनिर्यावतागतः तावत्संवत्सरोत्क्रांतः

राजतमकृताहाराः प्रत्यागमनकोदया चरणानुपसेष्टप्रसाधसमभोजयत् २६ सोशान्वाहत
मानीतमतिथ्यासार्धकामिके तज्जालाचपतिप्राह भुज्जातामिति सागरे २५ प्रीतोस्म्यनुगृहीतस्मि
तवभागवतास्यै दर्शनमप्रीनालापोगतिथ्यानात्ममेथसा २० कर्मवदात्ममेतेजगायेतिसुःस्वि
यामुहः कीर्तिपरमप्राणोचकीर्तयिष्यतिभूरिये २१ श्रीशुकउवाच एवंसंकीर्त्यराजानां दुर्वोसां
परितोषितः योयोविद्यायसामेव ब्रह्मलोकमेहतुर्क २२ संवत्सरोत्क्रांतगान्वावद्यावतानागतोगतः
मनिरुहर्षनाकाक्षो राजा दुताबभूवह २३ गतेचदुर्वीमसिसौवरीधो द्विजोपयोगातिपवित्र
माहृत अथविमोक्षवासनचक्रमेतेस्ववीर्यचयरागभाव २४ एवंविधानिकगुणाः सराज्ञाप
गत्तनिब्रह्मणिवासुदेवे क्रियाकलापैः समवाहभक्तिर्याविरेचान्निर्याश्चकार २५ अथाव
रीषस्तनयपुत्राजं समानशीलपुत्रिरुज्जधीरः वनविवेशात्मनिवासुदेवे मनोदुधतधुस्तगुणाः
प्रवाहः इत्येतत्पुणमाख्यानमबरीषुसभूर्येतः संकीर्तयन्ननुयायभक्तो भगवतो भवत् २३
॥ श्रीश्रीभागवतं नवमस्कंधे पंचमाध्यायः ५

ति २३ द्विजसोपयोगो भोजनेनानतिपवित्रे आहूतचक्रभुजेस्ववीर्यचयैर्यादितदाण्यगानुभावं भगवतः प्रभावं
मे २४ एवंविधाश्रुनेके गुणायसामः आविरेचान्निरिचपदसहितान् भागान् निरयप्रायानपशपदित्यर्थः

२३ श्रीश्रीमद्वेसेपंचमः ५॥

हे शुभ्रितश्चनेतजमेव श्रीहरिणा यदा विस्वस्य तदा देवदानवाने बलं प्रविष्टम् । सन्तोषं वाह्यदीनं मिदं विराजते न
 द्योतोरुज्जितो देवदानवा यस्मिन् तद्वल एव पदेन संधिगर्भः । दत्तं च भगवन्निपुक्तेन खलानामेव दत्तः कार्यसाधकः

यदा विस्वस्य स्वमने जनेनैव बलं प्रविष्टं जिते देवदानवं वाह्यदोषं विप्रशिरोधराणां वृकाञ्जसं प्रथमे वि
 राजसे । स्वत्वजगद्वाणाखलप्रहानये निरूपितः । सर्वसहो गदाभृता विप्रस्य चास्मत्कुलदैवहेतवे विधेहि
 भद्रं तदनग्रहो हिनः । यद्यस्ति दत्तमिष्टं वसुधामो वासुनृष्टितः । कुलने विप्रदेवं वद्विजो भवतु विजयः ।
 ॥ श्रीपुत्राञ्जय इति सप्तवतो राज्ञो विस्म चक्रं सुदर्शने यथागम्यत्वं तो विप्र प्रदहद्वाजयाज्ञया ॥ सप्त ।
 तौ स्वाग्नितायेन दुर्वासः स्वस्तिमोक्तानः । प्रशशंसतसुर्वी प्रोयुं जानः परमाश्रितः । ॥ दुर्वासा उवाच ॥ अहो
 यन्तदासानां महत्सं दृष्टमद्यमेकतागमोपियद्वाजसंगलानि समीरुसे ॥ १५ ॥ उष्करः कोनसाधुना उरुजो
 वामहस्तनायेः स गृहीतो भगवन्मत्ततामृषमो हरिः ॥ यन्माम्भुतिमोत्रा पुमान्भवति निर्मलः । तस्य तो
 योपहः किं वा दासानामवशिष्यते ॥ १६ ॥ राजन् न गृहीतो हेत्ययाति करुणात्मना मदद्यं दृष्टतः कदा प्राणा यमे
 निरदिताः ॥ १७ ॥

स्तराणीयाः श्रुतो विप्रदोषो न स्मानन गृहाणोत्पारु सन्नमिति हे जगद्वाता सपदेभृतः खलानामेव प्रहरणार्थं निहृ-
 षितो नियुक्तः । श्रुतो स्मत्कुलस्य दैवहेतवे भागवत्लाभाय विप्रस्य भद्रं विधे हेतुदेव नो न ग्रहः सर्वसहतायेतो न विप्रदो
 प्रायेयते यद्यस्तीति द्वाभ्यां विप्रदेवं देवतायस्मिन् ॥ सप्तस्तरस्य वयाज्ञया ॥ १२ ॥

तद्गुरुर्वन्विष्टः प्रोक्षाणायाहोचितसंस्ताराय ६ तत्कोविधिः सदाचारोयेनने १ सतुम्हजुजापक
 नचवसिष्टेनरागभोगेनविरक्तोयोगीसुन तेनयोगान्कलेवोत्पत्तासः यत्परतत्तदवाप १ प्रासतप
 लतर्हृमिोजे ॥ देवप्रसजयात्पुंजयः इदोवाहस्योतीद्वारः ककुदिस्थितत्वात्ककुस्थितिबशाशादे
 सजस्यजीर्णानामानितकर्मनिमित्तानि १२ तन्नेववाचदाणाग्राहकतातइतिसप्रभिः कृतंविश्वमेत

शेषनिवेदयामासपित्रेनचतर्हृः चेदिनः प्रोक्षाणायाहोचितमेतदकर्मके ६ सात्तायुश्चत ॥
 कर्मगुरुणाभिहितेनपः देशानिः सारयामाससुतत्पक्रविधिरुषा १ सतुविप्रणमवादेजाप
 केनसमाचरन् तत्ताकलेवरयोगीसतेनावाययत्परे १ पितरुः परतेभेतायविजुद्धिः
 शिवीमिमो प्रासदीजहरियेतैः प्राशादइतिविश्रुतः ॥ पुरंजयकस्यसुतइद्वारइतीरितः क
 कृत्यइतिचापुक्तः शृणुनामानिकर्मभिः १२ कृतातशमीत्समरेदेवानासहदानेवः पालि
 ग्राहोवतोवीरोदेवैर्देवपराजितैः १३ वचनदेवदेवस्यविलोर्विश्वात्मनाप्रभा वाहनत्वेष्टा
 सस्यवभूवेदोमहानृषः १४ ससन्नद्धोथनर्दिवासादायविशित्वावशितान् स्तुयमानः समा =
 रुहयुयुत्सः ककुदिस्थितः तेजसायायितोविलोः पुरुषसापरात्मनः प्रतीचादिशिदेव्यानां १५
 हातुत्रिदशैः पुरं १६ तैस्तस्यचाभूप्रथनेतमल्लोमहर्षणः यमायुभृन्नरनयदेव्यानेभिः १७
 ययुस्ते १२ तस्यपुयाताभिस्त्वयुगातामिमिवोह्ना विस्त्रजडुडुदुदयाह्न्यमानाः स्वमात्त
 यतीतथापस्मियग्राहः साहायः १३ इंदोयदिममवाहनेसार्तर्हिदेव्यानरुमिष्णामातितेनवाहनत्वेनहत ॥
 सन्निदोलजयातदनंगीकुवेन दिव्यावचनसमावाहनत्वायमहावेषावभूवत्यर्थः १४ १५ यमिमंस्त्व
 ययुस्तान् यमदशैः यित सदेहानेवमहन्नरनयदित्यर्थः तच्चष्टाद्युडुडुः स्वमात्तयपाताले १७ ॥

घट्याभेदरीषस्यवशात्सत्तातः परे घट्याद्येभिरुपायेरिद्धाकोवे शोचोततत्र घट्येषां शादादिर्नोधात्तौ नि
 हृष्यते प्रसंगात्तौ भेदोपात्तामाधात्तनयापत्तः तत्सत्तानाथे येतिरसाज्जनिताः एते च योततदस्य क्षेत्रे प्रसक्त्येनर
 यानरगोत्राः सन्तः येतिरसावीर्याणां प्रसूतत्वादगिरसाश्च पुनरपि रथांतराणां अन्येषां ज्ञातानां प्रवराः मुख्याः स्मृतः
 यतः क्षेत्रोपेताः ज्ञास्वाप्यस्त्यर्थः ३ तदेव मनोदंशमप्युत्पद्यन्त्येकविंशतिरुक्तान्वंशप्रवर्तवौ कुरुषोदीभौ
 च सप्तानां वंशास्तारतस्यक्रमेणोक्ता इदानीं मतिवित्तमिद्वयोर्वंशमारुह्यतस्मिन्त्यादिनायावन्तामवशाप्रस्तावः

श्रीशुकवाच ॥ विद्वयः केतमान्शंभुरेवीषसतास्ययः विद्वपात्सदस्यभुक्त्युत्तरां योतरः रथांतर
 सप्रजस्य भार्यो योततवेर्यितः योरोराजनयामास ब्रह्मवर्चस्विनस्त्वान् २ येते क्षेत्रे प्रसूता वै पुनस्तगिर
 साः स्मृताः रथांतराणां प्रवराः क्षेत्रोपेताः हि ज्ञातयः ३ क्षवतस्तमनोर्जो रक्षाकुः प्रोणतः सतः तस्य
 त्रशतत्रोष्टा विदुः क्षिनिमिदंडुका ४ तेषां पुरस्तादभवत्तार्यावर्तेनृपानृप ये च विंशतिपञ्चात्रयोम
 धोपरि न्यतः ५ सपकदाष्टका आहु इक्ष्वाकुः सुतमादिशत मासमां नीयतो मेधे विक्रुक्षेगच्छमाचिरं ६ त
 येति सवनेमात्मान् रूता क्रियाहृणान् आतो बुभुक्षितो वीरः शशो चारदयस्मतिः ७ ॥ रामः

क्षतं कुर्वतो मतो मतो ह्रीणातो जनेश्च यो जनयामास दशपुत्रानिति सुवीरं वाहू ल्याभिप्रायेतोति दस्यवंपु
 त्राणां प्राते ज्येष्ठाः ४ आर्यवर्तः पुण्यभूमिर्मध्ये विष्णुहमालयोः तस्मिन् पुरस्तात्समद्वयं ते मेदुलविभागेन पंचविं
 शतिर्नृपा अभवन् तेनृपतश्च यथाज्ञाप्यं च विंशति मये नृपे स्य स्ययः शूरेतश्च नृपदक्षिणां तरादिषु ५ विदुः
 क्षिरे वंशशादशतिविश्रुतशतिचवक्ष्यति तत्र हनमाह सपकदेति चतुर्भि ६ क्रियां हृणान् अहं हान् आदत्त अ

२
 भस्मर

श्री.
भाग.
न. टी.
१३

तस्य पिता युवनास्योभिन्नवृत्तिर्यपि न समाकुर्वितुं कालं तेषां तस्य सासिद्धि मन्वगात् मान्यात् तर्हि मानसा
हृत्तमहस्युपि तिष्ठति अंगे राजन् यस्मात्साध्यात्तु दस्य वउडि प्राः कपिताः सतः जसेति अत इंदो यस्या अमह
स्युपि तिनाम विदधे समाधाता युवनी मेकः प्राप्ता सा च्युते जसा ३३ अच्युतस्येन जसा अच्युतेन जसेति
वा ३४ आत्मादिपिसः यत्तु विसृमी जेतमेव विधिनाष्टि सर्वदेवमयमिति साईन ३५ ३६ मे प्रतिनिष्टि ति
युक्तगच्छति प्रसगात्सोभरिश्चरितसाहतेषामिति यावत्समाप्तिः तेषां स्वयंसारः साधाता कन्या ३७ ननु

नमसा पिता तस्य विप्रदेच प्रसादतः युवनास्यो यत्रैव तपसासिद्धि मन्वगात् अमहस्युपि तींद्रोरा
विदधेनामतस्यैव यस्माज्जसेति ह्युद्दिनादस्य वा बावाणादयः ३३ योवनास्यो यमाधात चक्रवर्त्य
यनिप्रसः सप्तहीयवनेमेकः प्राप्ता सा च्युते जसा ३४ ईजेच यत्तु क्रतुमिरात्स विदुः रिदितो ३५
सर्वदेवमय दवे सवीत्सक मतोदिये ३५ दवामं जे विधिर्यतो यजमानस्तयातिजः ५ मीदे
प्राप्तकालश्च सर्वमतद्यात्मक ३६ यावत्स्ययं उदेति स्मियावच्च प्रतिनिष्टि ति सर्वे तेषां वनास्य
समाधातः देवमुचाते ३७ प्राप्ता विदोर्देहि ते रि विदुः मत्तामदाचय ३८ कुत्समवरोषमच्युते
चयोपि ३६ तेषां स्वसारः पंचप्राप्तोभरिं बन्धिरपति ३९ यस्तु नोतर्जले मन्तः तपमानः परतयः
निर्हते जीनराजस्य वीक्ष्य मे युनयमिगाः ४० जातस्य हान्ये विप्रः कन्यामेवामयाचत ४१
सायाहृष्ट्यतो वस्तुन कामकन्याः स्वयंवरे सविचिंतो प्रयः स्त्रीणां जटाराय समस्ताः बलीयलित

महातापसस्य कुतो विवाहप्रसंगः कथं वा जराजर्जरं तेषां जकन्या वदितदाह यस्तु नोतर्जले इति सद्भिः नृपसा
धातारं सोपि साधातास्यं वरकामं गृह्यतामिह सविप्रस्त्रीणां मपि यं मा विचिंत्यानेनाह प्रयुक्तो जसा
नंतथा साधपि यामीति सद्भिः चावसितो निश्चितवानिति हेयारवयः अप्रियते हेतुः तापसत्वादिना वाच्यं

तो ह्यपि ति १२ वाचावलीमिति तु तावलीभिर्भुक्तः पलितश्च जलः
कोयमानपि ५१ जसेहृदः ॥

इति पौः कर्मभिः प्ररंजयादिनामभिरायाहृतः वाहः वः पावोतेरे प्राहृतः २१ २२ प्रावक्ति शावः तस्य पुत्रः कुव
 लया चपक एव पुं पुमार इति ख्यातः २३ तत्र कारणा माहं य इति सताना मेक विंशत्या सह स्तेरुतः स नृत्तवान् २४
 पुं पुमार इति चैति चकार स्यान्वयः २५ अथा तस्मान्निदभात् कृशाचः २६ भार्याणां शोतेन मरु अस्या पुत्राय
 मिदं देवत्या मिष्टं स्मवते यामासः स्मेत्याश्रये २७ तदेवाह पराजति घट्टिः तर्पितः स नृजला र्थे प्रविष्टः मंजानि मे
 जितासुरं थनं सर्वे स श्री कंबजपाणये प्रत्यय क्तस्य राजर्षि पितिनामभिराहृतः ११ एवं जयस्य पुत्रे भूदने
 मास्तसुतः स्युः विस्मयं दस्ततः चैदो युवनाश्च सुतस्ततः २० प्रावत्तस्तस्य तोयेन प्रावली निर्ममेपरी
 वृहदस्य स्तु प्रावक्तिः ततः कुवल्या चकः २१ य प्रियार्थं सुतं कस्य पुं पुनामासुं वली सताना मेक
 विंशत्या सह स्तेरुह नृत्तः २२ पुं पुमार इति ख्यातस्तस्य तालि च नृत्तः पुं पुनामासुं वली सताना मेक
 पवावशेषिताः २३ दृष्ट्वा प्रकापलाच सुभद्रास्य इति भारतः दृष्ट्वा स्य पुत्राहं प्राणि कुं डं भूस्तस्ततः
 स्मृत २४ वहां गात्रा निवो भस्य कृशाचो त्यास्य सुनृजित युवनामिाभवत्तस्य सानो पापावनं मतः २५
 भार्या शोतेन निर्मिषात् अय योरा कपालवः इष्टिं स्मवते यां चक्रु र्देही ते सुसमाहितः २६ राजा तय जसदने प्र
 विष्टा निशित धितः दृष्ट्वा शयानान् प्रास्ता न्यपौ मंजु जलस्ये २७ उत्यतस्तु निशम्या य बुदक कलश प्र
 भा पप्रक कस्य कर्म देयते प्रसवने जले २८ राजा पीते विदित्वा च ईश्वर प्रोहितेन ते ईश्वराय नमश्चक्रु रहो
 ब्रितं जलं यत्ने देयं सयं यपौ बुदक निरुदकं प्रेमवने पुत्रोत्पत्तिकारणं २९ अहो देव वलमेव मुखो वलं प्ररुष वलनं किं
 चिदिति वदत ईश्वराय नमस्कारं चक्रुः ३० ३१ अथ कंधारुति इति यास्यतीति दुःखितैरुक्ते सति तस्या निष्पामा राधित
 ईदो माधाता हवत्स मारादी रिति सुवन् देशे नीत जनी मदादित्यर्थः ३१

श्री.
भाग.
न. टी.
१५

संज्ञासौ चरितं व्रतं श्रुयो हंत स्य ब्रह्मातयः ५० मिथुनव्रतिनो द्वापरात्पर्यमिणो चैव यसंगः तर्हि तद्भूतेषु च
राशेभ्यर्मपरेषु एककार्येति शेषः ५१ संगोजातं दोषं प्रयच्छति एकं शीतं चाशुभाभायाभिः संबधात आ
संश्रुधुवमित्यर्थः ततश्च सुतोः पंचसहस्रसुतोऽस्य प्रत्येकं तासु पुत्रजातं दृष्ट्वा तासु प्रभयकृत्यानि यद्वह
पारत्रिकनिकर्माणि तद्विषयाणां मे नारथानां अर्थभावः अर्थोऽस्ति मान् ५२ न्यासोऽत्र संगत्यागपवदान

अहोऽस्मै यथा तमे विनाशं तपस्विनः सचरितं व्रतस्य अंतर्जले वारि चरप्रसंगात्पुत्रावितं ब्रह्मचिरे
भ्रंतयत् ५३ संगोत्प्रेति मिथुनव्रतिनोऽसुखः सर्वोत्पन्नानविसृजेद्भृंहिरिंद्रयाणि एकश्चरुवह
सिचित्रमनेनैशेयुं जीततद्भुतिप्रसाधुषु चेत्यसंगः ५४ एककृपासहस्रं यो भस्मिन्संगोत्प्रेति
शदा समतपश्च सस्त्रसोः नातं ब्रजासु प्रभयकृत्यमनारथानां मायागुणैर्हृतमतिविषयार्थभावः ।
५५ एवं वसवगृहकाले विरक्तो न्यासमास्थितः वने जगामानुययुः तत्पत्न्याप्यति देवताः ५६ तत्र तस्मात्
यः तीक्ष्णमात्मकृषणमात्मवान् सहेवाग्निभिर्गालानं युयो जपरमात्मनि ५७ तास्तपत्युर्महाराजा
निरीक्षाध्यासिकीर्तिं अन्नं न्युस्तमभावेन अग्निं शांतमिवार्चिषः ५८ इति श्रीभागवतं नवमस्कंधे षष्ठे
ध्यायः ६ अकुवाच ॥ मोधातुः पुत्रप्रवरो यो बरीषः प्रकीर्तितः पिता सहेन प्रवृत्तो यो वनाख्युतस्तुतः १ ।
प्रसूथमर्दयः ५३ ५४ आध्यासिकीर्तिं ब्रह्मनिलयं ५५ इति श्रीभावायः दीपिकायां नवमेषः ६ मोधातुरा
न्ययः प्रोक्तः स प्रमेयवगीयते एककृतस्य चाख्यानं हरिश्चंद्रस्य चात्रमे पुत्रप्रवरः पुत्रश्रेष्ठः स पिता सहेन युव
नाथेन प्रवृत्तः पुत्रेन स्वीकृतः अतएतस्य मोधातुः प्रवरो ततस्तुतः अंबरोषस्तुतः १ ॥

तथैतस्मात्प्रपंचसुरस्त्रीणांमपीप्सितं किंपुनः पुनः जेदाणांमिति वावसितः प्रभोः ५२ ततः किं हतं तदाह मनिरिति
 द्वाभ्यां दत्ता प्रतीहाराण्यं चाशताष्टिगजकन्याभिः सपत्न्यैर्वाहतः ५३ तस्मात्कालिभूज्यास्तदर्थे पोष्यसौरुदं
 इति मंत्रमामर्ष्यं मुक्तं ताभिः सहैरमेरुतुराणां नयः करमश्रुपारणीयदुरेतयत्रयः तस्याश्रियासमृद्ध्या पुनर्चा
 परिच्छिद्योद्युतेषु गृहेषु मथानानाविधेषु पवनेषु अमलान्भोसियेषोऽमुसरस्तचकथंभूतेषु सौगंधिकानोः

साधयिष्ये तथ्यात्माने सुरस्त्रीणांमपीप्सितं किंपुनः पुनः जेदाणांमिति वावसितः प्रभोः ५२ मुनिः प्रवेशितः क्षत्र
 कन्यातः प्रमृष्टिमात्रं हतश्च राजकन्याभिरैकः पंचशतावरः ५३ तस्मात्कालिभूज्यास्तदर्थे पोष्यसौरुदं म
 मानुष्यो नायं चरति तद्गतचेतसां ५४ सवद्वचस्तभिरपारणीयतपःश्रियानर्चपरिच्छिद्येषु गृहेषु नावापेव
 नामलोभाः सरस्तसौगंधिककान्तेषु ५५ महार्हशय्यासनचक्रभूषणास्नानानुत्पाभावनहारमाल्यकैः
 स्वलेकतस्त्रीपुरुषेषु निर्यदोरे मेनुगायतं हि जभंगवदिषु ५६ यद्वा हे स्थानं संवीक्षासप्तदीपवतीयतिः विस्मृतः
 स्तभमजहालैरभोमश्रियान्वितं ५७ यवगृहेषु भिर्योविषयाविधिषु स्रवैः सेवमानेन चानुष्ठादाज्यस्योक्तै
 रिवानलः ५८ सकदाचिदुपासीन आत्मापद्भवमात्मनः ददशैव ह्यचाचार्यीमीनसंगसमस्थितं ५९ ॥

कल्हाराणांच काननानिस्तोमोपुषु ५५ कथंभूतेषु स्वलेकताः स्त्रियः पुरुषाश्च येषु अनुगायतो द्विजाश्च पदिताः भूगाश्च
 वंदिनश्च येषु कथंभूतः महार्हशय्यादिभिरुपलक्षितः सन् ५६ स्तभंगव ५७ आश्रितोऽहो हतविडभिः ५८ इदानीं तस्मा
 नृतापसर्वकं वानप्रस्थश्च मनोहः सकदाचिदिति सप्रभिः आत्मनो मनसो हेतोः आत्मनोपदवतपोहानि ददशैव ५९

श्री.
भा. १
न. १
१५

हविर्भद्रो यवैथ सपत्न्यको राज उव असेत्यादि अति प्रसिद्धं हविर्भद्रं चोत्तमाह सोनयत्प इत्यादियावद
याय समाप्तिः कथं शरणं यातः सदाह पुत्रो यया जायतां यदि वीरः पुत्रो मे जायतां तर्हि तेनैव पुरुषप मुनात्वा
यजे यजामीति भाषयान्ते यद्युक्तवता रूपा न निमित्तेनास्योरोहितो नापुत्रो जातः १ जाते पुत्रे सवहोता जातः सुतो
सामनेन यजस्विति सप्रत्याहाय सोब्रवीत् एतदाय मुनिदेशाः निर्गतह शदिशदिवसः स्यादित्यत्र स राजा ब्रवीत्

सोनयत्प विषमत्ताना नरदस्योपदेशतः ब्रूतां शरणं यातः पुत्रो मे जायतां प्रभा ६ यदि वीरो महा
राज तेनैव त्वां यजेति तथेति ब्रूतां नास्य पुत्रो जातस्तरोहितः १ जातस्तु तोरुनेर्नागर्मा यजस्विति सा
ब्रवीत् यदा च य मुनिदेशाः स्यादद्य मया भवेदिति ॥ निदेशे च स आगत्य यजस्वत्याह
सोब्रवीत् देताः पश्वीये जायेव नश मया भवेदिति ॥ जाता देता यजस्विति सप्रत्याहाय सोब्रवी
त् यदा यातं तस्य देता अश मया भवेदिति ॥ यशो निपतिता देता यजस्वत्याह सोब्रवीत् यदा य
शोः पुर्देता जायते शपसुः मुचिः १३ पुनर्जाता यजस्वित्याहाय सोब्रवीत् सामाहिकं यदा राज
राजनो यपसुः मुचिः १४ इति तत्रानुरोणेण स्मरुयचित्तं च तस्मात् कालं च यता तत्तत्सुतो देवसु
मेव त १५ रोहेतस्तदभिजाय पितृकृचि कीर्षितं प्राणप्रसूदनेः पाणि ररणं प्रत्ययद्यत १६

दित्यवसाः १३ राजन इव रुण राजन यः पसु र्यदा सोनाहिकः कवचं सर्वं धारैः संग्राम समर्थः अथ तदा मुचिः
१४ इत्येवं तत्कालं च यता राजाः प्रार्थितो देवा ब्रूताः तत् प्रतो द्यते तर्थाः १५ चिकीर्षित्य आत्मना य
मुना ब्रूणा यजते १६ तत्तमुपि तेन ब्रूणा न प्रसू अतएव जातमहं दुर्गयस्यते पितरं मुत्वा ॥ १७ ॥

इमे यौवनास्यं चरीषहोरीतामोधात्तगोत्रस्य प्रवराः यदोत्तरविशेष प्रवर्तकाः यद्वा यौवनास्यविशेषां पितृमहेनमा
 थात्रासह शीर्षयचराण प्रवतः सोधाता प्रवरो येषां तस्मै यौवरीषस्य यौवनास्य हारीताः यथा सास्यलायनः इरितकुत्स
 पिगदभेभमगवानामागिरमावरीषयौवनास्यतिमाभातारहे के त्रुवते अतीनागिरमं हारीते विहायेत्यर्थः सोधात्रवरी
 यौवनास्यति १ पुरुकुत्सस्य वंशकथयिष्यन्नादाता वत्स्यविवाहप्रभावं चाह उरगैर्भ्रातृभिर्दीदत्तादाताया २ वध
 यौवनास्यमस्य प्रकुत्सनागाह्यवरोभूत्वरमाह इदेनमेदयादत्तासातलनयनादिकस्मरतास्यो दिभयमिति ३ दे

हारीतस्तस्य पुत्रेभून्मोधात्तप्रवराः १ नर्मदाभ्रातृभिर्देजाप्रकुत्सायोरगैः तद्यारसातलेनीते भ्रजगैर्द्वय
 युक्तया २ गंधर्वानवधीमत्रवथान्वेविः सुशक्तिभूतः नागालक्ष्मवरः स्यादभयं स्मरतामिदे ३ असहस्युः यो
 रुकुत्सो योनराण्यपदे हवत् हयैश्चस्तन्मत्ससा चरुतोप्यविधेयुः यत्तस्य सत्प्रवतः प्रजः त्रिंशं कुरिति विश्रु
 तः प्राप्तांशुं दालतो प्रायाद्गुवाः काशिकेतजसा ५ सशरीरगतः स्वर्गं यथापि दिवि ह प्रपेत पातितो वा कुशरादे
 वैस्तेनेव स्तंभितो बलात् ३ प्राकवेरुहिरिंशं विष्णुमित्रवसिष्ठयोः यन्निमित्तमभूद्युद्धं पद्मिना वेदुर्वाधिकां ७

देहकृत्पितात्रसहस्यः सुतो नराण्येत्यर्थः त्रयः शोकचरुवदुःखहेतवे दोषा यस्यासौ त्रिशकुः तदुक्तं हरिवंशे पितृभ्या
 परितोषेणागुरोर्देग्रीवथेन च अत्रोषितो यथेसाश्चित्रिविधस्ते वा तिक्रम इति परिणीयमान विप्रवत्प्राहुराणां कु
 दस्यगुरोः पितुः प्रायात्कोशिकस्य विष्णुमित्रस्य तेजसा प्रभावेणा ५ तेनेव वैशिकेन ६ यद्विणोः ग्राहीवेकायाः विष्णो
 मित्रो राजसूये दद्यात्तलेन हरिंशं सर्वस्वमप्यरुत्यातया मासत कुत्सा कुपितो वसिष्ठोऽपि कुपितो विष्णुमित्रे
 तमादौ भवति शशायसोपितवदो भवति वसिष्ठं शशापतयोश्च युद्धमभूदिति प्रतिहं ७ शमायनमः ॥

श्री.
भाग.
न. टी.
१६

अष्टमे गेहि तस्मात्तो वंशो यन्ना भवन्नयः समः कपिलो ज्ञेया विदग्धाय सूनवः चैव तस्मादभूषे
न च यथापुगी विनिर्मिता यत्तच्च पाप्मदेव रुताभूर्यसा २ और्वणा अविगाता ज्ञानानंदेहं प्रजावते सगर्भे ३
गरो विषेते न गरीण सह वजातः ४ ५ गुरुवाक्येन और्वव चनेन काश्चिदहं वैविकृतं वेषिणा अक्रे

श्रीशुकवाच हतितो गेह तस्मात्तः चंपः तस्माद्विनिर्मिता चंपापुगी सदेवो तो विजयो यस्याचा
त्मजः १ मरुतः तस्मात्तस्माद्वकसा गणिवो ह्निवाः सोमिनि ह तभूराजा सभायो वनमा विज्ञात २
सहंते पंचताप्राज्ञ महिषान् मरिष्याती और्वणा जानतात्मानं प्रजावते निवारिताः ३ अज्ञायेत्ये
सपत्नी निर्गरो दज्ञांथसा सह सहते नैव सजातः सगाराणां महायशाः ४ समरश्चक्रवर्त्तसी
त्सा गरो यत्सुते कृतः यस्तालजं चान्धवान् शकाहं ये ह वर्यगान् ५ प्रवधीत गुरुवाक्येन चक्र
विकृतं वषाणाः सङ्गान् प्रमथ्य प्रगान् कोश्चिन्मृकृके शास्त्रं संडिताव ६ असेत वीमसः काश्चिद
वर्हिवां सभापान् सोममेवैव जयत्सर्वदेव सगर्भक ७ और्वोपदिष्टयोगेन हरिमात्मानमीश
रं तस्योत्सृज्य पुंयत्त जहमस्यं प्रदंरः ८ सुमत्पाप्मनयो दत्ताः पितृगदिष्टाकारिणाः हयमने
समाणास्तु समंताच्छावननसही ९ प्राग्दीक्षादिप्रिहयेदहं मुः कपिलो ज्ञेये यषवाजिहरः
चैव अक्षेमी लितलोचनः १० हन्यतां हन्यतां पापं प्रतिषष्टु सहस्रिणाः उदायथा अभिययुः कृन्मि
मेव तदा मेनि ११ सप्रागी रात्रिना तावन्महेद्रुतं च तसः महद्युतिं क्रमहता भस्मसादं भव
क्षणात् १२

तदेवाहं मेऽनिति मृकृके ज्ञानं दे संडितो १३ ७ और्वोपदिष्टयोगेन उपायस्तेन तस्य हे भोर्ग्ये ह मत्पा
प्रजाणा प्रभावेन मृत्युवाहस मत्पा इति वद्विः पषवाजिहर इति ब्रुवतो भिययुः सष्टु सहस्राणि यतिव्येद

कतयसंति ये चांय किमेवलोचने उल्लिखनं चकार १३ ॥

समवेर्वर्ष ॥ १६ ॥ द्वितीये च वर्षे वृत्रहा अभ्युपगच्छेद्यते प्रत्यसेधत किंच किंचिदाह ॥ १७ ॥ वरुणो नमस्तस्मै रयसमहस्रक
 षायसम ॥ १८ ॥ आत्मवान् जमदग्निर्धर्म्युर्भूतश्चपासोमनिः स्यात्तु इह ता प्रभुर्दिवा ॥ १९ ॥ उपरिष्ठा निविश्याति त्रुता
 स्वात्त प्रसेगान् ॥ २० ॥ अविहता गतिज्ञाने ॥ २१ ॥ तामेव गतिमाह सा यो भासनः स्येवाधारयत् तान कला ध्याता तया तान वि
 निर्देहत् तोहिता मुक्तो मक्तवेषः मनःसुला हि संसारः मनःचाक्रमय अन्नमय हि सोम्य मन इति श्रुतोः शोचन प्राप्नुवा

भूमेः पर्यटने पुण्यं तीर्थं क्षेत्रं निषेवणैः रोहितायादिशक्रः सोपागोपवसत्समं ॥ १६ ॥ एवं द्वितीये तृतीये
 चतुर्थे पंचमेतथा अभ्युपगच्छेद्यते विप्रो भूत्वा ह वृत्रहा ॥ १७ ॥ षष्ठ्यं वत्सरतत्र चरित्वा रोहितपुरी ३
 पञ्चजन्म जीमती दक्षाणां नमस्तस्मै ॥ २० ॥ शुनः प्राप्य पशुं पित्रे प्रदाय तम विंदतः ॥ २१ ॥ ततः पुरुषमेधेन
 निष्कृष्टा महायशाः सुक्ताथराय जदेवान् रुणादीन् हतथाः विस्वामित्रो भवन् तस्मिन् होता चाधुर्युगत्स
 वान् जमदग्निर्भूत्वा विशिष्टोपास्य सामगाः ॥ २२ ॥ तस्मै तस्या ददा विदः प्रातः को भमय रथ शुनः शुक्ल
 स्यात्समयं रिष्टात् चक्षते ॥ २३ ॥ सत्यसारा धतिरुष्टा सभार्यस्य ह्यमृतेः विस्वामित्रे भद्रं प्रीतो दद विहता
 गतिं ॥ २४ ॥ मनःस्येवात्मा मद्रिः तेजसोपानिलेन तत् त्वेवायुधारयंस्तु च भूता दैते महात्मनि ॥ २५ ॥ तस्मिन्
 तान कला ध्याता नयं ज्ञाने विनिर्देहन् हितातामनभावेन निर्वाणस्य स्वसिद्धिदा ॥ २६ ॥ अतिर्दृष्ट्वा प्रतवेद्येन तया
 विधुस्तवधनः इति श्री भगवत् नवमस्कन्धे सप्तमाध्यायः ॥ ७ ॥

आयां स्येवा मनोधारयन् एको कुर्वन् तो स्येवा मद्रिरेकी कुर्वन् अयस्ते जसा तते जो निलेन तं च खे आकाशेन च भू
 तादा च हां कारिते च भूतादि सहकारमहात्मनि मद्रिरे ॥ २५ ॥ तस्मिन् स्येवाकारं व्यावर्त्य ज्ञान कलां ज्ञाना शानात्मत्वेनः प्राप्ता
 तया ध्यानं हृत्तेन यथा आत्मा चरयामस्ताने विनिर्देहन् निर्वाणस्य स्वसिद्धिदा च हितात्मिक्तवधनाः अतिर्दृष्ट्वा प्रतवेद्येन
 नखनभावेन स्वस्व रूपेण तस्या ॥ २६ ॥ इति श्री भगवत् नवमस्कन्धे सप्तमः ॥ ७ ॥

श्री.
भाग.
न. टी.
१७

मधेशी. ३७॥

प्रज्ञानं तो व जानं तो पिन कंणा वयं तिति लस्या वषड्डी शानं अंशु माने वसा शयः २१ अजनः अस्मापि पि
मद्यपि न पशति न च बुद्धि ते कथं भूतमात्मः स्वस्मात्परे के हेतुभिः समाधि युक्तिभिः समाधि नाप्यपेक्षेन
पशति युक्तिभिः पेशेक्षमपि समाप्रदुष्यात् इत्यर्थः अपरे अर्वाचीनात् कुतस्तापशेषपुः अर्वाचीनत्वे हेतुः
तस्यैव ललाः मनश्च शरीरं च थी अस्मत्तमोरजः कार्यणिताभिरेव विविधा देवतिर्यङ् राणां सर्गाः ते पु
सृष्टाः तत्रापि वयं प्रकाशाः अज्ञाः कुतः पश्यामेत्यर्थः २२ अपरे तर्हि किं पश्यति तत्राह ये देहभाजः ते
स्वस्मिन्सम्यक्स्थितं सपित्तान विडुः किं गुणानि बवि पश्यति उत वा अपित्ततमपवय पश्यंति यतः त्रिगुणा

न जासीने मुनि वीक्ष्य कपिलास्वामयोक्षजे अस्तौ त्समाहितमनाः प्रोजलिः प्राणतो मदात्र २२
२१ अंशु माने वाचः न पश्यति तापरमात्मनो जनान् बुधतेषां पिसमाधि युक्तिभिः कुतो परेतस्य २२
मनः शरीरं थी विसर्गं सृष्टा वयमा प्रकाशाः २२ ये देहभाजः त्रिगुणा अधाना गुणान्विय पश्यं
ति पुन वा तमश्च यन्मायया मोहितं चेतसं लो विडुः स्वसंस्थं न बहिः प्रकाशाः २३ ते त्तामहं ज्ञा
नं च न स्वभावप्रधुस्तमाया गुणभेदमोहैः सनेदनाद्यैर्मुनिभिर्विभावं कथं विमृष्ट परिभा

बुद्धिरेव प्रधानं येषां अतो बहिः स्वप्रकाशाज्ञानं येषां बुद्धिपरतंत्रतया जाग्रत्सं प्रयेर्विषयान् पश्यंति सः पु
त्रौ तमपवकं वले न न निगुणान् सर्वहेतु यत्पतः यस्यात्तव मायेति वामोहिते चेतो येषां ते २३ तथापि वि
चारेण तासामीति चेन्न जाहते त्तामहं विमृष्टः कथं परिभावयामि विचारयामि कथं भूतज्ञानं अहं ज्ञानं
मूर्तिस्तत्पवधुस्तो माया गुणनिमित्तो भेदमोहैः येषां ते विभावं विचिंतय अर्थभावः ज्ञानं च न तात्तात्ताव

ज्ञानविषय ७ त्वं विचारय विषयेषु पि माया गुणैश्चैर्भेदेन विचारय

केचिद्वक्तृणां कोपमिनादग्धा इति वृणीयंति तत्रिरावरोति नेति उक्त इति तत्राह सते धामनि सुहृत्समस्तैर्जगतः
 पवित्रः सुविचारः आत्मा यस्य तस्मिन् कथं विभावाते स भावाते सुसंभावना यो हृष्टातः भवोरजस्रैक्यं संभावयति ॥
 केचयेन यस्मिन् विज्ञाप्रोचते तातस्य विप्रश्चितः सर्वे तस्य कथा कथांश्च कथयति श्रोमिज्जदिभेदहृष्टिः ॥ तदेव सम-
 त्वाः पुत्रपुत्रोत्प्रेक्षिन्वाः यो जे एण चः समानीतः पिह्वाह्वर एण प्रयत्नं कृत इति दाशयितमाह यो समंजस इति
 उक्तः केवलसमोः वस्तुतः समंजस एव संकेशिन्वाः सतः क्षेत्रजत्वमिव प्रतीते वारतस्ये वक्ष्याम्यात्मजो देहाजः

न साधुवादेऽमनिकोपमर्जितान्तेपेदुपजा इति सत्त्वधामनि कथं तमोऽसमं विभावाते जगत्पवित्रात्मनिते
 रजभुवः ॥ यस्मिन् विज्ञासांस्वामयी हृष्टः ज्ञेयैरासमं दत्तस्मरते इरायये भवाणो वस्तुयथे विप्रश्चितः प-
 रात्सभूतस्य कथंश्च कथयति ॥ यो समंजस इत्युक्तः संकेशिन्वा नृणां समजः तस्य पुत्रोऽसमाना मयिता
 मरुहितरतः ॥ असमंजस आत्मानं दर्शयन् समंजसं जतिस्मरः पुरासं गतं योगी यागादि चालतः ॥
 आचरन् गृहीते लोके जातीनां कर्म विप्रियं शरद्याव्हीडो वा लान्त्रास्य दुद्वजयन् जनं ॥ एवं हतः परि-
 त्यक्तः पित्रास्तेन समोऽयं यो गेऽस्ये एण बालस्तान् दर्शयित्वा ततो ययौ ॥ अयोऽथा वासिनः सर्वे बालका
 न्युनरागतान् दृष्ट्वा सि विस्मिराजन् राजा चाप्यन्वत एतः ॥ अमुमाश्च दितो राजा त्वरगान् वयं ययौ पि-
 तृवत्त्वात्तन्वयं भस्मानि ददृशे हयं ॥

॥ तस्य कथा माह वतर्भिः असमंजसः पुरासर्वं जन्मनि ॥ एवं विप्रः योगी सन् समं गतं विचालितः ॥ अतर्दानीं जति-
 स्मरः सन् समं गतं विहाराय जनसंघं जयन् लोकमर्हि ते जातीनां च विप्रियं कर्म चरन् क्रीडतो दस्तान् शरद्यां प्राप्य प्रा-
 दियदिति द्वयोरन्वयः ॥ एवं विप्रं हतं कर्म यस्य सः ॥ पिह्वाह्वर एण प्रयत्नं कृत इति दाशयितमाह यो समंजस इति

श्री.
भाग.
नटी.
६

नवमेऽमुमतेवेपाः खदोगावधिवर्णने गंगाभूतलमानित्येयस्य षोडशभगीरयः यथासगत्रयोत्रायगज्येद
ज्ञातपक्षेपेनयात्रेऽनुनांस्वपुत्रायगज्येदज्ञामहोतेकालेनतेषां निचकारस्वार्थः नाशज्ञो ज्ञेगामानेनमिति
षोषः सेवितः मृतः १ काले मृत्येपयिवान्प्राप्तः तेऽन्यात्मानेदशीयामासतेवरदास्मीतिगंगयोक्त
सन्स्वमभिप्रायेऽसर्वजोहरणोपायोसकथयामास ३ आह गंगाकोपिगगनात्यन्तेत्यामेवगेधारयि

श्रीशुकउवाच अमुमोऽमुतपक्षेपेगंगानयनकाम्यया कालेमहोतेनाशज्ञो ज्ञतः कालेनसे
स्थितः १ दिल्लीपक्षान्तस्तददशज्ञः कालमेयिवाव भगीरथस्तस्यपुत्रः तेऽपेससमहमपः
२ दर्शयामासतेदेवीप्रसन्नावरदायिते इत्युक्तः स्वमभिप्रायेणार्थावतनोत्पुः ३ कोपि
धारयितावेगोपतेत्यामेमहीतले अन्यप्याभूतलेभित्तानुपयात्येवमातले ४ किंचाहेनध्रुवे
यास्येनगम समितेनवे मृजामितद्वेकुत्रगजेस्तत्रविचिन्त्यता ५ भगीरथः साधवो न्यासिते
पोतात्रस्मिष्टालोकपावनाः हरत्यचेतेगसगानेष्टालेचमिदसिः ६ धारयिष्यति तेवेगोरुदस्ता
त्माशरीरिणो यस्मिन्नोतमिदप्रोतेयस्मिन्पाटीवतेतत्र ७ इत्युक्तासन्पुत्रोदेवतपसातोषयन्ति
वे कालेनाल्पीयसायजन्तस्येष्टाः समतव्यत ८ तथेतिगङ्गाभिहितेसर्वलोकहितार्थिबः द
धारवहितोगोपादस्तजलाहरेः ९ ताधारयिष्यति ५ किंचाहमृजोतिनालयिष्येतिज्ञोपायोः
विविच्यतां ५ हरतिहरिष्यतिप्रवेभिनजीत्यवमित ६ आत्माकथंभूतः यस्मिन्निद्विष्यतेप्रथितेऊ
धेतेतत्रपीलीवपटखप्रोतेचतिर्यक्तेतत्रपटख प्रेसासवीधारस्तद्देगोधारयिष्यतिन्यर्थः इत्येवेगोपास
ज्ञाततत्रनेतिपादेऽवयितेन्यर्थः ७ राजाभिहितेतथोपगीकृत्यहरेः पादेनहतेनलेयस्याः ता ९

तस्मात्प्रशान्तत्वं प्रशाणं प्ररुचं केवलं न समेत्य च यः प्रशाणं प्ररुचते हेतुः मायया गुणाः कर्मोति च विप्रसृष्टा
 दीर्घान्तिगामिन्नात्मणादिपुण्यणि यस्मिन् प्रशान्तत्वे हेतुः सदसंज्ञाकार्यकारणाभावात्पुण्यपापभावाविप्रसृक्तं भूतम् ॥
 अनामरूपे तत्तत्तनमरूपस्य नो कित्तानोपदेशाय गृहीताः प्रवर्तितो देहः शुद्धसत्त्वमूर्तियेन यज्ञे प्रशान्तमा
 येति हेतुगोति च मेवोपकामेभिः सस्यदिकार्यैर्लिङ्गानि यस्मिन् यो ज्ञयडा प्रशान्तमाया गुणादयो यस्मिन् इत्येवमेव

प्रशान्तमाया गुणा कर्मलिङ्गमनारूपे सदसद्विभक्तं तानोपदेशाय गृहीतदेहं नमामहे त्वं प्ररुचं प्रशाणं २५
 तन्माया रचितलोके वस्तुबुद्ध्या गृहादिषु भ्रमेति कामलोभेषी मोहविभ्रान्ते चेतसः २६ अचाना सर्व
 भूतात्मनः कामकर्मद्विधाशयः मोहपाशाद्वृद्धिर्नो भगवन्तवदशनात् २७ श्रीशुक उवाच ॥ इत्युगीता
 नृणां च क्लृप्तभगवान्कपिलो मुनिः शुश्रूमे तमुवाचे दमनगृह्ययान् २८ श्रीभगवानुवाच ॥ अद्यैव
 नीयतां वत्सपितामहं यशुस्तवः इमे च पितरादयः गंगाभास्ते न तवत् २९ तेषां रिक्ताशिरसा प्रसाद्य ह
 यमानयन् मगरुक्ष्णपुष्पना क्रतुशयः समापयत् ३० राज्ञे मे शुभं तिन्यस्य निःस्पृहो मत्कथनः उवाच
 पदिष्टमार्गेण ते भगतिमनुजसो ३१ इति श्रीभागवते नवमस्कंधे सागरोपाख्यानं प्रथमोऽध्यायः ६

पदं २५ स्वभावात्प्रशान्तत्वे तन्मायेति ह भेदात्कामादिभिर्विभ्रान्तानि चेत्तस्यैवोत्तरमेव गृहादिषु भ्रमेति २६ हेतु
 र्वैभूतात्मनः अस्माकं तत्त्वपथे वचदितान् तद्वदशनादिति हृदये पिमाह मया पापैः छिन्नः कथं भूतः कामादी
 नामशयः आश्रयः स्वप्नसादेन कृतार्थोऽस्मीति त्वर्थः २७ २८ अथ लब्धापि साक्षात् प्रत्यासृज्येति चेति २९
 परिक्लृप्तेति शुकोक्तिः ३० ३१ इति श्रीभागवते दीपिकायां नवमस्कंधे अष्टमाध्यायः ६ ॥

श्री.
भाग.
न. ली.

२५
विषयगतं स्यात् इति वाच्येऽऽः संतो मो भवति
वयं कथं नाशु मया रायः ३१

अभक्ष्यमेजसा विलोकाय च नरमो स बावहोराण वसिष्ठ एव ते प्रापेदादश वार्षिकं चक्रे २२ रुशतीती
 द्वाप्रायः स्वपाद योज हो नान्यत्र २३ तत्र हेतुर्दिशति एवमेव न मित्रसु ह त्वमपि दर्शितं मित्रस्य कालत्र
 स्याच्चः सहनात् २४ तदेव राक्षसं ते कल्पासो दित्ति चकाराणामुक्ता स्वकर्म सो न पत्यति यदुक्तं तत्प्र
 पंचयति वा वायु काल इत्यादिकर्मणा अग्रज इत्येते न वनमेका निवासो यथाऽतो वनौकसौ सौ च दपती च
 परिवेषमाने भगवान् विलोकाभं मेजसा राजानम प्रायश्चुद्धो रक्षो वे भविष्यति २५ र
 दा कृतं तद्दिदिता चक्र द्वादश वार्षिकं २६ सोपयोजलिमादाय गुरुशतं सम दत्तः २७ वा
 रिता दमयेत्पापो रुषतीः पाद योज हो २८ दिशस्त्वमवनी सर्वे यण्ण जीव मयेत्तुयः राक्षसं भा
 वमायनः पाद कल्मषतागतः २९ वा वायु काले दह्ये वनौका दपती द्विजौ क्षुधा तो जश
 हे विप्रं तत्प्राहा कृतार्थवत् ३० न भवानराक्षसः साक्षादिह्वा कृता महारथः दमयेत्पाप
 ति वीरनाथं कर्म कर्तुं महीति ३१ देहि मे अणु पाकाया अकृतार्थे पतिं हि जं देहो यं मानुषे रीज
 गुरुस्य पाविलार्थदः ३२ अतिराधयिषु ब्रह्म महा प्रकृष संज्ञितं सर्वभूतात्म भावेन भूते
 धे तर्हि तं गुणैः ३३ तस्मादस्य वधो वीर सर्वार्थवध उच्यते एष हि ब्रह्मोणा विद्वा न्त एषीलु
 णान्वित ३४ सोय ब्रह्म र्षिर्वयं ते राजर्षि प्रवरा हि मे कथमर्हति धर्मस वधे पितरि वात्मजः ३५
 मृथ कपदस्येते सका मलोपशार्धः अकृतार्थवत् दीनवत् अकृतार्थं मनुता मरति ३६ सर्वभूताना मा
 मेति भावनया आरायिष मिच्छुः यद्वा सर्वभूताना मात्म भावेन भूतेषु येन मपि प्रहो रंते हि तं ब्रह्मेति सं

कोपः पादोत्तरे अंतर्हितः सोयमिषु मेरात्तवः २५ ३० भूणस्यो
 मा ७

॥ प्रसंगाहं गासाहान्यमाह चतुर्भिः । यस्याजलस्य शीनासावेता । तज्जुकेवलं देहमस्मिन्निरेवतसा दातव्यं
 स्तुतिस्वकृतेन देहमहता अपि तां अहं यासेवेतेति शेषः ॥ १२ ॥ तत्पुत्रं च यति भस्मीभूतेनो गेनयः संगेतम् ॥ १३ ॥ सु
 नेतस्य विशेषतोऽस्मिन्निवेशेति जेष्ट एते देहसंबन्धे ॥ १४ ॥ न तस्य सखा ज्ञयात् प्राप्तः तपतीत्यस्य तः ॥ १५ ॥ तत्पुत्रोऽसौ
 तत्स तः ॥ १६ ॥

भगीरथः स राजर्षिर्निन्ये भुवनपावनीं यजस्वपितृणां देहा भस्मीभूताः स्मरेणुते १- रथेन वायुवेगेन
 उ प्रयां तस्यैव तौ देशान्नुनतीनिर्देगधानसिंचत्सगरात्मजान् ॥ यजलस्य शीमा ज्ञात्वा त्मदेहं हताय
 पि सगरात्मजा दिवजग्मः केवलं देहमस्मिन् ॥ भस्मीभूतो गसगेन स्वयां तां सगरात्मजा किमुनः ॥
 अहं यादेवी ये सेवेते हतः ज्ञतः ॥ १३ ॥ न त्वं तत्परमाश्रयं स्थग्यायिदं होदितं अनंत चराणां भोजप्रस्तुताया
 भवद्भिदः संनिवेशमनोयास्मिन् अहं यासुनयोमलाः जेष्ट एतुस्वजहिता सद्यो यत्नः सत्तता ॥ १४ ॥ ता
 श्रुतो भगीरथा जज्ञत स्यने भोपरो भवत् सिधुही पल्लतस्तस्मादद्युतो युस्तो भवत् ॥ १५ ॥ अतु पालोत्सम न
 स्वायं स्थविषामपात्रलात् दत्त्वा दातुं दयचास्मै सर्वकामस्तु तत्सुतः ॥ १६ ॥ ततः सदा सत्तापुत्रो दमयती
 पतिर्नृप आहूतिं जसहयवे कल्पाद्या विमतो जित् ॥ १७ ॥ बलिस्त्रिंशत्पाददो भूदनयत्पुः स्वकर्मणा ॥
 राजोवाच ॥ किं निमित्तो गुरोः श्रापः सोदासस्य महत्तमः ॥ १८ ॥ यत्तु दिदिमिच्छामः कथ्यतां नरहोयदि ॥ १९ ॥ तं
 कउवाच सोदासो मरुगया किंचिच्चरन् रक्षाजो ब्रह्म मुनी च भ्रातरः सार्थगतः प्रतिचिदीषया २- सचितं
 दातः यो मित्रसहं कल्पावपादे बहूस्तत्र कारणमाह विस्मिन् श्रापादिति ॥ स गपो चरन् कंचिदात्तं संजज्ञा नतस्य भा
 तं रं समीचत भ्राता पलायगतः सुवेष्टनिष्ठः सुवपाचकः तद्वधरः सनराता गृहवर्तमानः ॥
 यत्तु चरातः स्रुदस्तपः शिवधरो गृहे गुरवे भोक्तुं कामाय यत्कानि न्येन रामिष ३१

श्री.
भा.
न.दी.

यादेवसाधुहृत्तान्स्मरणाधर्वकं तत्कृतेन निश्चयेन दर्शयति सप्रभिः कुलदैवमकुलात्मकाशने प्रणा
दयानातिबलभाः नातिपियाः ५३ भूतभावेनाह्विः तस्मिन्नेव भावनायस्य साहचर्यकामनद्वारा ५४ न
इह तः शीतविदिज्ञानीदियातिथी श्रुयेद्योतैरवाश्रये ५५ अद्यतस्यात्पुत्रास्यभावेनात्मनि रुक्मगुणोपसे
गविचकतेर्भावेन हितातमेवाहं प्रपद्ये अन्यभावदेहाद्यभिमानरूपमज्ञाने हिता ५६ स्वभावमेवा

नमेव तत्सकुलात्प्राणाः कुलदैवान् चान्मजाः न श्रियो न महीराजं न दाग आतिबलभाः ५३ न
वाल्मेपिमतिर्मस्यमथमैरमोक्ता चित् नापुष्पसुप्तमहाकादनातिचनवस्वहं ५४ देवैः
कामवरोदतोमसं विभवेन श्रेः नद्वेगातमहेकात्मकात्मभूतभावनः ५५ ये विदिते
द्वियथियोदेवास्ते सह दिस्थिते न विदंति पियंशस्य दात्माने किमुतापरे ५६ अथेशमाया
श्चित्तपुसंगे गुणपुसंगे धर्मे पुरोपमे ५७ इह प्रहृत्तात्मनि विचकतेर्भावेन हितातमेवाहं प्रप
द्ये ५८ इति वावसितो बुद्ध्या नारायणगृहीतया भगवात्सुदेवेति यो गुणोति हितात्तता ५९
इति श्री भागवते नवमस्कंधे नवमोऽध्यायः श्री मुकुटवाच ॥ खट्वेगाहीर्चवाङ्मयश्च सुखा
त्पुत्रश्रवाः अजस्रतोमहा राजत्सुदृष्टिपारये भवत ॥ १ ॥ ॥

भूतभावनः

हयमदिति सन्धवकल्पिते वागाद्यविषयत्वात् वासुदेव इति गुणोति ब्रह्मणा एव भक्तानुग्राहार्थं
माविष्कृततनो वीसुदेव इत्यात् ५९ इति श्री भातार्थदीपिकायां नवमस्कंधे नवमोऽध्यायः १ दशमे
प्राह खट्वेगावेशे श्री रामसे भवंतश्च मिव चलं केशहताः योऽथागमावधि खट्वे च दीर्घवाङ् १ ॥

दातामयि येन विना न जायते विद्यासि सो यं यदभेदाः क्रियते तर्हि मृतकं यथा मृत प्रायं सो चर्वे भक्षयः ३१ दिवं गतो धाना
कर्तारं ३२ आधानात्मे शुनात् हे प्रकृत प्रजस्यु मोयादि शितः ३३ तदेवं कर्मोत्ताम प्रजः ३४ सुविभ्र इति श्रुतं
नया जायत न प्रास्यत अतामिष्ट एव च तस्माददरम अनाज दानस उत्पन्नः सुतो प्रमका ३५ स्त्रीभिः संवेष्ट्य परशु

यद्ययं क्रियते भदः तर्हि मोखादपुर्वतः न जीविषे विना येन दातां च मृतकं यथा ३२ एवं कर्ता भा
षिणा विलयेता अनाथवत् वाञ्छाः पशुनिवात्वादसो दासः प्राप्य मोहि नः ३३ आत्माणी कौदादि
पिष्टे पुरुषादेन भक्षितं शोचेत्यात्मानस चीशम प्राप्य कुपिता सती ३४ यस्मान्ने भक्षितः पापकामा
नोयाः पतिस्तथा तवापि मृत्युगधानादहता प्रजद शितः ३५ एवं भिन्नमहं प्रजापति लोकपरायाणां त
दस्थानि समिद्धौ प्रास्य भर्तृर्गतिगताः ३६ विप्रोपाद्वाद्वाद्वाते मेशुना समुद्यतः वित्तायन्ना स्तली य २
प्राप्यमहिषा सनिवारितः ३७ तत ऊर्ध्वं सतत्याजस्त्री सत्यकर्मणा प्रजः विमिष्टा दनुतातो दमयत्या प्र
जास्यता ३८ सावेम प्रसमागर्भमविमृन्त्रवाजायतः जघ्ने प्रमनादरतस्याः सा प्रमका स्तनकयाते ३९ अ
प्रमका न्मूलका जनेयः स्त्रीभिः परिदितः नारीकवचश्चुत्तो निःक्षेत्र मूलका भवत् ४० ततो दशर
थस्तस्मात्पुत्रपेट विडुक्ताः राजा विद्युत्तुहो यस्य खड्गो गच्छावर्त्य भूत् ४१ यदिव रथितो देव्या नवधी
धुधि दुर्जयः सहते स्यात्पुत्री विद्युत्तुहो यस्मिन् ४२

रात्रि रक्षितः अतो नारीकवचश्चुत्तुहो निःक्षेत्र सति क्षत्रवंशस्य मूलक भवत् अतो मूलका इति चोक्तः ४३ प्रसवे
दैववरेण पीषेत्युक्ते खड्गो मेनक्त प्रथमं तावन्नमायुः कथा ता निति दैवः चोक्ते सहर्तमायत जाता देवैर्दत्ते न विमा
ननस्वपुत्रजन्मनः परमेश्वर सदये ४४

श्री.
भाग.
नदी.
२१

वा २

लोके ये वीराः तेषां समितौ समाजेषां त्रैयं वेधु रित्ययमिदं लीलेषु दायासजीकृतमारेपितं चिह्नमथेवभा
जहेनृपपुत्रेकरिनेगरिष्टे तदाह कानो विभिः शान्तेरुपमीयते बालगजस्य लीला यस्य सः ६ अत्रुपाणिस्वयो
ग्यानिगुणशीलादीनियस्याः तौ सीतां सेतोर्ध्वे उरसि अतिलब्धो मातो यथानो अियेजिज्ञा धनुर्भगमहानादप्रव
णत्तमितस्य भृशपतेदप्यनयत्त अपनीतकथं भूतस्य त्रिःसप्तकृतः राजवीजभूतयो महीयो करोततस्य ७
दानौ पुर्वं प्रतिज्ञाकं विहणत्राह यश्चिकदा चिके के य्यास्तुष्टेन रासात्तदपेक्षितदास्यामीति प्रतिश्रुतेतत्तत्त

यो लोका वीरसमितौ धनुरेषामुपेसीतास्येवरग्रहे विषतोपनीते आदाय बालगजस्य लीलाखेत्तयष्टिस
जीकृतेनृपविक्षावभंजमथे ६ जित्वा भृशपुणशीलवयो गजपोसीताभिधो अियमरस्य भिलव
मानो मार्गे अजन्मृशपतेर्वानयत्त दृष्टेदप्यं महीमकृतयस्त्रिराजवीजो ७ यः सत्यपापपरिवीत
पितृनिर्देशोत्तेषां स्पचापि पिरसाजगृहे सभायः राज्ञो अिये प्रणयिनः सह दोनिवासेत्यक्ता यथोक्त
मस्तु निवसत्त सैव ८ रत्नः सत्यव्यक्ततृपममुदुद्धे तस्याः स्वरविशिष्टवणमस्यावेधन् जहे
चतुर्दशसहस्रमपारणीयकोदेउपाणि वदमान उवा सक्तु ९ ॥

रामस्य पुत्रराजाभिषेकसमये तया भरतस्य राज्ञो रामस्य च वने वासा प्रार्थितः तदा सत्यपापो न परिवीतस्य
पितृनिर्देशमाज्ञो पिरसाजगृहे ततो राज्यादिकेत्यक्ता सभायं वने यथोक्तपत्न्या स्पचापि सहर्षं तया गेहस्थांतः स
क्तसे गोयोगी अस्तु न्याणावेति ८ रत्नसो गवणस्य स्वसः शृपं नखायाः अमुदुद्धे सीता जिह्वतोः कामाक्ष्य
याश्चिवात्तपथकृतविकारमवयत् तस्याः स्वरविशिष्टवणमस्यावेधयेत्तान् च चतुर्दशसहस्रेन चान

अपारणीयं अष्टौ अस्तु कोदेउपाणि वदमान उवा सक्तु ९ ॥

अथिभिर्वादीलीलीमुरैवभूरियेवर्णितेतयामहः अतस्तथापिसंज्ञापतः कथमाश्रया २ ग्रंथकोटिभिरादीर्णा
 मङ्गतेरामविक्रम अध्यायद्वयोतवदपन्नकस्त्रोकासमस्यासिकौसेलेंद्रः श्रीरामनाम्न्यातश्रुवतातकयेभूतः
 योगुर्वर्थेपितः सत्यस्यापालनार्थेत्पन्नराज्यः सन्पद्यवदतिसङ्गमाराभापञ्चातदेवाहप्रियायाः पाणिनास्येष्टी
 नास्तिक्षमाययोः ताभ्याप्रतिवनमचरन् हरीदोहनमानस्यग्रीवोवाश्रुजालक्षणास्तभ्यामजितायपनीता

तथापिभगवानेवसाक्षाद्भस्मयोहतिः अंशोशेनचतुर्हीमात्युत्तमप्रार्थितः सूरैः रामलक्ष्मणाभरतशु
 कुन्द इतिसेतयाः तस्यानचरितंराजन्विभिः तत्तदंशेभिः अतर्हिचर्तितंभूरितयासीतापतेसंज्ञः २ गुर्वर्थे
 तज्जराजोवाचरदनुवनंयद्यप्यंशुप्रियायाः पाणिनास्येष्टीक्षमाभ्याजितयथरुजोयोहरीदानुजभ्याः
 वैश्रवणात्सर्पनखाः प्रियविरहकषारोपितभ्रुविज्जंभजस्ताज्जिवंशुसेतरखलदबुद्धहनः कासलक्ष्मणावताः
 नः ५ विद्यामित्राधुरेयेनमारीचाद्यातेशाचरं यथपतालक्ष्मणास्थिव हतानेजितपुंगवाः ५ ॥

यथाकृजामार्गश्चमोयस्यसर्पनखावैश्रवणाकर्णानसिकाच्छेदाद्धेतोः तयाप्रलोभितेनरावणनायहारातप्रिये
 णाकलत्रेणाविरहः तेनारपितयोः भ्रुत्वाविज्जंभिनेवजस्ताज्जिवंशुयस्मात् नतः तद्विज्ञापनेनवदः सत्येनततःस
 स्मारावणादयथेवनेतस्वदहनः संक्षेपतोवर्णितंरामचरितेआदिमश्रुभविस्तरणाह विद्यामित्राधुररत्नादि
 नायावदुयराध्यायसमाप्ति पञ्चातयवलक्ष्मणास्थितमयनेपेक्षेवहतारत्नार्थः यच्चज्ञानांसकौसेलेंद्रः अथनारित्येने

॥ ५ ॥

भाषाणामेवाहनत्वमितिहाभाणतावत्तयेनेनविश्रुतेनविदामनजामद्रुतार्थः इदानीमवज्ञातोसीत्याहयदि
 तिष्ठत्वादेयस्यार्थः यद्येयं सत्त्वादिभ्यः सुरगाणादयामेवमिति सभावनिति ॥ कामः यथेच्छं जलमा
 क्रम्यापि प्रयाहि प्रवमेपुरीषप्रायेत्रैलाकारवयतिश्राक्रेदयतितथातजहिहवीरययपितवजलप्रति
 बंधकेनभवतितथापीहमेतंवभीहितहि किमर्थेयशसोविस्तारायतदेवाहयमेतमपेत्ताडुकरंवी
 ह्यतश्चशागास्यतिभूयास्तगायतीतिवर्तमानसमीपमभविष्यती ॥ तदाकासमभिनद्ययकृतंतदाहवहे

नतोवयेजदिधियोनविदामभूमनकूटस्थमादिप्रकृषंजगतामंधीशे यत्सत्ततः सुरगाणापुन
 सः प्रजेशस्तिनोश्चभूतपतयः सुभवानमोशः ॥ कामप्रयाहिजहिविप्रवत्तावमेह
 लाकारवणमवाप्रहिवीरपात्रीवभीहिसेतुमिहेतयप्रसावित्तोगा यतिदिविजयिनोमये
 तभूणाः ॥ वद्धोदधारद्युपतिर्विविधादिकूटैः सतंकपीदकरं कपितभूरुहोगैः सुग्रीवली नी ५
 हनुमत्सुखैरनीकैलैकाविभीषणाहप्राविशदमृदग्या १६ सावानेरुदवल्लरुहविहार
 कोष्ठीधारगोपुरसंदावलभीविटका निर्भज्यमाणाधिसणाधजहमकुभमृगाटकोदुज
 कुलेहृदिनीवहृणा

तिविविधैरहीणांकूटैः शृंगैः सतंवद्धाशुग्रेसीतान्वेषणाहनुमत्सैवदम्यालेकामविशतकथंभूतैः कपी
 द्राणांकरैः कपितानिभूरुहानामेगानिशालादीनियुते विभीषणास्यदृशाब्धुथाकैः सहाविशतस
 ग्रीवादयः प्रसुखायसातेरनीकैः १६ ततश्चसालकावणांचिलितावभूवकथंभूतावानरोदाणाव
 लैरुद्धाविहाराणादयोयस्यानिर्भज्यमाणाधिसणादयोयस्यातत्रविहारः द्रीडास्थानंकोष्ठान्यागा

श्री.
 भाग.
 नटी.

दत्तवत्तवायं १२ ॥

१२

रहि श्रीः कोशः शोः शूरादीनां पुं सुरापुरं सः सभावलभीपाल
 यदि पुं भगाच्छादिभीविटकः कपोतपल्लिकाधिसणादेकादिभूता

उद्गमोऽस्तीत्यादिवाच्यमाह तत इति युंचभिः सौदेखत्यासदं यस्याः तया रावणभार्यया हेमै १४ १५ परै
 रदित १६२० शुद्धात्मा भव्याः नरकहेतुवनरकभोगायाः २६ सापरायिके २१ आत्मनस्य सौदेखीनेनय

श्री
 भाग.
 न. टी.
 २३

येनोक्तं यत्तु तैः पाठेति रसि यस्याः न प्रपुं यतो जं ३१

ततो निष्क्रम्य लेकाया यातु धान्यसहस्रशः मंदोदर्या समेतस्मिन् रुदं तउया इवत २६ सा
 स्वात्वं भूतारिष्वज्जलक्षणा पुभिरर्दितान् रुदः सुखं दीनाद्यं त आत्मानमात्मना २५
 हाहताः समवयेनाश्लोक रावणारावण केयायाश्चरणालकात्तु द्वितीयापरादिता २६
 वेवेदमहाभाग भवान्कोमवशंगतः तेजानुभावसीतायायिननीतोदप्रमिना २७
 साविधवालेकावयचकुलनेदनदेहः कृतोत्रशुद्धाणामात्मानरकहेतवे २६ श्रीशुकः ॥
 स्वानां विभीषणाश्चक्रे कोसलेऽज्ञानमोदितः पितृमेधविधानेन यजंत्तसोपरायिके २१ ततो
 ददप्रभगवान्शोकवनिताश्रमे कामासुविरहव्याधि शिशिपासूलमास्थिता ३१ राम
 प्रियतमं भार्योदीमो वीक्ष्यात्वं कपत आत्मसंदर्पनाह्लादविकसन्मुखं कजो ३१ आगे
 पारुरुहेयानं भ्रातृभ्यां हनुमद्युतः विभीषणाय भगवन्निवारहोगोशता ३२ लेकासा
 पुत्रकलांते यथाचीर्णाव्रतपुरै ३१ श्रवकीयामाणः कसुमे लोकापाणिनेः पथि उपगीय
 मानचरितः प्रातभूत्यादिभिर्मदा ३३ गोमूत्रयावकेषु त्वाभ्रातरं वल्कलावरं महाकारुणि

कोपायते ३१ इत्युक्तं ३२

तेनपि लैखयौ ३२ गोमूत्रयावकेषु त्वाभ्रातरं वल्कलावरं महाकारुणि ३३

आह्लादः जैनकविसन्मुखं कजं गम्यतां ३१ याने पुष्पकं भ्रातृभ्यां लक्ष्मणसुग्रीवभ्यां आयुश्चरामौ

23

श्री.
भाग.
न.टी.
२५

इति श्रीभगवार्थदीपिकायां नमो दशमः १ तत्तच्छ्रुत्वा दशे यो यथा मा वसत्रवैतः सह यत्तादिय चकार शोभाम।
स्तदनुवर्णते २ तदेतन्नामो दिशामो यथावती भूता ब्राह्मणा एवाहंतीति मन्यमानः ३ अथ श्रीरामः ता

जदानिर्मुच्य विधिवत्कुलहृदये समंजसः ४ अथ पंचमं चैवेदं चतुर्लिंगं जलादिभिः ५ एवं कृतं।
गिरः स्नानं सुवासंस्त्रावलंकृतः स्वलेकृतैः सुवासोभिः श्रीहृत्भिर्भाष्ययावभौ यद् अग्रहीतास
नेन्द्रात्राप्रणिपत्य प्रसादितः ६ प्रजासंघं भूतिः वर्णाश्रमशान्तिः जगोपपितृवद्भूमिमेतं
रेषितं चतुर्ल ७ उतायां वर्तमानायां कालकृतसमो भवत् रामगजनिधमं सर्वभूतसुखाव
हे ४ वनानि नद्यो गिरयो वर्षाणि ह्येषं पथः सर्वकामउवाशासन् प्रजानां भगवत्सम ५ माध
वाधिजराहानि दुःखशोकभयक्षमाः मृत्युश्रान्तिव्यतामासीदो मराजनयोद्धजे ५२ एकप
त्नीव्रतयोगराजसिंचितः अचिः स्वयंमृगहमेधीयं शिष्ययनस्यमाचरन् ५३ प्रस्तावदशाश्री
लेन प्रश्रयावनतासती धिया क्रिया च भावजा भर्तृसीता हारमनः ५४ इति श्रीभगवत्तनवमस्कंधे
दशमोऽध्यायः १ शुक्रचचा ॥ भगवानात्मनात्मानं रामउत्तमकल्पकैः सर्वदेवमयो देवैर्जिज्ञासा
येवान्मवैः १ होत्रे ददति शोभा चीन्मृगोदक्षिणा प्रभुः अधुयेवं प्रतीचीचउदीची सामगायसं
२ आचार्यो यददेशो यावती भूस्तदन्तरा मन्यमान इदं स्तुत्वा स्तोत्रं हति निस्पृहः ३ इत्युपेत
दलेकारवसोभामवशेषितः तथाराण्यपि वेदही सोमगल्पावशेषिता ४ तत्तद्ब्राह्मणादेव।
तदा सोमगल्पाभरणदिके तावन्मात्रमवशेषितं यस्याः तच्चतिरिक्ते हि राण्यदिसर्वददाति तपः ५ ॥

स्वशिखिगतामंविनायोधामप्रविशानुसुम्यवसेयन्ननिर्मितवान्तासाम्काशातगीतादिभिर्पुत्रेणामं प्रता
यतोभिमखययोत्रलद्योषाणमहताद्योषाणपटङ्गिः ३६ स्वागिस्ताताः कक्षप्रतायासताभिः पुष्पाकाभिर्हे
मेरिति चत्वारिंशद्विशेषाणानि ३७ पारमेष्ठ्यानिगजादीनि ३८ अचामरादीनि प्रस्थाप्रक्षिभहदयैराचनेयस्य

नेदिगामास्वशिखिगतीतवादिप्रनिः खनैः अलद्योषाचमहः पटङ्गिर्द्रुमवादिभिः ३५ स्वागिस्तातापताकाभिः
हेमेश्विप्रधजेरथैः सदयेरुक्तामत्राहेमटैः पुटवर्मभिः ३७ अणीभिर्बीरसुखाभिर्भवेअवपदानुगैः
३८ पारमेष्ठ्यानुपादायपाणानुसुम्यवसेयन्ननिर्मितवान्तासाम्काशातगीतादिभिर्पुत्रेणामं प्रता
रतः प्रोज्जलिवायलोचनः तमाक्षिद्याचिरदेभ्यस्तपयन्नेत्रजैजलेः ३९ रामालक्ष्मणासीताभ्यादिप्रभ्या
पियहेतमाः ४० स्वयंममः चक्रेप्रजाभिश्चनमस्कृतः ४१ पुनतः ३३ गामगान्तिवीह्यविगतां उतगकास
लामाल्यैः किरतोननृतसदा ४२ पादयेभरतोपुष्पाचामरवाजनेत्रमेविभीषाः ममप्रियः सतखत्र
मरुत्ततः ४३ धनुर्निषगान्शत्रुघ्नः सीतातीर्थकमंडलुः अविभ्रदगदखह हेमचर्मदगद्वन्य ४४ प्रयाक
स्थोन्नितः स्त्रीभिः स्तुयमानश्चदिभिः विरजेभगवानराजन् युहेचंद्रवादिताः ४५ भूभूमिर्नदितः सापिसे
त्सवांप्रविशत्पुरी ४६ प्रविशपराजभवेनशुरुपत्नीनृममातरे गुञ्जत्यस्यावरजान्पूजितः प्रतापजयत ४७
वैदेहीलक्ष्मणाश्चवयथावत्समुपेयत ४८ पुत्रप्रवसातस्तास्तप्राणोत्सववोत्थिताः आरोप्यकेभिर्विचंदि

३६ नेत्रजैः स्वापयजसिद्धिः ३७ येहेतमाः कुलवृद्धाः तेभ्यापिनमनेचक्रे ४८ अयोध्याप्रवेशप्रकारमाह पादवेदितसाहै
त्रिभिः ४९ धनुर्निषगोचतान् अक्षराद्वज्रं ववा ४३ ४४ शुरुपत्नीकैकयायाः वयस्याः नचरजायथातत्त
नक्षत्रेणाममुपेयत ४८ वायोवैरभिविचंत्यः शुचः शोकान् विजहः शेषेष्ट ४९ ॥ रामः

श्री.
भाग.
न.ही.
३५

नारैः सारैः भा. ग. द. य. अ. व. : अनेतैः क. प. म. न.
नैति प्र. म. व. २२

आत्मा ज्योतिर्निर्जयाम ॥ जलधिबंधने शस्त्रसंगे अरक्षसां बंधः ॥ जीदं कविभिराश्चर्यमिव वर्णितमपि यशः
स्तुतिर्न भवति तत्र हेतुः अधिकसामाभ्याविमक्तं धाम प्रभावाय स्यात् किं कथयः महायाः अतस्तु ग्रीवाद्यश्च य
णाय शालीलामात्रं ये वेदजपियुक्तं च तदिता ह सुराणां वा मया अश्रीकृतं तालीलायां तनुर्येन तस्य २५ एवं
विधलीलाप्रयाजनं दर्शयन् प्रणामाति यस्या यशः नृणां गुण्यिष्टदीनां सदः सृष्टयः यो मां के डे याद यो गायति

स्मरतः रुदिविषयविडं दंडककंदकैः स्वयादयल्लवं राम आत्मा ज्योतिरगात्रतः ॥ नेदं यज्ञे
रक्षयतेः सुरयात्रया नलीलातनो रथिकसामाविमक्तं धामः रक्षावधो जलधिबंधनमस्वसंगेः
किंतं स्यात्तु हनने कथयः महर्ष्याः २० यस्यामलं नृपसदः सुयशाधुनापि गायत्यल्लव
यादिभिर्भद्रपदं तत्राकपालवसुपालकिरीटजस्य दादु जंर बुयतेः शराणां प्रयद्ये २१ यैः
स्येष्टाभिर्दृष्टो वा संविष्टो न गतोपि वा को सल्लस्यियुस्याने यत्र गच्छंति योगिनः २२ उरुषाराम
चरितं प्रवोणारुणधुरियन् आनृशस्य पराजन्कर्मक्षये विरुच्यते २३ राजोवाच कथं सुभ
गवानरामाभ्यात्तत्वास्वयमात्मनः तस्मिन्वात्तव वर्तते त प्रजाः यो सार्धे चरे २४

दिगिर्भेदाणां पट्टवदाभगादुपेतत्पर्यंति वा प्रमित्यर्थः न कपालदेहाः वसुपाला अक्षुधापालाः तेषां कि
रीटजस्य दादु जंर बुयति पादोत्तरे तत्र तस्य दादु परं जस्य दादु जंर प्रयद्ये इत्यर्थः २४ सरामः संविष्टोऽ
पेक्षितः अनुगतावायेत को सल्लेशवामिनः सैवपि यत्र योगिनो गच्छंति तत्र स्थने युयुः आनृशस्य परादु २५

शममिष्टल २५ नृमिष्टो २२ सः सामास्येण सस्यमिति भावतु
प्रतिकथमव २४ तत्र वक्ष्यते तत्र लिखितं स्यात्तस्य भूतल तस्य

अथ प्रत्येकदशमं किं सर्वं दत्तमित्यर्थः विप्रपुत्रविदं मस्तदं देवमनिभिरपि तौ चित्तेन यस्तावन्नीयस्य तस्मै ते पुर्णितावे व्रीयेनेति वा
 ३५११ असेविदः अज्ञानं प्राचेतसावाल्मीकिः तस्याश्चमप्राप्तः १० अतर्वीन्मीगभिणीक्रियाजानकमाद्याः १५ ईश
 ब्राह्मणजुः ॥ अथ प्रज्ञेन स्तया किं भगवन् भुवने च यन्नेतर्हं दयविः तमोहं मिस्वरोचिषा ८ नमो १ स्य १
 ब्रह्माण्डे वायुगमाया ऊं देमथमे उत्तमस्मो वायुयोयन्यस्तदुपि तावपे ७ कदाचित् लोकाजित्तासं युद्धे रा
 ग्रामललितः च नवाचो मृणो हसो भायामहि प्रकस्य चित् ५ नाहं विभर्मितो दुष्टमिसती परवे प्रमगां १
 स्त्रीलोभी विभृयासीता रामो नाहं भजे पुनः १ इतिलोका ॥ हृहमखात इरागथादमविदः पत्न्याभी तनसा
 तपसा प्राप्ता प्राचेतसा अमे १० अतर्वीन्मीगभिणीक्रियाजानकमाद्याः १५ ईश ब्राह्मणजुः ॥
 यामनिः ११ अंगदश्चिद्रकेतुश्च लक्ष्मणस्तौ जौ स्मृतौ ततः प्रकृत्य प्राप्ता भवतस्य महीपते १२ सुवा २
 हः अतसेनश्चाशु वृत्तपथं वृत्तः गेयवीनकोटिशोज्ज्वलभरता विजयेदिशा तदीयं धनमानीय सर्वराजे १३
 नवेदयत १३ शशु च्छमयोः प्रजलवशां नामराक्षसं हत्वा मधुवने चक्रमधुना नमवेपरी १४ सैनो निक्षि १४
 यातनयो सीता भर्तृविवालिता ध्यायंतौ रामचरणौ विदुरं प्रविशे शह १५ तः पुत्रा भगवानुरामो रुधनीपि १६
 धिया पुत्रः स्मरं सस्या गुणास्तौ स्तावंप्रकोटो दुमीश्वरः १६ स्त्रीपु प्रसंगपतादकं सर्वत्रैव भयावहः अपी १७
 स्यादीणां किमस्तस्याम्यस्य गृहचेतसः १७ तत ऊर्ध्वं ब्रह्मचर्यं धारयन् जज्ञे ह्यथः यथादशाहसाहस्रमग्निहो
 रपि शुचो रोडेनाशक्रोत न चातिचित्रमेदित्वा हस्तीपुंसोः प्रसंगा आसक्तिः असमावहतीति तथा विमतेरलुगार्धः या
 दोतरे सुगमे विमतेति प्राप्तेनिकोक्तिः अग्निहोत्रं जज्ञे १८ रामः रामः

तथा श्रीगणेशाय नमः ॥ अत्रादिप्रवृत्तिप्रकारमाह अथेति अनेनैव भूतप्राणपितृदातानमारितयद्विद्वत्तु अ
थोसंज्ञामनस्वीक्रानेन २५ प्रीवर्णयति त्रिभिः गोथोदकेर्मदाविद्वत्तु अथामिज्ञासामोयस्यस्यस्य
मतामिवसमृद्धवितिवितकेपाटांतरेवामित्तोकासोमन्तगामिवेदपथः २६ योराणोद्वितितस्मिन् अ

अथादिप्रवृत्तिवज्रयेभ्रातृत्रिभुवनेस्यः आत्मानंदशयनानां पुरीमैद्युतसानुगः २५ अ
सिक्तसामो गोथोदः करिणां मदशीकरैः स्वामिनेप्राप्तमालोकामज्ञावासितगमिव २६
प्रासादगोपुरसभाचण्डवगृहादिषु विन्यस्तहेमकलशैः पताकभिश्चमंडितो २७ पु
गैः सुवर्णैरभिरुहिकामिः सवाससो आदशैरंशुवैः सडिः दानकौमकोतराणां २८ त
सुयेयुक्तत्रात्रपाराग्रहाणपणायः आशिषोयुयुज्जदेवपाहीमांप्राक्त्वयाज्ञतो २९ त
तं प्रजावीक्षयति चिरागांतदिदृक्षोयान्मृष्टगृहाः स्विद्योन्मः आरुह्यहर्माणपरिदले
चनमतमेनप्राः कुसुमेरवाकिरन् ३० अथप्रविष्टगृहं जुष्टैः सर्वराजभिः अने
तामिवलकोप्राख्यमनस्योरुपरिच्छद ३१

हृतसोपयुरितिवराहचूपाणतयोद्भूतमिमोदथीपाहीति २९ प्रजानोतस्मिन् दृष्टिमाहृततः प्रजा
जाइति ३० स्वयंकथमवर्तततत्पस्यात्तरमाह अथेतियावत्सामिस्वगृहंप्रविष्टः तस्मिन्नेरमइति
पंचमेनान्वयः गृहं वर्णयति सोऽहंस्त्रिभिः अनेतायेः विलारत्नादीनोकाप्राः तैराद्यं अनचोउ

स्वापरेच्छाः यस्मिन् ३१

श्री.
भाग.
न.ली.
२३

तदेवाह उवाच साधुमिति ॥ इति नवमे द्वादशः ॥ इत्यादिरेव पुत्रस्य निमेषं शस्त्रयोदशः ।
वापते जतिरेयं ब्रह्मज्ञानादयः निमेषैरस्य पुत्रो नाभूत् इति दर्शयत् कथामाह निमेष
विशेषादशभिः सत्रमारभ्य वसिष्ठस्य विजं ब्रह्मवतेन प्राकृत्य सखे निर्वर्त्य प्रतियालय प्रती

इत्यादिगणमयं वंशः समिजोते भविष्यति यतस्तं प्राप्य शजाने संस्थाप्य श्रुति
वैकल्या ॥ इति श्रीभागवते नवमस्कंधे द्वादशोऽध्यायः ॥ अथ वाच निमिषं
इत्यादिगणमयं वंशः समिजोते भविष्यति आरभ्य सत्रं स्यात् ह्यशक्रेणाप्राकृत्योत्सिभा । ते
निर्वर्त्या गमिष्यामि तावन्मां प्रतिपालय तस्मीमांसीह ह्यपि तस्मात्पदं स्यात् करं
नास्व १ निमिषं लमिदं विद्वान् सत्रमारभतामवान् अतिभिर्घोरैस्तान् वन्नाग
मद्यावता गुरुः शिष्यावति क्रमवीक्ष्य निर्वर्त्य गुरुगणतः अप्राप्य ततो देहो निमेषं
पंडितमानिनः निमिषः प्रतिदोषाप्यं गुरुवैधर्म्यं वर्तते तवापि यततो देहो लोभाद्
मम जानतः ५ इत्युत्सृज्य स्वदेहं निमिषं स्थान्मकोविदः मित्रावरुणयोर्जने उवै
प्रणोष्य पितामहः ६ गंधर्वस्तु पुतं देहं निधाय सुनिशतमाः समाप्ते सत्रे यातो यदेवान्

समगतात् ७

दत्तेति श्रुत्वा तर्हि निमिषं जीवितं चलमस्थिरं विहाय ३ इदं स्य माखे निर्वर्त्या गतो गुरुः शिष्या
स्य वाति क्रममन्याये वीक्ष्यति मे देहः यतस्त्वित्प्रपत् ५ उवै प्रादिशेनात्सत्रे तस्मात्पाके

अनिर्वर्तितं स्यात् प्रीतिताते हो वसिष्ठो ज्ञेयः तदा ७

२३

तदाहयतः सकाशात् सलोयनसत्काः अविस्थातं योगमथागतमहोत उदयाः सिद्धयो य
स्तिनो रूदयत्रेभेदकाचे ५ ॥ मरुविशिनष्टियासाविति पुनर्भाविष्यति ६ ॥ पित्राभिम
शितः कोसल्यग्राथात्संयाजवल्कोभगाद्यतः योगमहोदयमधिरूदयत्रेभे
रूदयत्रे ५ ॥ पुनर्भाविष्यति ६ ॥ मरुविशिनष्टियासाविति पुनर्भाविष्यति ६ ॥ पित्राभिम
रूदयत्रे ५ ॥ पुनर्भाविष्यति ६ ॥ मरुविशिनष्टियासाविति पुनर्भाविष्यति ६ ॥ पित्राभिम
भावयता पुनः ६ ॥ तस्मात्प्रसूतस्य संपिस्तस्या प्रमथेताः सहस्रान्तस्य
तस्माद्विषयक्रिया जायत ७ ॥ ततः प्रसेनजिस्मात्तद्विकोभविता पुनः ततो ह
डलोयस्तपित्रातसमेरुतः ८ ॥ येतहीद्वी कुभूपा ला अतीताः शृण्वनागतान्
द्वहडलस्य भविता पुत्रो नमद्वहडलः ९ ॥ उरुक्रियः ततस्तस्य वत्तद्वहडल भविष्यति
प्रतिक्रियामस्तोभानुद्विवाकोवाहिनीयतिः १० ॥ सहदेवस्तोवावीरोद्वहदस्य भवि
मान् प्रतीकाशोभानमतः सुप्रतीकोयतस्ततः ११ ॥ भविता मरुदेवोयस्तुनद्विजय
पुष्करः तस्मात्तद्विजयस्तुनः सुतपास्तदमित्रजित् १२ ॥ द्वादशस्तस्यपि बहिर्गा
स्तस्य तजयः रणोजयस्तस्य सुतः सेत्रेय भविता ततः १३ ॥ तस्माद्धाकोयस्तुद्विजय
लांगलस्तस्य सुतः ततः प्रसेनजिस्मात्तद्विकोभविता ततः १४ ॥ रणकोभ
नृत्ता ५ ॥ ततस्मादमित्रजित् १३ ॥ तिष्ठवशास्थितिः तस्या अतः १५ ॥ रामः

श्री.
भाग.
न. टी.
१८

सुधतसुधतिः तस्य पितृता तस्य केशिधुजस्य भानुमान् ११ ततस्मात्सुपासकः १२
 तस्माद्दृढदृष्टकस्य महावीर्यः सुधतिता सुधतो धृष्टकेतुश्च हयः सोऽयमहस्तः १३
 मेराप्रतीयकस्तस्माज्जातः कृतार्थायतः देवमीळस्तस्य सुता विष्णुताय महाधतिः १४
 कतिरातस्तस्य तस्मान्महोगमथातस्तुतः सुगोरोमास्तस्य सुगोरोमावजायत १५
 ततः सीधुजो जनेयतार्थकर्वतोमही सीतासीराग्रतो जाता तस्मात्सीरधुजस्ततः १६
 १८ कृशधुजस्तस्य सुतः ततो धर्मधुजो नृप धर्मधुजस्य द्वौ पुत्रौ कृतधुजमितधुजौ १९
 कृतधुजा केशिधुजः खंडिकास्तमितधुजात कृतधुजस्तु तोराजनात्स विद्याविद्या २०
 २१ खंडिकाः कर्मतत्त्वतोभीतः केशिधुजा दुतः भानुमान्स्तस्य पुत्रौ भूचतसुम्नः २१
 सुतस्ततः २२ शुचिस्तत नयस्तस्मात्सुनहाजस्ततोभवत् ऊर्ध्वकेतुः सनहाजादजायत २३
 पुरुजिस्ततः २४ अरिष्टनेमिस्तस्यापिष्णुतायुः तत्सुपासकः ततः चित्रयायस्यो २५
 मीधिमिथिलाधियः २६ तस्मात्समृथस्तस्य सुतः सत्प्रयत्नातः आसीदयशस्त २७
 स्मादयशुमोर्ग्निसंभवः २८ वस्वनेतोयतत्पुत्रायुधान्यत्सुभाषणः सुतस्ततो २९
 जयस्तस्माद्विजयोस्माहतः सुतः ३० सुनकस्तस्तु तो जनेवीतहवार्धतस्तथाव ३१
 ग्निसंभवः शुश्रेणोत्तमभूतः ३२ यद्यस्मात्सुभाषणः योगेश्वरायाजवत्स्वगादयः तेऽप्यसौदेन ३३

इति नवमोऽध्यायः

सा २०

२५

हनित्रावरुणाद्यो विरहितश्चाच्युतिः कुंभे गतः सिधियुक्तः समानमिति यतिप्रसन्नाः प्रभवः समर्थोऽपि
 तेहि जीवति तेषु ५ देहस्य योगेन वाच्यते अपित मोक्षो यवभुजोति १ ॥ निमिर्विदेहयवसुवर्णो व
 सतकर्मयथेष्टं यवं सोतयुष्माभिः प्रायितमस्य भविष्यति न देहसंबन्ध इति भावः सूचय्यन्मासं स्थि

गमो जीवत देहाय प्रसन्ना प्रभवो यदि तथेति निमिः प्राप्ता भून्ने देहवंधने ५ यस्यो ५१
 जनवाच्येति वियागभयकातराः भजति चरणं भोजं मनो हविमयसः १ देहेन वरुणस्य
 हजः स्वप्राकभयावरु सर्वत्रास्यते मृत्युमन्त्रा सुदके यथा १ देवा ऊचुः ॥ विदेह उ ५२
 सातो कामं लोचनेषु प्राणीणि उन्मेषाणि मेघाभ्यां लक्षितो ध्यात्मसंस्थितः ॥ अराज
 कः भयनूणा मन्मथानामहं घेयः देहं समं युः स्मनि मेः कुमारः समजायते ॥ १२ जन्मना
 जनाकः साधू देहस्तु विदेहजः मिथिलो मथुना जातो मिथिलो यननिर्मितः ॥ ३ त
 स्मा जुदावसक्तस्य पुत्रो भूने दिवर्द्धनः ततः सुकृतसाक्षापि देवरातामहीमते ॥ ५ ॥

तलोचनयोः स्थिः सन् उन्मेषनिमेषाभ्यां तत्पुर्वार्थोत्पन्नो वर्तत इति प्रोषः ॥ तदेवं सतादपि
 निमैर्देहाङ्गप्रवृत्तिर्देष्टव्यति अराजकभयमिति ॥ १२ अस्यान्वयानि जीणिनामान्पाह जन्मना
 साधारणजनयवजनकः यदास्य देहद्वारा जनकत्वात् निमिर्जनको भूदित्यर्थः मिथिला

येनेति निमिर्जननचुत्तयेत्तस्मिन् ॥ ३ ॥

श्री.
भाग.
न. २१

वृक्षस्यतिमाहवजेति पयोः कृत्स्नं गर्भं गर्भं तृप्ते भस्मी करिष्यतीति विभृती प्रत्याह नाहमिति सो
तानि वाः सेतानाथी संतानिक उतिपादेह सपुत्रवर्णः १ १२ रहणकोते १३ १४ प्ररवसुव

तपजत्पजाश्रुदुष्पते मत्तेत्रादाहितं यैः नाहं तो भस्मसात्तुर्योस्त्रियं संतानिकोसा
ति १ तत्पजव्रीडितातागकुमारं कनकप्रभं स्पृष्ट्वा मागिरसश्चक्रे कुमारसोमपवच
१० जसायनतवेत्युच्चैस्तस्मिन्निवदमानयोः पप्रच्छ ईषया देवानेवोच व्रीडितात
सा ११ कुमारो मातरं प्राह कुपितो लीकलजया किं नावोचस्य सहित आत्मा वक्ष्ये
दाशुमे १२ ब्रह्मात्मभद्राह यस्मिन् प्राप्ती च सा तयन् मोमस्येताह प्राणकैः सो
मस्ततावदप्रहीत् १३ तस्यात्मयो निरक्ततु यश्च मिथानृप बुद्ध्या गभीरया येन पु
त्रेणापो बुगद्भुदे १४ ततः पुरुषवाजने इलया य उदाहृतः १५ तस्य त्रयगुणादा
ये श्रीलाद्रविणा विक्रमात् श्रुतोर्वशीर्भवेन गीयमानात्सर्षिणा १६ तदेतिक
मयेयाय देवी स्मरशरादिता मित्रावरुणायाः प्रायादाय चानरलोकात् १६ निश

गुप्तः शशः प्रमाणाः षट्पञ्चाजाता इति वक्तव्यमाह तस्येतादिनायावत्समाप्ति १७ ननु देवै
कुलोमवृषाणां तिकगच्छेत्तत्राह मित्रावरुणायाः प्रायाच्चरलोकात्सनुषाभावमापन्ना

सू. १६

२१

चतुर्दश्यादिभिः सोमवंप्रामाहसमाश्रितः यस्मिन्नैलादयोभूपाः कीर्तयेत्पुण्यकीर्तयः चतुर्दशो
 गुरोयन्त्रोतागयासोमजाहुधात् जातेशूलः घट्टवंप्रामाहसमाश्रितः १ हयभ्यश्चानेदा
 सभ्यः अतएवास्तमयः किलत्वा अयेपादातेरदृशः नत्रातवदपमाणादयस्य काराणामाहविप्र

५ श्रीशुकउवाच अथातः सुयतो राजन्वेष्टा सोमस्य पावनः यस्मिन्नैलादयोभूपाः कीर्तयेत्पुण्यकीर्तयः
 ६ ते पुण्यकीर्तयः १ सहस्रप्रिणसः पुंसो नाभीरुदसरोरुहात् जातस्यासीत्सुतोधातर
 ७ त्रिःपितृसमाश्रितः २ तस्य हयभ्योभवत्पुत्रः सोमोस्तमयः किल विप्रोषधेडुगाणा
 ८ नाब्रह्मणाः कल्पितः पतिः ३ सोयजद्राजसूयेन विजित्य भवनत्रये पत्नीद्वय
 ९ स्पतेदयोत्ताराणामाहुरद्वलात् ४ यदा स देवगुहायाचितो भीष्माश्रामहान् ना
 १० तजत्तत्कृते जगत्सुरदानवविग्रहः ५ शुक्रो बहस्पतेरीर्षीदग्रहीत्सासुरोड्ये ह्यो
 ११ गुरुस्तत्स्नेहान्स्वभूतगणादृतः ६ सर्वदेवगणायतो महेंद्रो गुरुमन्वयात् सरा
 १२ सुरविनाशोभूत्समस्तारकामयः ७ निवेदितो थांगिरिसोमं निर्भर्त्य विचक्रान्
 १३ त्रिः सोमस्य पुत्रो बुध इति कथा हारेणाह पत्नीमिति साहैर्नवभिः ४ तत्कृते तत्रिमितं ५ सुराणां
 १४ दानवानां च विग्रहे काराणामाह शुक्र इति अहरेः संहित इड्यमग्रहीदित्यर्थः संधिराये गुरोः स
 १५ तेष्वपि मग्रहीत् अंगिरसः सवाणात्प्राप्तविद्यारुद्रतिरुद्रप्रसिद्धिः ६ निवेदितो विज्ञापि

तः विष्णुकात् बलात्वेत अदुष्यतः प ॥

मौञ्जावयोऽतिरक्तिरिति ॥ यस्य तव अंगोतरं वक्षः प्रास्पद्यति रंस्यारे तु मिच्छया हस्तु देन चो
 त्वेनापयति यस्मादिति वा २ आयावसाने भाषाभंगमिच्छाजिगमिच्छासुखाभाषावधमाह
 पताविति ह्यभ्या उरगाकोमेवोन्मासो निक्षेपकृपारक्षसश्चाद्याः स एव स्त्रीणां वरः स्मृतः अतो वि

गमोवाच ॥ स्वागतं ते वरागेहे आस्पतां वरस्वामिकं संरमस्वमयासाकं रतिर्नो प्राप्स्यती
 ममाः ॥ उवेषु पुत्रा च कस्याः त्रयिनसजेतमनादृष्टिस्तु सद्गु यदंगोतरमासासुचाव
 ते हरिरंसया २ पतावुराणको राजन्यामोरदास्वमानद संरस्यभवतासावे स्यात् स्त्री
 णां वरः स्मृतः २ सतमे वीरभद्राणां वेत्तवान्यत्र मे युनात् विवाससततयति प्रोत
 पेदेमहामनाः २२ अहो रूपमहो भावो न रत्नो व विमोहनं को नु मेवेतमनजो देवी
 त्वास्वयमागतो २३ तया स पुरुषश्चास्मयययथा हेतः रमेत्तु रविहारे सु कामं
 चेन्न रथादिषु २४ रममाणस्तथा देवापमृत्किं जल्कगंधया तन्मखा मोदमुषितो

जानीयत्वेन दोषः इति भावः २१ हे वीरभूतं मे भद्रं स्यात् अस्मत्तं वा आजपमिति अतः देवानां वा
 सता शिवात् मे युनादन्त्र विवाससं त्वानिदिष्य इति प्रतिषेदे अंगीकृतवान् २२ तदेवाह अहो
 इति २३ पमृत्किं जल्कस्य गंध इव गंधो यस्याः अस्वामोदे मुषितः सन् २४ मम मम २५ ॥
 जमायनमः ॥ ॥

श्री.
भाग.
नदी.
३।

ततः तत्तानां स्थालीवले स्थापयित्वा गृहानां गतानि शिनिनिपेता मोराध्यायनसमस्तमनसि त्रयां त्रयीं
वर्तत कर्मवोपके वेदत्रयं प्रादुर्भूतततः स्थालीस्थाने गतः सन प्रामीगर्भे जातस्य त्वविलक्ष्य
अस्मिन्मावप्रिरग्नीतिविशेषणालक्षयित्वा तेनास्य तनडे श्ररणीकृतानि ममयेति प्रोमः प्रामी
गर्भादग्निममयेति श्रुतेः मयन प्रकारमाह अथ शरणिमव शीधाय तत्र रां चरणि आत्मा

स्थालीन्यप्यवने गता गृहानां ध्यायतो निशि त्रयां त्रयां मनसि त्रयां वर्तत ४२ =
स्थालीस्थाने गतोऽस्य प्रामीगर्भे विलक्ष्य सः तेन डे श्ररणीकृतानि उर्वशीलोकका.
मया ४६ उर्वशीमेततो ध्यायन्नथ शरणिमव तत्रां आत्मानं ममयेति मये यतत्प्रजनने प्र
४४ तस्य निर्मयना जातो जातवेदा विभावसुः त्रयां विधयाराजा पुत्रवेद
सिद्धत् ४६ तस्य निर्मयना जातो जातवेदा विभावसुः त्रयां विधयाराजा पुत्रवेद
लितसिद्धत् ४६ तेनायजत यज्ञं भगवंतमथोक्षज उर्वशीलोकमतिष्ठन्सवे

ने ध्यायन् उभयोर्मथेयका संतत्प्रजनने पुत्रध्यायन् तथा च मे त्रः उर्वश्यामरसि पुरुरवा इति
४५ तस्य ते तत्कृता निर्मयना विभावसु रग्निजातः कथं भूतो जातवेदो यने भगवा यस्मात्सु च
त्रयां विधया विहितो नाथानमस्मरेण विद्धत् आहवतीयादि नृपः सन्वाता पुत्रवसा पुत्रवे

कल्पितः पुण्यलोकायाप्यवतात ४६ तदा हतेनेति ४७ ॥

३।

त्यर्थः ३९ प्रिये निमित्ते साहसं यथा ३७ त्वं इति साहसं इति संबन्धो त्वं इति अयं गीति वचनादेतत् ।
वर्त्तनीमुपास्य दास्यता ४१ अनेनाभिना कर्मदास्यता तद्गुणाद्वर्त्तनी प्राप्तासीत्यभिप्रायेणाग्निस्य

स्त्रीदण्डः सप्ततमोऽध्यायः। अथैवंप्रश्नसम्यग्मानः। तथासहिहोवनेविचरन्ने

नत्वनदिर्वेदत्रयवोधितो ब्राह्मणो दीनामिन्द्राद्येन के देवयजने नत्सर्गा प्राप्तिहेतुः कर्मसामोः कथं सो
दिवि वयापिते तत्राह एकमेवेति इति भाष्ये पुरातनयुगसर्वोऽस्यः सर्वो मावाचावीभूतः प्राणवप्यव
वेवेदो देवश्च नागयणप्यव आग्नेय्यवप्यवलोकिवः वणाः चैकपवहमानाम थद वेदत्रयी पुर

एकपवपुरावेदः प्राणवसर्ववाऽज्यः देवो नागयणो नान्य एकोऽपि र्वर्णपवच थद पुर
ना रवस्यवासी त्रयीजेतासु विनय अग्निप्रजया राजालोकगंधर्वमयिवान् ५ इति श्री
भागवती नवमस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ बादरायणिरुवाच ॥ यत्नस्य चोद्यं श्रीगर्भीस ॥
सन्नात्मजान् य आयुश्च तां यः सः स्यात्स रयोश्च विजयोजयः १ अज्ञातोर्वसमानुजः स
त्पायोश्च शुतं जयः रयस्य सत एक अजय सत नयामितः २ भीमस्तु विजय प्रणयको
घनो होत्रकस्तथा तस्य जङ्गुः सतो गंगो गंडोऽपीक्षता ये पिवन् ३

रवसः सकाशादासी पयिवाऽप्रापयंभावः कृतयुगे सत्प्रधानाः प्रायणः सर्वे पिथाननिष्ठाः रजःप्र
धाने तत्रे त्रायुगे वेदादिभिरान कर्मसामाः प्रवदो बभूवुः इति श्री भावार्थदीपिकायां नवमस्कंधे च
तुर्दशोऽध्यायः ततः पंचदशोऽध्यायः पुरातनयजनि यदौ दिवसुतो गमः कार्तवीर्यमहन्कसासुग्रह

रायान् दिक्कर्मण अतापु अर्यो नैषस्ते वेदाभासु तयो रितो दिना १६

श्री.
भाग.
न.ली.
३३

रावणोदिविजयेमाहिष्मत्याः समीयेनर्मदायां देवसृजो कुर्वन्नेन प्रद्याहस्यावरोधात्प्र
तिश्रुतसः सत्यासत्याः सविजले विलावितं सविचिरं मालद्वयं तदीयं न सह ॥ ततः कतकि
ल्लिषः क्रीडतमभिभवितं प्रवृत्तः स नृहीतः माहिष्मत्यां सप्रयोकपि विवसनिष्ठः च पुन

विलावितं सविचिरं प्रतिश्रुतः सविजले नाम्नात्तस्यातदीये वीरमानीदशाननः
११ गृहीतो लीलायास्वीणां समं दत्तकतिल्लिषः माहिष्मत्यां सन्निरुद्धो मुक्तो येन
१२ कपिर्यथा १२ सयकदानुसृगयां विचरन्निपिनवने यदृच्छयाश्चमपदं जमदग्ने
रुपाविशत् १३ तस्मै सन्नदेवाय कनिर्हणामाहरत् सस्मै मातृवाहाय विष्मत्यात्
पोथनः १४ सर्वैरलक्षितं दृष्ट्वा आत्मैश्चर्यातिशायनं तत्रादियतो मिहोजासा
भिलाषः सहैरुयः १५ हविर्दानीं मृषीर्देयात् नराक्षतं मचादयत् तं च माहिष्
तीनित्युः सवत्सं कुदतीवलात् १६ अथ राजानि निर्याते समग्रं सग्रामागतः सुत
तत्र सौदारण्यं च कुक्रोथा हि विवाहत् १७ द्यौर्मदाय परं सत्तां चर्मकार्मुकं अ

आविजयायेन मृक्तः १३ इदानीं तत्तमपराधं दर्शयन्नाह सपकदेत्यादिना १३ अहं
मातिथ्यादिह विष्मत्याकामयेत्वा १५ तदहं एव इयातातस्तिनादिननात्स्यत् यतो न्तिशे
जाहेमयेनौ सभिलाषः सहैरुयः सहैरुयः सहवर्तमानः १५ दर्पादितो ज्ञेयः हविर्दानीं अपि

हो जयेनेन नृहीतः १६ १७ आजातुले विनीमालो जयेति
प्रकीर्तिता २० सत्यां कोरुं कोरुं दाय २५
३३

एवंमाभूदिति प्रसादितो भार्गव आह अथतर्हि पौत्रोद्योगो भवेद्यति जमदग्निः पुत्रो भवति
 दिव्यः ॥ साद्य सत्पवती कौशिकी नद्यभूत् १० भार्गव उच्यते जमदग्नेः सुता ॥ ३ ॥ अनीनश
 तनाशया सतदेवा हरजस्तमो हतमिति पादांतरसंगम ॥ कार्तवीया जनेन कृतमपराधव

प्रसादितः सत्पवत्या मेवं भूदिति भार्गवः अथतर्हि भवत्योत्रो जमदग्निस्ततो भवत्
 ॥ साद्य भूत्सुमहाप्राण कौशिकी लोकावनी रणोः सुतो रेणवा वै जमदग्नि
 रुवाहया ॥ १२ तस्या वै भार्गव उच्यते सुता वसुमददयः यदीयान् जज्ञयते यो राम
 तमिविभूतः ॥ १३ यमाहुर्वा सुदेवांश्च हेहयानां कुलांतक त्रिःसप्तकत्वायामां च
 क्रैनिः क्षत्रियं मही ॥ १४ इष्टदत्तं भवेत् भार्गवस्य मनीनशत्रु रजस्तमो हतमहनुष
 लउत्पत्तिकर्तुं हसि ॥ १५ राजोवाच किंतु दं हे भगवतो राजन् परजितात्मभिः कृते येन कु
 लेन हं क्षत्रियाणां महीक्षत्राः ॥ १६ श्रीशुकः हेहयानां मथि पतिरर्जुनः क्षत्रियर्षभः द
 तेनागयाणां प्राणायामाणां परिकर्मभिः ॥ १७ वारुण्यशपातलेभे जुह्वसत्तमरातिषु अ
 वाहते द्विपौजः श्रीरुजोवीर्यं यशोबले ॥ १८ योगेश्वरत्वे मथ्ये गुणायवातिर्मदयः

हृदि
 १५
 १६
 १७
 १८
 १९
 २०
 २१
 २२
 २३
 २४
 २५
 २६
 २७
 २८
 २९
 ३०
 ३१
 ३२
 ३३
 ३४
 ३५
 ३६
 ३७
 ३८
 ३९
 ४०
 ४१
 ४२
 ४३
 ४४
 ४५
 ४६
 ४७
 ४८
 ४९
 ५०
 ५१
 ५२
 ५३
 ५४
 ५५
 ५६
 ५७
 ५८
 ५९
 ६०
 ६१
 ६२
 ६३
 ६४
 ६५
 ६६
 ६७
 ६८
 ६९
 ७०
 ७१
 ७२
 ७३
 ७४
 ७५
 ७६
 ७७
 ७८
 ७९
 ८०
 ८१
 ८२
 ८३
 ८४
 ८५
 ८६
 ८७
 ८८
 ८९
 ९०
 ९१
 ९२
 ९३
 ९४
 ९५
 ९६
 ९७
 ९८
 ९९
 १००

सरीतेनर्मलो २ ॥

तं सदर्पहेतुमै सार्यादिकमाह हेहया भामिति वद्विः परिचर्याभिर्दत्तं दत्तायेयमाश्रय ॥ १३ अथा
 हतमिन्द्रियादिवंचलेभे ॥ यत्रयस्मिन्नेत्यर्थं च्युतिमादयाशुणाः ॥ १४ रेवाभस्तिनर्मदाजले

श्री.
भाग.
नटी.
३४

अहं गातोऽज्जातो ३॥ मौरीसूर्यस्य प्रभव ५. तीर्थसंसेवया चकार यमनियमेऽनुच्यते चेतना
चित्रं यस्य सः ५ इति श्री भागवतदीपिकायनवमस्कंधे पंचदशः सर्गः ३॥

स्वकर्मतत्कृतं रामः पित्रे भ्रातृभ्यश्च वर्णाश्रमासततः जमदग्निरभाषत ३३ ग
मगमहाबाहो भवान्यायमकार्षीत् अवधीनरुदेवयत्तैर्वदेवमयेत्यथा ३५ वयं हि
ब्रह्मणा स्नातजा यथाहं गातो गताः यथा लोकगुदेवः पारमेष्ठ्या मगात्पदं ३॥ दमः
या राचते लक्ष्मी द्रोणी सौरी यथा प्रभा दमिणा मासु भगवत्सुखोत्तरीयः
५- गुणैः सृष्टावसितस्य वयो ब्रह्मवयः ॥ तीर्थसंसेवया चकार यमनियमेऽनुच्यते चेतना
६- इति श्री भागवतं नवमस्कंधे पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ सुकः पित्रे यशोदिते रामस्य
यतिं कुरुनेदनं सवासरे तीर्थं च यो चरित्वा प्रममाव्रतते । कदाचिदेतत्काया
तामगायायुश्च मालिनं गन्धर्वराजं व्रीडते अश्रुभिरपश्यत २ विलोकयन्ती क्री
डते मुदकार्येन दीगता ज्ञानवेलो नसार किंचिच्चित्रं यस्य हा ३ कृत्वा लयय
ते विलोका मुनेनाप्यिष्टा किंता आगत्य कलशं तस्यामुशेधाय कृतोजलिः ४

श्रीकृते मरुः शमात्तत्तत्र वयः शोको विषमित्रस्य चान्वयः किंचिदीषच्छित्रं ये गन्धर्वराजे
स्य हायस्याः सा किंचिच्चित्रं सारति व ३ कलशं पुशेधाय अग्ने निधाय च मिचारे मानसता

एणोयंचर्मकस्माजिनमेवरंयस्य २॥ ३॥ प्रहरणपरस्थोमनश्च अनिलश्चतयोरिवैजावी
 यंयसापरेषासनं चक्रसूदयतिताच्छिन्नाभजाः ऊरवः कथराशुपेषाहताः सूतावाहना
 निचयेषांतेवीरानियतः ३॥ विह्वलाः चर्मदयोयस्य ३२ यंचप्रातेप्रथनसुसोर्जनः रासा

तमापतंतंभृगुवर्यमोजसाधनधरंवाणापरस्थथागुपं एणोयचर्मोवरमर्नधामभि
 युतंजटाभिदहप्रोपुगीविशान् २॥ अचादयहस्तिरथासपतिभिर्गंटासिवाणाहिंया
 तेक्षिप्राक्रिभिः अक्षौहिणीः समदप्रातिभीषाणास्तारामयकोभगवानसूदयत
 ३० यतोयतोसौप्रहरणपरस्थोमनोनिलौजाः परचक्रसूदनः तास्ततः छिन्न
 भजोरुकथरानियतंरुद्धाहितसूतवाहनाः ३॥ हस्यास्वसंन्यरुधिरौचकदंभ
 णाजिरेगमकुवारसंयकोः विह्वकाचर्मधजचापवग्रहनिर्णततंहहयश्रपत
 डेषा ३२ अथातूनः पंचप्रातेषुबाजभिर्धनुसुबाणानुगपत्ससूदये रासायगमे
 सभृतासमप्रणीस्तान्यकथंनसुभिराखिनस्तम ३३ पुनःस्वहसोरचलान्तरधंवि
 पानक्षिप्येवगादिभिथावतायुधि भजोरकुदोरणाकदारनेमिनाचिच्छेदरामः प्र
 यंसदयेषकमेवधनुर्यस्यसः पादांतरेषकपवबंधः संधानंयेषांतैरिषुभिः तानिधनुंसिससं
 सहतत्ताणामेवाखिनत् ३३ मध्येसंग्रामेसाधनभूतानचत्तानेक्षिपांश्चाक्षिप्याभिधावतस्त

सभृतांश्चिच्छेदयत् ३४ संपर्पयत् ३५ ॥

श्री.
भाग.
नारी.
३५

वृहत्संहितायाम्
भविष्यतीयेऽध्यायः २५

ब्रह्मैव विहता श्री यस्यास्मादेवमजन्मममोवाशीर्धमिर्मोहिष्यातीमथेमहोतेगिरिचक्रोमेते
नश्रब्रह्माणोभयावहाद्योगानदीचचेक १० तथापि सर्वदा प्रवर्धयेत्कारणोदाहरेत्तुमे

गत्वा माहिष्यातीरमो ब्रह्मैव विहता प्रियं ते सां सश्रीर्धमिः राजन्ये चक्रमहागिरिं १०
तद्वत्तननदीद्योगांश्रब्रह्माणभयावहा हेतुं कृपितव्यं दत्तं मंगलकारिणि त्रिः
सप्तकुतः प्रियवीकृतानिः क्षत्रियां प्रभः समंतपचवे चक्रे प्राणितो दानकृदात्रवः
१५ पितुः कायेन सथायुशिरा आहाय बर्हिषि सर्वदेवमयं देवमात्मानमयं जन्म
विः १६ दक्षीणाचीदिशो होत्रब्रह्माणदक्षिणादिशं अध्वर्यवे प्रतीचीव उज्जात्रे ३६
ततोदिशं २ अन्ये भावांतरदिशः कृष्णपायचमथानः आर्यावतं सुयदष्टमदुःसाभ
कृतः यत् २१ ततः चावभृथस्तानविधुता प्रोषकित्विषः सप्तसत्यां ब्रह्मनुद्योरेज
वाम्भ्रुवां सुमा २२ सदेहजमदग्निरुलब्धा सत्तानलक्षणा अष्टाणि मंडलेना
भूत्सप्तमो गमसजितः २३ जामदग्न्यापि भगवान् गमः कमललोचनः अगमा
न्यतराजवर्तयिषातिवह १५

तिस्राह्येन अलंगलकारिणि अन्यायवर्तिनिसति त्रिः सप्तकुतो गुणकयाडखावे प्राडरसा
उनेकतततो गमस्तु नतत्वादात्रमुक्तादितवानपि प्रसिद्धिः १६ सत्तानं सति सदेवलक्षणा

त्रिः

३५ चिह्नं यस्यां सदेहं लब्ध्वा सप्तवीणां नंदलेससया अक्षिर २५

अज्ञानिलेखिनां भ्रातृणां मानस्य वधे संवेदितः सन्मनेयः समाधिरुपश्रुतयोः प्रभावताः यदि
न हन्यात्तर्हि मामपि प्राप्नुमस्यः यदि न हन्यात्तर्हि मयि संतप्तः सन् द्रुमानपि जीवयितुं समर्थः

रामसंघोदितः पित्राभ्रातृमात्रासहाय्यधीनः प्रभावतोमनेः सम्यक् समायेः तपस्य
 ६ वरुणाद्यदयामासप्रीतः सत्यवतीसुतः वेद्वहतानां गमापि जीवितं चास्मतिव्ये
 ७ उन्नस्थुस्तु कुप्रातिनो निद्रापायेरवाजसा पितृविद्रोस्तपोवीर्यं गमश्चैकसंरुद्धय
 यजेनस्यसुता राजन्सगतः सुपितृव्यं गमवीर्यं पराभूतालेभिः प्रामेनकचित् ५ एक
 दाश्चमतो गमे सभ्रातृविरचनगोत वैरुमिसाथयिष्येकलव्याष्टिदाउपागमन १ हा
 द्वाप्रगारमासीनमावेशितधियमनि भगवतंतुमश्चाकेजत्रुस्त्रपापनिश्चया ॥
 याच्यमानाः कृपाया गममात्रातिदाहताः प्रसरुशिरउक्त्यनिगुलदत्रवधवः ॥
 राषवाडः स्वप्राकार्त्तानि ह्युत्पात्मानमात्मेना गमरासेदितोते निविबुक्रां प्रोच्ये सती
 १३ तदप्युत्पन्नरुग्णहारो मत्पार्तवत्सनं त्वरयाश्चममासाद्यदहप्रपितरं हतं ॥ १४ तदुः
 स्वरासामर्षातिं प्राकचैव गविमोहितः ज्ञातात्साथोयमिष्टापक्तास्मान्सर्गतो भवान्

तिजानन्ति तर्था ६ ननु अतिनिदिशतस्तत्त्वसंज्ञानान्नत्राहणित्थमिदं निमित्तं पूर्वोक्तप्रमाणेन
यत् सर्वज्ञत्रियवधेकारणवत्तन्माह्वयर्जुनस्य सुताभ्यादिना ॥ भगवन्प्रेमिणाप्यथेन

तुं ॥ १६ इण्वादीनां च योनविमोहितः ॥ ५६ ॥

श्री.
भाग.
न.ली.
३६

नेत्रादेवयस्यसताअमर ३५

प्रवेक्षते तद्विद्यावत्समाप्तिपूर्वमजीगर्तस्तत्तेमथामतेनपितृभ्याममताविहायविक्रीतताजस्यक
 पयास्तानाहानिषु ज्ञेयस्यप्रकल्पतामिति ३. एतदेवस्यस्यितुंविशिनष्टिइतिह्यभ्यामसु
 चेष्टमुद्यान ३. भारीवोपिगाधिसुगाधिवेशजेपुदेवगतइतिविद्यातः ३. तत्तस्यज्ञेयस्य
 कुशालनमनिरमथामस्यानाथोवहत्तदृष्टानागीकृतवतः सन्निविष्टामित्रः ३३. येचाशना
 कनिष्ठः सावत्समथामामथुच्छेदाउवाचनास्यकयत्तज्ञेयस्यकनिष्ठत्वाभवानपितास
 योवैश्विन्द्रमरेविक्रीतः पुरुषः पशुः कुत्सादेवान्यजेशादीन्समुचेपाशवेध
 नात् ३. योसतोदेवयजनेदेवर्गाधिष्ठतापसः देवगतइतिग्यातः अनुशेषाकृभावाः ३.
 यमथुच्छेदसोज्ञेयाः कुशालनमनिरनतत अशपानान्यनिः कुत्सादेवभवातइजेन
 ३१ सहेवाचमथुच्छेदाः साह्येयंचाशनातः यंचोभवानंजानीतेतस्मिन्निष्ठमहे
 वयं ३३ ज्ञेयस्यमत्रहशचक्राः तामन्वचोवयंस्महि विष्टामित्रः सुतानाहवीरवतो
 भविष्यथ योमानमेनगृह्णातोवीरवतमकार्तमं ३४ यस्वः कुशिकावीरोदेव
 जानीतेमन्यतेतस्मिन्वयंतिष्ठामेति ३३ यवसुक्तामत्रहशकस्यदनेकतमस्यामृतानमित्यादि
 मंजाणाद्रस्यरंशुनः प्राक्ज्ञेयस्यचक्राः तदाहवयंस्वत्तामन्वचः स्महि अनुगताः कनिष्ठाः
 सान्तर्यः तत्राप्रमजोविष्टामित्रः तान्सुतानाहवीरवतः पुत्रवतोभविष्यथमेमानेउज्जतामनु
 गृह्णातः अनुवर्तयानाः संतः सांवीरवतमकार्तकृतवतः इत्यर्थः ३५ हेकुशिकपशुदेवरातः

रतस्यमष्टिपुत्रोऽयं जयकृतमदर्यः ३५

वोमुसदीपः कोशिकापययतः श्रीरोममुनः तेनसतसिअनुगच्छत ३५

भुवोभारमहत्तमभारमेवाहन्पनि २६ तदेवं प्रसन्नान् प्रसन्ने समाप्य प्रस्तुतमाह गायोरेति महा
 तेजाविद्यामित्रः तस्यैकप्रातःपुत्रा आसने तस्यैव तिसृष्वपि समवायन्यायेन प्राणाभृत उपदधतीति मधुः
 दसपदे चोत्तथा च श्रुतिः तस्य विद्यामित्रस्यैकप्रातःपुत्रा आसुः पंचाशदेव ज्ञायां स मधुच्छेदसः
 पंचाशत्कनीयो स इत्यादितत्र च तस्य मित्रपुत्र उभा र्गव आजीर्गते स्य ज्येष्ठस्य मवमस्य ते तथा

आस्तेद्यापि महेंद्रादौ न्यस्तदंडः प्रप्रातःथीः उपगीयमानं चरितः सिद्धगंधर्वचरणैः २५
 एवं भृगुविद्यात्मा भगवान् हिरि सरः श्रवतीर्य परं भारं भुवोहन् वरुणान् पान् २६।
 गाथं रभून्महातेजाः समिद्धं वपावकः तपसा दात्र सत्तु ज्योत्स्ने भद्रस्तव च स २७।
 विद्यामित्रस्य चैवास्य पुत्रा एकप्राते नृप मथा मस्तु मधुच्छेदामधुच्छेदस्य यते २८
 पुत्रं कृत्वा पुनः प्राप्य देवराजं च भार्गवं आजीर्गते स्म तानाह ज्येष्ठस्य प्रकल्पतो २९ ॥

वै
 आसुत्ताय न वै थाय नाथिभिः कौशिकानां देवराजप्रवरत्नसंज्ञे प्रवरस्तु तस्मिन्नेव वंशे श्रुयंत
 रभेदः न त्वं श्रोतरे तथा च श्रुतिः एक एव अविधीयत्प्रवरं न वतते तावत्समानगोत्रं च वि
 भृग्वे गिरा गणादिति २६ तत्काले भृगुवंशभवस्य देवराजस्य कौशिकप्रवरत्नमित्याशंक्यता
 कृपया दयन्नाह २९ ॥

श्री.
भाग.
न.टी.
३७

संतति संतः सत्यकेतो रथकेतः तस्मात्सकुमारः तस्माद्भीतिहोत्रः तस्य भर्गः अतो भर्गो ज्ञार्ग
भूमिः काशयः काशवैष्णः काशः प्रपितामहस्य द्वात्रहृद्वान्वयं अयं ते यातीति तथा तज

षष्टिवर्षं सहस्राणि षष्टिवर्षं प्रातानि च नालकादयोरार्जं बुभुजे मेदिनियुवा
६ अलकात्सतिसास्मात्सनीतो यस्य केतनः धर्मकेतुस्तु तस्मात्सत्यकेतु रजा
यत ७ षष्टकेतुः पुनः तस्मात्सकुमारद्वितीयः ७ वीतिहोत्रस्य भर्गो तो भर्गो
भूमिभू नृप इतीमे काशयोभूयाः द्वात्रहृद्वान्वयायिनः ८ रभस्परभसः पुत्रो मे
भीरश्चाक्रियुक्तः तस्माद्द्वैत्रहृद्वान्वयं प्रपितामहेन सः ९ शुद्धस्तः शुचिस्त
स्मात्त्रिककुंडसारथिः ततः प्रातर्योजते कृतकृत्यः स आत्मवान् १० रजः पंचद
शान्वासन्मूर्त्तं ममि तो जसाम् देवैरभ्यर्थितो देवान् हते दद्यादददिव ॥ ३३
रुमे पुनर्देवा गृहीत्वा चरणौ रजः ॥ आत्मानमप्ययामास प्रज्ञादाद्यपि शक्तिः
पितृयुगरेते पुत्रायाचमानाय नोददुः त्रिविष्टपं मे हृदा ययस भागान्समाददः ॥ ३४
गुरुणा हयमाने नौ बलभित्तनया नृजः अवधीष्ट प्रातः प्रागान्वयं केचिदवश
धितः ॥ ३५ ऊष्मात्प्रतिः द्वात्रहृद्वान्वयं जयस्तुतो जयः ततः कृतकृत्यः पापिज
जे हर्यवनो नृपः सह देवस्ततो ह्रीनो जयसे नस्तुतस्तुतः ॥ ३५
अनेन स्वः अष्टाजते कृतकृत्यः स यतः आत्मवान् जानीयतः पुत्रोत्पादनेन कृतवानि
त्यर्थः तेषामतिभ्राशायं गुरुणा दृहस्यति ना अभिचारचिथानेना नो रूयमाने सति ३

३७

उयसंहरति यवमिति एकेशः साः एके अनुग्रहीताः अन्यस्तु पुत्रेन स्वीकृतशेषे वैकौशिकगो
 वंस्थगिधं नाना प्रकारं जातं च प्रकारान्तरमापन्नं प्राप्ते हियस्मादेव देवमातये सन्नेना
 त्यक्तलपितं ३१ इति श्रीभागवतदीपिकायां नवमेोऽध्याये ५ आयासस्तदप्रालेखे एष्टपुत्रस्य
 चससते पुत्रश्च दृष्टादि चतुर्णां वंशवर्णनं ह्युत्तरीयाभावात् प्रस्तावावधानं क्रमनं पलादि

एवैकौशिकगोत्रं विस्वामित्रैः स्यादिति प्रकाशं तस्मात्पन्नं तद्विचैव विवर्तितं ३१
 इति श्रीभागवते नवमस्कंधे षोडशाध्याये श्रीशुक उवाच यः प्रह्वरवसः पुत्राय
 तस्याभवत्सुताः नरुषः क्षत्रवृद्धश्चरजीरंश्च सुवीर्यवान् अनेनाशीतयजेदं मृगल
 वृद्धो वयं १ क्षत्रवृद्धसुतस्यासन्निहात्र स्यात्स जात्रयः काशः कुप्राशुत्समदरतिः
 युत्समदादधुन २ मुनकः प्रौढकोयस्य च प्रयोमनिः काशः काशितुयुजः
 ह्यदीर्घतमः पिता भवन्तीति देवतमसः आयुर्वेदे प्रवर्तकः ३ यत्तु भुवः देवशः
 स्मृते मात्रार्तिनाशनः तत्पुत्रकोत्तमानस्य जेत्तु श्रीमरयस्तः ४ दिवोदामो युमंस्तस्मा

सोताक्रान्ते इति यस्य वंशोदात्तस्य वंशोति विवर्तितत्वादेति रूपेण अतः प्रह्वरवसः पु
 त्राणां पंचानां वृत्तिस्थानां वंशान्ते दानीं प्रथमस्य वंशमाहयति एव नरुषययानियतं प्रभृ
 तिसुपि ह्युद्योक्षत्रवृद्धः क्षत्रवृद्धस्य दीर्घतमसः पिता ५ स्मृतमात्रवर्तिरोगादुपवनाशय
 तीतस्मात् ५ ततः पुत्रदेनादिशब्दाच्चात्तुमत्तः सकाशात् अलर्कादयः ५ ॥

इति श्रीभागवतदीपिकायां नवमेोऽध्याये ५ आयासस्तदप्रालेखे एष्टपुत्रस्य चससते पुत्रश्च दृष्टादि चतुर्णां वंशवर्णनं ह्युत्तरीयाभावात् प्रस्तावावधानं क्रमनं पलादि

ति

श्री.
भाग.
न.टी.
३६

सिंचेतीः सिंचेत्तः ५ ॥ अत्तानतीस्वीयंमत्तागुरुपुत्रावासाः समवायत्पर्यंतः ॥ असां प्र
तेश्चन्याये ॥ अत्तायामेव ब्रह्मणोत्कर्मवागेनलवचनं क्लियेति त्रिभिः यद्वास्तुलाय

ताजलाशायमासाद्यकन्याकमललोचनाः तीरेत्यप्युक्तलानि विजडाः सिं
चतीर्निधयः ५ वीक्ष्य ब्रजंते गिरिप्रसहदेव्यात्पस्थितं सहस्रोत्तीयेवासो
सिपयेधुव्रीडिताः सियः ॥ प्रमिष्टा जालनीवासो गुरुपुत्राः समवायत्स्वी
येमत्ताप्रदुपिता देवयानीदमब्रवीत् ॥ अहो नरीक्षतामस्याः दास्याक
मेत्यसंप्रते अस्याः दायो धृतवती मुनीवहविरधरे ॥ येरिदेतयसाहसं
मुखपुसापरस्ये धायंते येरिहज्यातिः शिवपंथा अदर्शितः ॥ यावदेतु
पतिष्टते लोकनाथाः सुरेसराः भगवानपि विद्यात्मा पावनः श्रीनिकेतनः ॥
॥ ३ वयं तत्रापि भृगवः प्रिया स्थायिता सुरः अस्याः दायो धृतवती सद्गोवेदसि
वासती ॥ ५ :

नः

इत्युत्तमो मुखोत्तमत्वेन हस्तिद्वारमेन च प्रोत्थात्पथं ज्यातिर्ब्रह्ममये पंथावेदः
मार्गः ॥ ३ ते देवद्वाराणामात्रे मवता वदुज्जतत्रापि वयं भृगवः अस्यास्तपितानः शि

॥ ५ : ॥
॥ ३ : ॥

किंहावलोकनेनाहसात्रवृत्तान्तात्रवृत्तप्रधानरूपान्प्रतिप्रोक्तं संज्ञयः ॥ ६ ॥ इति नवमे समुद्रशो-
 ध्यायः ॥ ७ ॥ अष्टादशायोतस्तनाहसस्यकथोक्तयस्यापेक्षसुप्रवृत्तनीयानग्रहीतगतस्या
 जस्यापरिणाममनयावहसवेतीति तयात्रवृत्तयेति ॥ स्थानावर्गान्द्विजेरगस्यादिभिः ३

संज्ञतिः तस्य विज्ञयः क्षत्रयर्मा महारथः क्षत्रवृत्तान्तयाभ्याः शृंगारवैशेष्ये च नाहसं ।
 ॥ ६ ॥ इति श्रीभागवतेन वनसंस्थे समुद्रशोधायाः ॥ ७ ॥ सुकः यतिर्यो यतिः स यतिराय
 निर्विद्यति कतिः स डिमेन हसस्यामन्त्रिदयाणीव देहितः । राज्ञेनैव यतिः पित्रा
 दत्ततत्परिणामवित् यत्र प्रविष्टपुरुष आत्मानं नावबुध्यते ॥ यित्तिभिर्भ्रष्टितस्या
 नादिं द्वाणधर्मणा द्विजैः प्राणिते जगत्सर्वे ययातिरभवत्तपः ३ चतसृषादि
 श्रुदिक्षभासन्नातायवीयस कृतदोरो जगोपावीकावास्पदस्य पर्वणाः ४ राम
 वाच ब्रह्मर्षिर्भगवान्वाचाः क्षत्रवृत्तयुष्मन्नाहसः राजन्यविप्रयोः कस्माद्विवाहः ५
 तिलोमकः ५ सुकः एकदादानेयदस्य प्रामिष्ट्यामकन्यका मावीसहस्रसंयु
 क्तांशुरुप्रजाचभाकिनी ६ देवयान्यापुगद्योने प्रविष्टा तदुमसकुलं वाचरत्नल

मोक्षितं हि नीतिं न वदतः ॥

यवीयसो भ्रातृनादि प्राक्कावास्पदस्य पर्वणाः ५ कन्याभ्यां हजदरः सन् ५ ५ तत्र
 प्रतिलोमतादोषः ३ अथ वदनादिति दर्शयन्कथामाह यकदेत्यादिना प्रतिग्रहं तद्वत्प्रोते
 नमुनेः सुक्रस्य प्रजादेवयान्याचरदिति ह्युक्तं तदा ६ कलगीताञ्जलयेयप्रताजिनत्तिनी

प्रलिनयसि न मुनेद्यमेन वदता प्रमिता ॥

प्री.
भाषा.
न.टी.
३१

अशस्त्रीयत्वात् अनभिप्रेतमपि देवेनायभूते प्रापितं बुद्ध्या तद्गते तस्योक्तकासे संमनस्य बुद्ध्या न।
एथेमे सदीये मनः प्रविष्टे दितितस्यावचः प्रतीजग्राह्यश्रीकृतवान् प्रामिष्टासंबंधापि दे
ववशादेवाभवदिति द्रष्टव्यं यन्नाह गते राजनीतिनवभिः उक्तेभिर्दुर्कीत्यादिकृतं पोताया

ययातिरनुभिप्रेतं देवाप्युतमात्मनः मनस्तु तद्गते बुद्ध्या प्रतिजग्राह तद्वचः २३
गते राजनिर्भवी रतजस्मरुदतीपितुः न्यवेदयत्ततः सर्वसक्तं प्रामिष्टया कृतं २४
दुर्मना भगवान्कावाः पोरैरहित्यं विगर्हयन् स्तुवन् स्तुतिं च कापोती उहित्रासया
योपुगात् २५ त्वघपर्वीतमाताय प्रत्यनीकविवक्षितं गुह्यं प्रसादयन् भ्रापादयोः य
तितः यथि २६ दाणाईमनुर्भगवान् प्रियाया चष्टभागीवः कामोऽस्याः क्रियतां
जन्तुनां यत्तु मिहात्सह २७ तथैव स्थितं प्राह देवयानीमनागतं पित्रादतायतो
यस्य सानुगायात्सामनु २८ सानातसे कदेवी द्युतदर्थं स्पचगौरव देवयानीप
यंचरत्स्वी सहस्त्रेणादासवत् २९ नाहुषाय सुतां देवा सह प्रामिष्टया प्राणाः त
माह राजन प्रामिष्टया मायास्तत्पनकहिंचित् ३०

दिकापोती मंच्यवति ३१ प्रत्यनीका देवास्तु विवक्षिताः जयं प्रापणीया इत्यभिप्रेतं य
स्तत्प्रभूते तां प्रत्यनीकानां विवक्षितमिति वा ३२ मानुगासखी सहिता प्रामिष्टया सा
मनुया इति ३३ तत्तस्मान्निर्गतात् अज्ञात्सकदेवी ३४ तत्तस्मादवस्थिता दर्थं स्प

योजनस्य गौरवार्थं २१ तस्येमाथः नोपगतत्वे इत्यर्थः ३०

निधिदे प्रतिले असंबंध इति चेत् तत्राह पद्ये १॥ ब्रह्माणो मेव वसंतं हणी हि विमनेनाग्रहेणेति
चेत् तत्राह न ब्राह्मण इति ह ह्यतः सतः कच सुक्रान्धः संजीवनी मथ्यतात तदा चेदेव यानीति

दि एवं येती प्रमिष्टा गुरुपुत्री मभाघत रुवा ससत्पुंगी वध विताद दृष्टदब्दा १५ आ
मवत्तमवताय कृत्य मेव ह्निद कि किन प्रतीक्षे मे समाकं गृहान् बलिभ जेयथा
१६ एवं विधेः सपुत्रैः क्षिप्त्वा चार्यं सतां सती प्रमिष्टा प्राक्षिप कृपे वास आयमनु द
ना १७ तस्यां गताया सगृहं ययातिर्मृगायां चरन् प्राम्नाय दृष्ट्या कृपे जलायी तां द
दर्शाह १८ दत्त्वा समतरे वासः तस्ये राजा विवाहमे गृहीता पाणिना पाणि मज्जहार
दया परः १९ तं वीरमाहो प्रानसी प्रेमनिर्भरया गिरा राजंस्त्वया गृहीतो मे पाणिः पर
पुत्रं जयः २० हस्तग्राहो परा मभू ह्नीतायाः त्वया हि मे पद्ये प्रादुर्भो वीर संबंधो नो
न पारुषः २१ यदि देहं पलग्नाया भवतो दर्शनं मन ब्राह्मणे मे भविता हस्तग्रा
हो महां भूतः कच स्यात् बहू स्यत स्या या या मशमं पुरा २२ ॥

जायेत स एषा २२

पतिं चक्रे मे स च गुरुपुत्री मम पुत्रेति न नाम दद्वहत् ततश्च ऊपिता सती न चेत् विमये निष्क
ला भवति तितं प्राशाय सचतव ब्राह्मणः पतिर्न भवेदिति तां प्राशाय तदेव तदा ह्यसहम

श्री.
भाग.
न.ली.
५.

तेजरांकिं प्रहीषासि श्वाष्ट्यत्त प्रत्याख्याने मादृश्यादृवाह नत्वमिति आत्मकतः सदेहकतः
प्रत्युपकारकर्तृको नृक्षमः तथापि पितृयचित्तितं क्रूर्यात् उत्तमः यस्तु प्राक्तकारि समथः।

अष्टव्यतनयं सुरं वयमोने गुणधिकं नत्वमश्रुतवत्समां प्रत्याख्यातमर्हसि ५२
पुरुषवाच को नृलोके मनुष्यादपितृरात्मवतः प्रमान् प्रतिकर्तृत्वमायस्य प्रसादा।
द्विंदते परं ५३ उत्तमः चित्तितं क्रूर्यात् प्राक्तकारी चमथमः अथमाश्रुतया क्रूर्यादक,
नौ चरिते पितृः ५४ इति प्रमुदितः सुरः प्रत्यग्रहाण जरापितृः सापितृयमाकाम
नाथा वज्रजुषे नृप ५५ स नृहीयती स माक पितृवत्पालय नृजाः यथापज्ञासं
विषयान् जुजुषे वाहते द्वेयः ५६ देवयान् पानुदिन मनोवाक् देहवत्कृतिः प्रथ
मः परमां प्रीतिमवाह प्रेयसीरहः ५७ अथ जयज पुरुषं क्रतुभिर्भूतिदक्षिणो॥
सर्ववेदमयं देवं सर्वदेवमयं हरिं ५८ यस्मिन्निदे विरचितं वाग्मी वज्रलदा वलिः
नानेव भाति नाभाति स्वप्नमायामनारथः ५९ तमे वरु दिवि न्यस्य वासुदेवशहाणा
य नारायणमणीयामे निराशीरयजहि भुम् ५०

मः यस्तु अष्टया क्रूर्या सोयर्मः अकर्ता पितृरुचरितं पुरीषशयः ५५ जुजुषे मे वितवान्
५५ यथापज्ञासं यथा प्रीति जुजुषे ५६ नानेव भाति यावदिदं य पुहतिः तज परमेनाभाति सं

प्रमायं पारसि हितो मे नारय देवतर्था ५१ पं. ५.

अपत्यार्थं सतकाले प्रार्थनात् तस्या कामसुखांशं मेवेत्ता मुद्रा सवचसु समन्दिष्टं देवप्र
 पित्रे प्रवतत्संगमध्यापयत नत कामतस्तथः ३२ आसुर्याः प्रमिष्ट्याः भतः सकाशात् उपमे
 मंत्रयत् विद्रुतं नृपं करोति तथोति इति तत्कामैरघाप्यत मोसि कामानां भोगैरिति वा मुद्रा

म. १०८६
 म. १०८७
 म. १०८८
 म. १०८९
 म. १०९०
 म. १०९१
 म. १०९२
 म. १०९३
 म. १०९४
 म. १०९५
 म. १०९६
 म. १०९७
 म. १०९८
 म. १०९९
 म. ११००

विलोकोपानसीराजमुद्रा मिष्टासप्रजां चित् तमेव वद्रेहसि सखाः पतिस्त्वौ मती
 ३१ राजमुद्रा र्थितो पत्न्यर्थं च वेद्यार्थं चित् समस्तमुद्रावचः कालेदिष्टमेवा
 भाषयत ३२ पटुचडवेसं चैव देवयानी वा जायत दुष्टं चारुं च स रुचं प्रमिष्ट्या
 वार्षपर्वणी ३३ गर्भसंभवमासुर्या भर्तुर्विज्ञायमानिनी देवयानी पितृगं हं यथो
 क्रोधा विमूर्च्छता ३४ प्रिया मनुजातः कामी वच्चेभिरुपमंत्रयन् न प्रसारयितुं श
 क्य पादसंवाहनादिभिः ३५ मुद्रास्तमाह ऊपितः श्री कामावत एरुषः त्राजरा विष
 तां जंद विद्रुष करणी नृणां ३६ यथातिरुचाच अतस्ते मय्यस्य कामानां व्रतनुहित
 सिमान् ३७ मुद्राः व्याप्य सजायया कामं नृपमायामिथा स्यति इति लब्धं वा वस्थानः मु
 द्रजोष्टमया चतः ३८ पदोत्तात प्रतिष्ठे मां जरां देहि निजे वयः मातामह कृता वत्सन
 तन्ना विषयेष्ठ ३९ वयसां भवदीयेन रंसे कतिपया ममाः पडरुवाच नात्सह जराया
 हं न हि यो मिथा स्यति अभितो धारयिष्यति व्याता स्यतां यथेच्छं जरा व्यापयेनी यतं मिति वा यडा व्याता
 स्यति च दः ता जरां व्याप्या संगमया तथ ४० इति लब्धं वा वस्थानं जराया व्यावस्थिति र्येन मः यन्त्रो

नयमेताः अलिप्तं च भवेत्तु निलिप्तं च भवेत्तु यः मा

श्री.
भाग.
न.टी.
५१

नायबुधतनानुबुधत ५ स्वामिनमितिस्वकामिप्रायेणार ५ इडविडाकारेवस्तज्जातिशब्देसधि
त्वप्रसादपितुं १ दृष्टानामस्मिन्ननुभयासंभोगासमर्थमकरोत् अर्थायसप्रज्ञाः कामभोगा
वयोगवित्त उपायज्ञः जगत्वात्यय नरतिशक्तिददावित्यर्थः १ कपलत्रायासहकामिः

पीचानेशमश्रुलंघ्रेष्टंमीडांसेय भकोविदं ५ सपकोजोदृष्टतासांबहीनोरति
वर्द्धनः रमेकामग्रहयुक्त आत्मानेनावबुधत ६ तमेवप्रसृतमयारममाणमज्ज
नया विलासकूपसंविनामृष्टादस्तकर्मतत् ७ तनुहृदसुरुह्यप कामिनेह
लसैरुद इन्द्रयारामसुत्सज्जस्वामिनंजः पितृताययौ ५ सोपिचानुगतसुता १
कृपाणां प्रसादितं कुर्वन्निडविडाकारेनाशक्तैरपि संधित १ तस्यतत्रहिजः कश्चि
दजास्वाम्यस्मिन्नद्रया लवंतदृष्टाभयः सेंद्रयेष्टा ययोगवित्त १ संबद्धवृष्टा
सोपिस्वजयाकूपलत्रया कालवर्द्धतिथेभंदकामेनाद्यापितुष्यति ॥ तथाहं
पाण्डुभुभवताप्रमयंत्रितः आत्मानेनाभिजानामिमोहस्तवमायया १२ य

मेतुमानेनैतच्छति ॥ १२ ननुतर्हिपुनरपिबहवोविषमैयाः संवतोतुतोमनसिप्रीतेसति
कामोपशान्तायेहानिबर्ततेतिचेत्तत्राह यदितिडाभानडस्यतिनहरयति १२ हविद्याहो

वस्तुशब्दस्योक्तिमिव ५॥

५१

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

मृत्वाः का सया मासः कांते प्रतीका मनीः का सवातः पीवाने पुष्टं मनु

रत्निकदाकेनापयेनवासनः सः संपूर्णं प्रीतिः तदा तयशुकोपग्रामः स्यादिति तत्राह यदेति वदतिः
 ३ तमगलभावेण गडिषादेवैषस्य ॥ इत्यानिमित्तगोदृहोति तयात् ॥ स्त्रीसन्निधानेन सर्वथा ताज
 इत्याहमात्रेति श्रुतिवित्तं संकीर्णमासनं यस्य सः कर्षातया कर्षति ॥ ननु तस्मात्तामस्यातिङ्कर

यदान ऊरुते भावे सर्वभूतेषु मेमले समदृष्टे तदा पुंसः सर्वः सखमयादि प्राः ॥ या
 इत्यजाडमेति भिजीयेतायानजीयेते तांस्साडः खनिवहाप्रमेकमादुतं तज्जेत ॥
 सात्रास्त्राडहिजावानेविविक्तासने भवेत् वलवानिन्द्रियप्रमेविहोसमपिकर्षेति ॥
 साणवधसहस्रमेविषयान्सवतासकृतं तथापि चानुसवने तस्मात्तेषु पजायते ॥ त
 स्मादेतामहायजा ब्रह्माण्णायमानसे निरुद्धे निरुहकारः चरिष्यामि मृगैः सह ॥
 दृष्टं श्रुतमसङ्गुहाननुध्यायेन्न संविशत संसृतिं तस्मिन्नाश्रुचतत्र विहान्नाश्रुत्सक
 १ इत्युक्तानां ह्यजायातदेयं सुखं वयः दत्तास्वाजसतस्मादादेदविगतस्पृहः ॥ दि
 शिर्वादिगासुर्वसाडसहस्रिणातापदं प्रतीक्षातवसे चक्रे उदीच्छावर्त्त मोक्ष ॥ २४
 मेडलस्य सर्वस्य सुकमहेतमविभुः अभिषिच्छाग्रजास्तस्य वेषास्थाण्यवनययो ॥ २३
 त्वातवशे ब्रह्मणि मनसः आधानं स्यात्तत्राह दृष्टमिति यो नानुध्यायेन्न संविशत चोपभुंजीततः
 उदृष्टं प्रतया ननु ध्यानादौ स आत्मदृग्भवति ॥ २४ तस्य पुगेर्वशे स्यापयेत् ॥ २३ विषयेषु प्राज्ञा

तिस्रसुतेनोऽजापदस्य विभुः २४

आसेविंतेवैषेणस्वर्गे विषयेषु

दिव्यां वीं मसुवेउये दत्तेत्यर्थः २५ ॥

श्री.
भाग.
न.टी.
४३

विंशत्यवमेत्यादिवाक्यात्तदभिप्रायेणाह उपपन्नमिति ॥ गान्धर्वविधिनामिष्टः समय
सुखकेन ॥ १५ ॥ इत्युपपन्नमिति ॥ १६ ॥ भस्माद्यमयात्रतद्वत्माताग्रधारपात्रे पितृदेवतपु
त्रः तत्र हेतु येनेति आत्मावेपुत्रनामासीति श्रुतेः भस्वपुष्पाणां अनेन भस्वनामनिरुक्तं १-
॥ आत्मातंस्तु रविंदाक्षपुष्पातामहं च नः भुज्यातां संतिनी वार उपपन्नो यदि रोचते ॥
इष्ट्या तत्राद्य उपपन्नमिदं सुभुज्याताया कुशिका नये स्वयं हि दद्यात्पुत्रो राजा क
न्याका सद्यो वरं ॥ १५ ॥ उभयपुत्रे यथाथमेव यथेष्टं प्राकृतं लागाय वै विधिनारा
जो देवा कालविधानवित् ॥ १६ ॥ आमाद्यवीर्यो राजा वै महिषावीर्यमादय साभ
नेस्वपुण्यातः कालेनास्तु तसां सुतं ॥ १६ ॥ कावः कुमारस्य वने चक्रे समुचिताः क्रि
याः स्वजासुर्गोदास्तु साक्रीडति ससवालकः ॥ १७ ॥ तदुपपन्नमिति मादाय प्रम
दोत्तमा हेरं सा प्रासेभूतं भर्तुरेति कमागमत् ॥ १८ ॥ यदानत्र ग्रहे राजा भाष्यो पुत्रो
वर्निदितौ श्रावतां सर्वभूतानां स्वेवागाहा शरीरिणी ॥ १९ ॥ माता भस्वापितः पुत्रो ये
न जातः स पदमः भस्वपुत्रं दुःखं मातवसंस्थाः प्राकृतं लो १- रतोथाः पुत्रो न यतिन
रदेव यमक्षयात् तच्चास्थयातागर्भस्य सत्यमुरुशकृतं लो २- यमायनमः
केचरोतोथाः रतः सक्ता वंशकृतपुत्राय मक्षयात्पितरपितितं पुयति पुनास्त्रानरकाय स्या
त्पितरं प्रायति सुतः तस्मात्पुत्र इति प्राक्तः स्वयमेव सयं भवेति यादवतरे मातृपित्रोः पुत्रं प्रति
विवादयमक्षयाद्वर्मे निगच्छिः यमस्य सभायाः सकाशादेनो थोरतः सक्तापितैव यमं ल

विजिज्ञापुत्रं यतिनमोत्तर्यः तत्तत्प्रभायां पुत्रासीत्तावमिति
हेतु २॥
४३

अंगाराजकैवाहमित्यर्थः ॥२॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्री.
भाग.
न. टी.
धक्ष

देवातामपि मायां वैभवं अत्यगात् अत्यशतयुगं संसृजं हर्मिं आयायौ प्रातः तदं प्रभवत्वात्
मायवत्तरति पादे रुसं अत्यनुसोरणमायावतां अष्टः हरिरेवासावित्यर्थः १६ मृगान्
अष्टगजान् भद्रमद्रमृगादयोगजजातिभेदाः मश्वरुत्पस्य अतिपदस्य व्याख्यानं क
र्माणांति कस्मिंश्चित्कर्मविशेषकचिन्मश्वरतीर्थरति व्याचक्षते १७ पुरादेवान् जि

त्रयस्त्रिंशच्चतंसंस्थान्श्चाविस्माययन्त्यान् दौःघांतिरत्यगान्मायां देवानो गु
हमाययो १६ मृगान् अक्षदतः कस्माद्हरिणपनपरीक्षतान् आदात्तमोणिमश्वर
नियुक्तानि चतुर्दश १७ भरतस्य महत्कर्मनैवेनायोरन्याः नैवापुनैव प्राप्तिर
बाहुभ्यामिदिवयथा १८ किरातहृत्तन्निवनारं भान्ककान्कषान् प्राक्वान् अभिल
णान् पाश्चात्तन्नेत्रादि विजये विलान् १९ जितापुरासु देवानो रसो कस्मि
भेजिरे देवस्त्रियोरमानीताः प्राणिभिः पुनराहरत ३० सर्वकामान् दुहृतः प्रजाना
तस्य गेदसी समास्त्रिनवसाहस्रीदिनवक्रमवतयत ३१

तायेसगरसौकांसिरमातलादिस्थानाभेजिरेतैः प्राणिभिर्बलिभिर्देवस्त्रियोरसात्तल्लेनी
ताः सतीः पुनराहरन् आनित्यप्राणिभिरन्ये मनुष्यादिभिः सहतीता इति वाप्राणिभि
रिति पादेयणयासुरः लेनीताः सतीर्यश्चापणवाहतालेः हृतान् प्रस्थाप्याहरादित्यर्थः

विनवसाहस्रीः ससाः सप्तैश्वर्येति सेवत्यस्य च चक्रं सेना आगावा ३१
धक्ष

तत्र चर्तुतीति वक्ष्येति प्रायः तस्य हि मागीयेत तदप्येते स्त्राका अभिगीता इत्यादिव ह च युग्यास्ते
 तस्य भवः अत्राजातस्य २१ तत्र लिगमाह चक्रमिति २३ गंगाया मनुला मय चय चाप्राता वा
 जिमिरीजे पुगेथाय पुगेहितं ताया मना मनु चय मना अनलो म अस्या दशम प्रतिमथान
 आनवत्वं थकिं उवनं वसुधनं प्रकषेणाददत्त २५ साचीगोण प्रकषेणावतिदेशे प्रिप्रि
 तोभूतयस्मिन्न पिचयने देशवासा हस्त्रवालाणानां भरतेन भूरिदानेन दत्ता गाः वडप्राः प्र
 णित्युपपत्तेसौ वै चक्रवर्ती महायशः महिमागीयेत तस्य हेरं प्रभुवो भुवि २१ चक्रं
 दक्षिणाहस्योपमं को प्राप्स्ययादयोः इजमहाभिषेकोणासो भिषिक्तै धिरादिभः २३
 पञ्चैवाप्राता मये गंगाया मनुवा जिभिः सामतेय पुगेथाय यत्त नाया मनु प्रभुः
 २५ अस्या प्रतिमथास्यान्वत्वं प्रदददत्त २५ भरतस्य हि दौघांत रात्रिः साचीगोणाचि
 त्तेकं बडं विभेजिरे विभज्य जगत्तु चतुरप्रीति अधिकै सुयोदशसहस्रैकं बडं भवंति तया हि
 हिराण्यनपरिहृतान् कुलान् शुक्लदन्तान् सुगान् मन्त्राभिरुतो ददात्त प्रातंबडानि सप्तैति शु
 ल्यतानि सप्तोपकृता बडानि प्रीत्युकेनात्तु प्राके चतुर्दशालक्षानि न संगृहीतानि अदात्त
 मतिमस्यो रनिशुतानि चतुर्दशैति एवं चतुर्दशलक्षाणां सप्तैति कृता भूतो बडमित्युक्तं
 भवति इयं ववसास्यास्यैकेन संगृह्यते चतुर्दशानां लक्षाणां सप्तैति कृता भूतो शकः बडं चतु

रणीत्तु सप्तसहस्राणि त्रयोदशः २५

[illegible]

मृदुभरद्वाजमिमंभरद्वाजं बृहस्पतेयातौ यश्चापितरेभरद्वाजस्ततः त्रयं ३०
 चौद्यमानासुरैरेवंमत्तावितथमात्मजं व्यासजन्महोविभ्रदत्तायं वितथनयः ।
 ३५ इति श्रीभागवतेनवमस्कंधे विंशोऽध्यायः । श्रीशुकः वितथस्यस्तत्तन्मन्यो
 बृहस्तत्रैजयस्ततः महावीर्यो नरो गरीः संवृत्तिस्तनरात्मजः ॥

तर्थाः ३७ वितथं वाभिचारं संभवात् तस्मात्संजं वितथं निरर्थकं सत्त्वात्मनो वा सृजत तत्त्वा
जपादीनां आदितरं प्रथमं संभवं बीजं जातं तत्रैव मुख्यं सत्त्वात्मजं सत्त्वात् हस्यते जातं तत्त्वाजं
तर्थाः एव तस्यात्मा संभूतो विभ्रतः अतिभरुः तदेवं भरुजिः प्राप्तो यं भरतस्यान्वयवित
थं सति दत्तः ३८ इति श्रीभाष्ये नवमे विंशोऽध्याय एकविंशतिदोः श्रुतिः सत्त्वात्मनो यः

च्योतरंतिदेवाजमीन्द्रोदयप्रकाशितः प्रताप्यते २ ॥

५५

नैत्यागं च वासपानकं सितार्थः ३६॥
 ५५

तस्यैव गणेषोऽप्येकप्रकारमाह सती सति विचारेति प्रोचः नानुदयमाह प्रानभवंतीति भर्ता ईरिते
 सति व्याभिचारप्रोक्त्या मान्यदातीति भयानुत्तानं जघुः सतः पुत्राणां दृष्टौ नैवेसाह प्रानं संधानेना
 त्पुत्रं न्यथया प्रोयेन हतयत्पः अविनयेन व्यर्थे सति तदर्थं मरुत्सोमेन योमेन यजतः तस्य प्रसन्नो
 संतो भरद्वाजनामानं पुत्रं मरुत उपाहूः समर्पयामासुः ३५ मरुतां भरद्वाजगम्य प्रोक्तं दृष्ट्य
 न्नाह अतर्वत्प्रागिति चतुर्भिः अतर्वत्प्रागभिर्णाभाहूः तथा सितपत्न्या ममताया चोयैणामिषु
 ममत्वाद्देला कपालाद्यैर्मैस्त्र्यमपि रादृष्टिं चक्राचामूर्खलिते प्राणान् सधेयुपरगम
 हूः ३३ तस्यासन्तपवेदभ्यः पत्न्याः तिस्रः सुसमता जघुः त्प्रागभयानुत्तानं हयातीरि
 ताः ३३ तस्यैव वित्तयेव प्राप्तदर्थं ततः मरुत्सोमेन मरुतां भरद्वाजमपाहूः ३५
 अतर्वत्प्रागभ्यान् पत्न्यामैशुनापहूः सतिः प्रवृत्तावारित्तागमं प्राप्तावीर्यमदाहूजतः ३५
 तस्य कृत्वा सांममतां भरद्वागविशक्तिं नाम निर्वचनं तस्यैव कामेन सह जगुः ३६
 नायकदाचिन्मनो ब्रह्मसतिः तदा द्वितीयगर्भस्यावकाशाभावाद्वाकोऽसर्वकं गर्भस्थेन वसितः ततः
 बुद्धाद्वहस्यतिर्यो भवेति गर्भे प्राप्तावला द्वीयेन विचत ततो ब्रह्मसतेः प्रायज्ञं भस्त्र्यादी चेतसा
 धाव्यं भूवतेन चत द्वीयेनाभिप्रहोरणायोनेर्द्विर्निःसारितं भूमायति तद्वैष्णवस्य पञ्चमारे भव
 त ३५ तच्च यदवीर्यं जंभते त्प्रागो द्विप्रोक्तं संतीति तत्तत्तां सांममतां प्रतिहरणं न हृदस्येते ममता
 याश्च विवादद्वयं श्लोकं जगुः किमर्थं जगु रत आह तस्य नाम निरुच्यते येन ते तत्तामनिर्वचते नैव भ

श्री.
भाग.
नटी
धर

उल्लेखस्य चरिते एकमेव तर्पयतीति तथा ॥ परदुःखसहिष्णुतायां सर्वेषां दुःखं स्वयं भो
क्तं प्राप्नोति निति श्रुतिमाद्यसमस्तद्विद्युक्तो गतिमपि मोक्षमपि बाह्यकामेयं तर्हि कि
त्वायमसत्तदाह श्रुतिवत्तदहं भाजामातिदुःखं तत्तज्जातु येषां तः श्रुतः सन्न हं प्र
पद्ये प्राप्नुयामि तव कामयेय न तदुःखं भाजामया हेतुभूतेन तत्सर्वं श्रुतः स्वभाव इति ॥

यानीयमात्रमच्छेपंत चैकपरितर्पणं पाशतः प्रकृतो भागादपोदस्य सुभस्य
मे ॥ तस्यात्ता कुरुणा वाचं निशम्य विपुलाश्चमा कृपया भूशसं तत्तदुदमाहास्यं
वच ॥ न कामेयं हं गतिमीश्वरात्परां अष्टद्विद्युतामपुनर्भवंच श्रुतिप्रपद्ये वि
लहं भाजामतस्थिताय न भवतु दुःखाः ॥ १ ॥ क्षतदुःखमात्रपरिश्रमश्चेदेनं
क्षमः प्राक् विप्रदमोहाः सर्वे निवृत्ताः कृपया सा जतोर्जिजीविषो जीवजलार्थ
एतन्मे ॥ ३ ॥ एवं प्रभाषयानीयं प्रयमाणाः पितामया प्रकृत्या ददाहीरे निरुगं
कुरुणा नृपः ॥ ५ ॥ तस्यैव भुवनाधीशः फलदा फलमिच्छतां आत्मानं दर्शयंच
कुमाया विस्मयिनिमेताः ॥ ५ ॥ सर्वे ते भयानमस्तु तानिः संगो विगतस्तुहः वासु
न नदुःखं किमिति प्रार्थयाम परदुःखं निवृत्तं वमम सर्वदुःखं निवृत्तिरित्याह क्षतद्विद्विप
एतज्जतो जीव न हं तां जलं स्पर्शान्नि सर्वं क्षतं तादेयं निवृत्ताः ॥ ३ ॥ उपेव प्रभाषा ॥ ५ ॥ वि
भुवनाधीशः ब्रह्मादयः तदीये येषीदार्थं प्रथमं मायया वषलादिद्वयेण प्रतीताः स

तत्तत्तर्थाः ॥ परदुःखं वल्लेखसंसेवमस्तु न मम सर्वं कुरुता किं मपि
पाशितवम् ॥ ६ ॥

५६

भरतान्वयेवित्तयेमतिदत्तत्वाद्धितयसंतोभरद्वाजः सवद्रासलोपिभरतस्यदत्तपुत्रोजातशीति
 द्वेषानुक्रान्तवित्तस्यसुतोमनुः तस्मात्तद्वृत्तत्रयमहावीर्यनरगणोऽप्येचपुत्रावभवुः २
 वियद्वित्तस्यवियतो गगनादिवोद्यमं विना देवाः पृथिवीमेववित्तंभोग्यस्ययदावियद्वयं

१ रुच्यं रंतिदेवस्य संकतोऽपादुनंदन रंतिदेवस्यरुच्यप्रादुर्भूतं चगीयते २ वियद्वित्तस्य
 ददतो लब्धं लब्धं बुभुक्षतः ३ निर्विचनस्यभीरस्यसकुटुंबस्यसीदतः वीतीयु
 एचत्वारिणोदहानापिवतः किल घृतपात्रसमं योवेतोयं प्रातरुयस्थिते ४ कृ
 कृप्रासकुटुंबस्यलक्ष्मणो जातवयथाः अतिथिर्बोलाणः काले भोक्तृकामस्य चाग
 मत् तस्मै सव्यं भोजनं माहृत्य प्रहृत्या नितः हरि मर्वत्र समयं पुण्यं न भुज्जि प्रय
 योद्धिजः ५ अथान्नाभोक्षमाणस्य विभक्त्यं महीयतेः विभक्त्यं भुज्जि तस्मै
 घलाय हरिस्मरन् ७ योतस्य देवतमन्त्रो गादतिथिः स्वभिरावृतः राजनेदीयतामत्र
 सगराण्यबुभुक्षते ८ सञ्ज्याहृत्यावशिष्टं यद्वृजमानपुरस्कृतं तच्च दत्तानमस्युक्ते

सुवद्वित्तं भोग्यस्य तदेवाह बुभुक्षतोपि मतो लब्धं ददतः ३ तस्य ये च वयंति निः किंचनस्य
 त्वादिसाईः ये च दशभिः अपहृतो जलपानमप्यकुर्वतः घृतादित्रयाणां द्वे द्वे कंठो यच्च
 ४ ५ अथान्नाहृषलाः ७ तिथिरागमत् विभक्त्यं कुटुंबाद्यं नत्रादिकं विभक्त्यं वतः ७ स

माणयस्यसहित ५ ॥

सपत्न्यकृती संज्ञायां शुककन्यायां ब्रह्मदत्तं च जनयामास तत उक्तं हरिवंशे शदिषु पराशरकुलोत्पन्नः
 शुको नाम महायशाः वासादगण्यो संभूतो विधुमाग्निरद्वज्रलन सतस्यपितृकन्यायां वीरिणं
 जनयिष्यति कृत्वा संगारप्रभुं शोभंतं याम्भूरिश्रुतं जयं कन्याकीर्तिं मंती घंटी योगिनी येनामात
 रं ब्रह्मदत्तस्य जननी महीषी मनहस्यं च नित्यं यद्यपि शुकउपनिषदविमुक्तसुगानिर्गतः तथापि

रुचिगच्छसतपसः पृथुर्मेतदात्मजः पारस्यतनयोनीयः तस्य पुत्रशतं तन्मृत १३
 सकृत्वा शुककन्यायां ब्रह्मदत्तमजीजनत् सयोगी गविभार्यया विष्वक्सेनमथा
 त्सुतं १४ जैगीषवो यदेष नयोगतंत्रचकार ह उदकं सेनस्ततस्तस्माद्ब्रह्मादो
 वाहं देषवाः १५ यवीनो गहिमीदस्य कृतिमास्तस्य तः स्मृतः नाम्ना शतधा तिर्यस्य
 ददन् नमिः स्वर्णसंस्कृत १६ स्वर्णस्योत्समस्तस्य पुत्रः सन्निति मास्ततः कृती हि राण
 नाभाद्योगां प्राणजैगोस्तस्य १७

विरहात्तरं वा सहस्रमाया शुकं निर्माय गतवान् तदभिप्रायेण वायं गार्हस्थ्यादिबावहार
 इत्यविशेषः स पुत्र ब्रह्मदत्तो योगी गविवाचिसंस्तव्यः १४ स पुत्रो योगतंत्रचकार वाहं
 सवाः दहदीषो वंश्याः इमे दीवंतमाषे १५ स्वर्णसंस्कृत १६ प्राच्या साम्ना

षट्सेहितो मे विभज्य ग्रापितवान् १७

अन्तर्गण्यसः ईश्वरतिरिक्तफलान्तरानयेत्तस्य प्रतिलीयत आत्मन्येवलीनावभूव १७ मनुस्यतस्य
नस्यवपुसक्कात्सतस्येवगर्गस्यवेप्रमाहगर्गोदिति महावीर्यस्यवेप्रमाहउरितदयः तस्यउष्ण
रूपिणः कविः पुष्कररूपिणश्चेति त्रयः पुत्रायेत्यत्र दत्तत्रयेण ब्राह्मणगतिं ब्राह्मणरूपतो गतास्ते ॥

इस्य गले वने चितं कुर्वतो नन्य राधसः साया गुणमयी राजन्सु मवत्पत्नी यत १० त
 त्प्रमेगानुभावेन रतिदवानुवर्तिनः अभजनयोगिनः सर्वनामयणपरायणाः १५ गर्भा
 त्तिष्ठतिः ततो र्गर्भः क्षत्राद्वा सस्यंतं तदु रितक्षयो महावीर्या तस्य त्रयाहूणाः कवि १५
 पुष्कराकृतिरित्यत्र यद्वा स्नातगतिगता ॥ १॥ सहस्रैः त्रस्य पुत्रो बृहत्सी यद्वह्निना पुत्रं
 अजमीकाद्विमीक्य प्रहमीक्य सहस्रिनः अजमीक्य सवेषणाः स्युः प्रियमेधा देयो हि
 जाः २ अजमीकाहृहृदिषु कस्य पुत्रो बृहदनुः सहकायकात्तस्य पुत्रश्चासीजुष
 दर्थः २॥ तत्सतो विशदस्तस्य मेनजित्मम जायत रुचिराष्टौ बृहदनुः काष्ठावत्स
 मन्पुत्राणां पंचानां ज्येष्ठस्य सर्वशामाहृहृत्ति त्रस्येति यातयेन हस्तिनापुत्रं कृतमित्यर्थः अजमी
 क्यदयस्त्रयो हस्तिनः पुत्राः २ अजनीहादेवान्यः पुत्रो बृहदिषु नो मा भवत् २॥ पारस्यतनया
 नीयः नीपस्य पुत्रप्रातं २२ रुतः ॥

तस्मात्सोमस्य पुत्राणां प्रातः भूतेषां जंतुर्जाष्टः यवीयान्पृषदः अमीहस्येवंशांतरमायश्चित्ततः
संवर्षात्तु ३ ५ तस्य ह्यतिनृपे च गोवसः ततो वसादे ह्रयाश्चावेष्टादियेषां ५ तानेवाह ऊशा

तस्य पुत्रशान्तेषां यवीयान् सप्तदशतः दुपद्रोद्रोपदेतस्य धृष्टद्युम्नादयः सुताः १ धृष्ट
 दुम्ना हृष्टकेतुर्भर्माः पंचालकाशमेयजमीदसुतो ह्यन्यः सवराणां सुतः ३ त
 णां सूर्यकन्यायां कुरुक्षेत्रपतिः कुरु परीक्षितस्य धनुर्जैह निषथाश्चक्रोरासुताः सहो
 जोभृत्सुधनुषः चावनायताः धृष्टी ४ वसुक्लृणापीवरेव हृद्रथमरासुतः कुप्रा
 वमस्य प्रतापश्च दिपाद्याश्च दिपाः ५ सहद्रथाक्षुशाशेभृहसभस्तस्य तत्सुतः
 जैतेस्य हितोपत्यपुष्पावास्तसुतो नृहः ६ अन्वसांचापिभार्ययां शकलेडं वरुद्र
 थात् ६ तेसांचावहिरुत्सं जरायांचाभिसेथिते जीवजीवोत्क्रीडणां जरासंथोभ
 वत्सुतः ततश्च सहदेवो भृक्षामापिर्यत् श्रुतश्च वाः परीक्षितेन यत्नाभृत्सुरथोना
 मजाह्नवः १ ततो विदूरथस्तस्मात्सार्वभौमस्ततो भवत् जयसिनस्ततनयोराधिको
 तोयुतो ह्यभृत् १ ततश्च क्रोधनस्तस्मादेवातिथिरमुष्य च ऋषस्तस्य दिलीपो भृक्ष

वेति ६ तस्मिन् प्रस्थावान् जज्ञेत् तस्यापत्यं सत्पतित इति योजं ७ जरया राक्षसा ८ यद्यस्मात्स्य मायेः
श्रुतप्रवा ३ उरो पुत्रः परीक्षित इत्यत्राहवः जज्ञेः पुत्रः ९ अतो राधिके द्युतो भूदित्यर्थः ॥

अजसीहस्यवंप्रणः प्रियमेथादयकेचिद्वासाणावभूवुः बहदिपुप्रभृतयाः क्षत्रियाश्चैतिवंप्रह
यसुक्तेतस्यवंप्रातरुमाह नलिनामिति यावत्समाप्ति ॥ मङ्गलपत्रकः यवीनरादयश्चत्वारश्च
वेपेच ३० भासांतभसास्यपुत्रेभृतमिथुनेचाभृत तदेवाहदिवोदासः पुमान् अहल्याचकन

संहिताः प्राचासाम्नावेनीयोसुग्रायुधस्तः तस्यक्षेमः सवीरेशसवीरस्यरिपुंजयः २६
ततोवज्ररथानामपुरुमीप्तेपुत्रोभवत् ॥ नलिनामजमीदस्यनीलः प्रोतिस्तुतस्तुतं
॥ प्रोतेः सुप्रोतिस्तुतुत्रः पुरुजोवस्तुतोभवत् भसास्यस्तनयस्तस्यपचासन्मङ्गलादय
यवीनरादहदस्यः कापिलः संजयः सुताः ३० भसास्यः प्राहपुत्रामेयं चानारक्षणाया
हि विषयानामलेमिमरुतियंचालसंजिताः मङ्गलाद्रुसनिवृत्तं गोत्रमोङ्गलपसंजितं
३१ मिथुनेमोङ्गलमाद्रमोदिवोदासः पुमानभृत अहल्याकन्यकायस्याशतानंदस्तः
गोतमात् ३२ तस्यसायधृतिः पुत्रोयधुर्वेदविशारदः प्रारडास्तुतोयस्माउर्वशीद
प्रीनामिल ३३ प्रारकुंखेपतदेतोमिथुनेतदभृकुभं तदष्टपादपयागृह्णात शतनः
मृगायांचरन् कृषकुमारः कन्याचक्षोणापत्यभवत्कृषी ३४ इति श्रीभागवतेनवम
स्कंधेपकवैशतितमाध्यायः शुक्रः मित्रायुश्चदिवोदासात्चावनस्तुतोदय सदासः

केति ३२ इति श्रीभावाणः दीपिकानवमस्कंधे एकविंशोऽध्यायः द्वाविंशोऽहदिवोदासवंप्र
मङ्गलायवर्णिताः अक्षवंप्रोजगसंथयार्थं ज्ञेयं यनादयः ॥

श्री.
भाग.
नदी.
५१

तत्तस्मैमदनाहिरिप्रवाभरिः प्रालम्बेतित्रयः ॥ रामोजामदग्न्यः दशकन्यायमितिउपरिच
रुपचसोवीर्येणमस्यगर्भाउत्पन्नकन्यादोमेः केवत्रैःपालिताश्रितादामकन्येतिप्रसिद्धा
यासत्यचत्वा १-नाम्नातत्समाननाम्नाचित्रोगदेनगंधर्वेणयुद्धेनहतः यस्यासत्यवत्ता

सोमवैश्रवकलौनसेकृतादौस्यापयिष्यति वाल्मीकात्सोमदत्तोभृद्भृगोरिप्र
वाक्यतः १५ प्रालम्बप्रानेनारासीहंगायाभीष्मश्रातवान् सर्वथर्मविदोऽश्रुष्ट
अहोभावावतः कविः ॥ वीरयुथाग्रणीयैर्नगमोपिपुथितोचितः प्रानेनादीस
कन्यायाजनेचित्रागदः सुतः १- विचित्रवीर्यश्चावरोनाम्नाचित्रागदोहतः य
स्यापराशरात्साक्षादवतीर्णोहरिकलाः २- वेदगुप्तोमनिःकुलोयतोहसिदमथा
मं हितास्वशिष्योपेलादीन्भगवान्त्वादरायणः ३- मयंसुत्रायश्रान्तायपरंगुह्यमि
दंजगो विचित्रवीर्योश्रावहकाशिराजसुतेबलात् ३- स्वयंवरादुपानीते अश्विका
वालिकेउमे तयागसत्करुदयोग्रहीतोयत्सणामृतः ४- दैत्रे प्रजस्यवेभ्रातृ
मौत्रोक्तोत्वादरायणः ५-तराष्ट्रचयाडुचविदरेचाणजीजनत् ॥

प्रानेनपरिग्रहात्पूर्वमेव ॥ वेदाग्रायेनयतोहंजातः इदं श्रीभागवतेचाथांगंअधिगतवा
नस्मि २- स्वयंवरादुपानीते पात्रासत्यवत्ताउक्तेइतिनिवेद्यभावासाह
अपत्तिलिप्तुर्देवराहुरप्रयुक्ता अतमतीयादित्यादिवच नात् ॥ रामायनमः

तत्र प्रतीयस्य वापि श्रान्तनुवाहिकाः १२ प्राक् सर्वजनिमहाभिषेकसंज्ञायस्यसः १३ यदा दे-
वान् अवर्षतदा श्रान्तनुवाहिकायां ब्राह्मणान्यप्रच्छ १४ ब्राह्मणोऽथ वदतः दामोदरोऽसंयोगं
कुरुते योऽत्र स्थितो परिवेष्टा स विद्यतः परिवेष्टितस्तु स जज्ञति स्मृतेः योऽत्र भुक् भुवमग्रतो भुनक्ति
अथ सादृश्यापि परिवेष्टैव भवति श्रान्तनुवाहिकायां परिवेष्टा गयराज्यमग्रजायदेहितो दृष्टिर्भवत्ये

देवापिः श्रान्तनुवाहिकायां वाहिका इति चात्मजाः पितृराज्यं प्राप्स्यन्ते देवास्तु वने गतः १२ अ-
भवत्तत्तन् राजा प्राक् महाभिषेकसंज्ञितः यथेकं राभ्यां स्य श्रान्तिजीर्णो यो वने मेतिसः १३
श्रान्तिमा श्रान्तिश्च वाग्नां कर्मणानेन श्रान्तनुः समाह्वयतदा जनेन ववर्ष यदा विभुः १४
श्रान्तनुवाहिकायां रुक्तः परिवेष्टा त्वमग्रभुक् राज्यं देस्य प्रजाया सुपुत्रा सुविद्वदे १५
एवमन्तो हि जे जीष्टं दद्यात्मासमो ब्रवीत् तन्मे त्रिप्रहृतौ विप्रैर्वेदादिभिरुचितो मि १
॥ १६ वेदवादानि वादन्ते तदा देवा ववर्ष ह देवापि योगमास्थाय कलाय ग्राममाप्ति १८

व १५ मन्तुः श्रान्तनुर्वने गत्वा जीष्टं दद्यात्मासमराजः प्रजापालनादिपरो धर्मः श्रान्तनुराजं
स्वीकुर्येति प्रार्थितवान् ततः सर्वमेव तस्य संत्रिणां अग्रमगवसं जनेन देवापिः पाषाणदीप्त्या
राज्यान् हर्षं कर्तुं ये प्रहृता विप्रास्तैः पाषाणमन्ता अययामि रावेदादिभिरुग्निनः सन् वेदवादस्या-
निवादानि दावचनानि सो ब्रवीत् १६ ततस्तस्य पातिष्ठेन राज्यान् हर्षं ज्ञाते श्रान्तनुर्देवाभा

॥
१७
वेदो ववर्ष तस्यः १८

श्री.
भाग.
नटी.
५.

तुरसंज्ञेरेहितं कृत्वा ३० भविष्यानाह तस्य पुत्र इति यावत्तमाप्ति यावत्तमाप्ति क्रियात्तानपरं
चात्मज्ञानं प्रौनकात्प्राप्तिश्च अज्ञानं कृत्वा यदि दृष्टव्यं यावत्तमाप्ति त्रयीमधीत्य कृपादा-

तेवेमेतनयात्तात जनमेजयसर्वकाः श्रुतेसेनोभीमसेन उग्रसेनश्च वीर्यवान् ३५
जनमेजयस्तु विदित्वा तद्वाक्यं निधने गतं सपत्निसर्वं यागाग्नेनासहोष्यति रुसा
वितः ३६ काशपेयं पुण्ड्राय तुरगमेथया द्रुमं तातुयि वीरुवो जित्वा यद्व
तिद्याधुरैः ३७ तस्य पुत्रात्तानीका याजवल्क्य त्रयीपदेन अस्वज्ञानं क्रियात्ता
ने प्रौनकात्प्राप्तिश्च ३८ सहस्रानीकस्तपुत्रततः चैवास्ममेथजः असीमक
स्तस्यापिनेमिचक्रस्ततस्तुतः ३९ राजा क्रयेरुतेन द्याकौर्षा बोसाधुवत्पति
उक्तस्ततः चित्ररथः तस्मात्कविरथः सुतः ४० तस्माच्च दृष्टिमांस्तस्य सखेनायसही
यनिः सुनीलस्यस्तस्य भविता न चक्षुर्यस्तस्वीनलः ४१ परिक्ष्वसुतस्तस्मान्मेथा
वीरुनयात्मजः वपेजयस्ततो द्वावस्तिमितस्तस्माजनिष्यति तिमिर्द्वेहृदयस्त
स्माच्छतानीकः सदासजः ४२

स्वाणवापेति वैश्वोक्तेः कचिद्व्यस्वज्ञानकृपाचार्यादित्येव पाटः ४३ यद्यस्मान्स्वीन
लः पुत्रः ४४ तस्मात्परिक्ष्वसुनयः तस्यात्मजो मेथावीर्यस्यः तस्मात्सदासः तः तापानि

काशपेयं ३६ ॥

४४

कुःलानामचकन्यायाजते १६ शुभोपसृगशापनैयुनेरुदस्य १७ नासत्यदस्त्राभापंच
 भायुधिष्टिराभापंचभवन् तथापरेचभायंतरेषु ३. कालीक्षान्पाभीमस्यभायोतस्यात
 ३

गोधार्याभूतगस्यजतेपुत्रप्रातन्य तत्रयौधनेजेष्टोदुःप्राताचापिकन्यका
 १६ प्रापानैयुनेरुदस्यपादोःकुतममहारया जातयमोनिलेद्रेम्यायुधिष्टिरम
 खास्ययः १७ नकुलःसहदेवश्चमात्रांनासत्यदस्ययोः दायद्यापंचयंचभःपु
 त्रास्तेपितरोभवन् २५ युधिष्टिरात्पतिविंशोऽश्रुतसेनोदकोदरात् अर्जुनाद्भुत
 कीर्तिकुप्रातानीकस्तनाकुलिः २६ सहदेवसुतोराजन् अतकर्मोतथापरे युधिष्टि
 रात्तुपोरव्योदेवकोथद्येदोक्तः ३. भीमसेनाडिडिंवायाकाल्यास्वंगतस्ततः स
 हदेवास्तोत्रं विजयास्तयावेती ३. करणमत्यानकुलानिरमिचंतथाज्जनः
 इत्येतमलूणावेस्तयावभ्रुवाहन मणिसुरयतेःसपितत्पुत्रःपुत्रिकासुतः३
 तवसातःसुभद्रायामभिमन्युरजायत सर्वानिरयतिदीरउतयायाततोभवान् ३३॥
 परादीतोपुत्ररुषुदोणेर्ब्रह्मासुतेतसा संचक्रस्मानुभावेनसजीवोमोचितोत
 कात् ३४

इत्यर्थः ३२

तोभीजात्सर्वगतोनामपुत्रोभवदित्यर्थः ३। उत्तराणांनागकन्यायामणिसुरयतेःसुतायो
 पुत्रिकासुतमणदत्तायावभ्रुवाहनमसूत आतःतत्पुत्रःसन्निपितः पुत्रिकासुत

शे०
उयो विंत्तनोर्द्धोस्तुर्वं शोऽन्त्ययः क्रमात् यदोऽवन्तुक्रांतो यावद्यासंग्रसे भवः तदेवं
ययातेः प्रजाणां यंचमस्य पुरावैश अनुक्रांतः इदानीं चतुर्थस्य वेशमनुक्रांतिः प्रनोरि
६६

ममीतवद्विधैर्व्यक्त्यालिंगनाहोः ५ सत्यज्ञानपथ
सा निरुणाष्टमसूत्राः प्रजामदादप्रारणायनलिभेः प्र

तः सर्वप्रयोगैस्त्वयं ३ ॥

निजगतेरित्येतेन तस्य जले मेजयस्य महामना १ चत्वारवशी विरण्यात्मजाः ३७ सङ्ख्ये

44

दृढदयस्य जस्येऽः तस्य हृदेवः तस्य मार्जोऽपिः श्रुतप्रवाः ५५ सहस्रमेवत्तरः

श्रुतानीका उदे मनसा पतं च हीनरः दंडपाणिर्निमित्तस्य देमकोभ
चितान्तरः ५३ अलक्षत्रस्य वशो यं प्रोक्तो देवर्षिस्तुतः क्षेमके प्राण
राजानस्य प्राप्तिवैकलो ५४ अथ मागधराजो भवितो वदामि
भवितुं सहदेवस्य मार्जो यं श्रुतप्रवाः ५५ ततो युतायुक्तस्यापि निरुमि
त्रो यतस्तुतः सुनक्षत्रः सुनक्षत्राह हस्तेनो यकर्मजित् ५६ ततः स
तेजया द्विप्रः अचिन्तस्य भविष्यति क्षेमो यमव्रतस्तस्मादमं स्रुत्रः समस्त
तः ५६ युमतेनो यस्तुमितिः सुबलो जनिताततः सनीयः सत्यजिदय
विश्रजिद्यदिपुंजयः ५७ वाहे इत्याश्च भूपालाभावात्साहस्रवत्तरं ५८
इति श्रीभावतेनवमस्कंधे द्वाविंशोऽध्यायः २१ ॥

सहस्रविंशः २१

मेवेभावाद्भूपालाः ततः परं भावात्सन् द्वादशास्कंधवत्त्वति ५८ इति श्रीभवार्थः नव

श्री.
भाग.
न. टी.
५३

अनिष्टमविनाशवित्तयेनतथाविधंस्मरणंयस्यसः अक्षयंघडिंद्रियविषयंबुभुजे १५ जे
वस्यतेजसासामगरेणोपसंरुतमित्यर्थः तेषांतालजंघुपुत्राणांज्येष्ठपुत्रस्यमयोः पु
त्रप्रातर्वस्मिज्येष्ठस्यस्मिन् यतोमयोर्द्वयोश्चरताः इदं कुलेचतुर्दशमहारत्नानित्त
जातिश्रेष्ठानियस्यसः तानिचमार्कोडेयप्रणोवर्णितानिगजवाजिरथस्त्रीपुनिधिम

अर्जुनः कृतवीर्यस्यसप्तद्वीपेस्थरोभवत् दत्तात्रेयाद्वेरेणात्प्राप्तयोगमहागु
णः १३ ननूनकानेवीर्यस्यगतिः यास्यतिपार्थिवाः यत्तदानतयायोग्युतवीर्य
जयादिभिः १४ येचाप्रीतिसहस्राणिस्वव्याहतवल्लसमाः अतएचिन्नस
गोण बुभुजेक्षयाघट्टसः १५ तस्यपुत्रसहस्रेषुपंचैवोवर्णितास्ये जयथ
अः एनसेनोदयभामधुर्जितः १६ जयधजातालतचलस्यपुत्रप्रातर्वस्मिन्
क्षत्रेयनालजंघाव्यमौर्वतेजायसुहते १७

ल्लोवरदुग्धाः प्राक्रियाशमणिच्छत्रविमानानिचतुर्दशेतिदश्रीनोपत्रीसहस्राणांभा
यीयुतस्यप्रतेकेलक्षलक्षमित्येवतासुपुत्राणांदशलक्षसहस्राणिजनयामासष्ट
युश्ववाः सयुकीर्तिः सयुश्ववाइत्यादयः षट्प्रधानाश्रेष्ठोयवातेषामयो १८

प्रथममहस्वजितश्रावजः २. ऊतोः सोहंजः सोहंजेमंहिषगन्महिषतोभद्रेसेन

चतुरंगोपमयादात्तयुलादस्तात्सतः बहूदयो हंतर्मा बहूजानु सतस्तः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ जयद्रथ उदाहृतः विजयस्तस्य संभूत्या ततो भूते रजायत
॥ जनेभ्यो वचनं समाकुरु मे विप्र मानवः ॥ येनैवेवं पावनं क्रीडयेत्तु यत्र मंत्रं

शु १२ कृत्यापविडंका नीने अनपेत्ता करोत्तु हृषसेनः सतत्तास्य कारो म्यज

गमीयते । ३ इत्याद्यतनयोतनुः सतस्तस्यात्मजसातः आरुत्तमपगोथास्त

तयोभूवेनुदीर्घोद्विगमास्थिताः ॥ त्वेत्सोऽसुतोवह्निर्वहेभोमाशमानमा

नृ विभासुत्तमोऽपि करंथमनुदाग्रीः ।५ मरुतः तंस्तौ पुत्रः पुत्रौ परवम्
उभय उभय उभय उभय उभय उभय ।१२ माया मे जीवामजमाया मे जीवाम

नरसंभ वर्णयामिमहापुण्यं सर्वपापहरं नारां ॥८॥ यदोर्वैश्वानरः श्रुत्वा सर्वपापप्र

सुचोते यत्रावतीर्णो भगवो न्ये रमात्मान गच्छतिः ॥ यदा सहस्रवृत्ति काष्ठा नला
 विपरीति विच्यताः स्वभावः प्रवृत्तवत् प्रानिन्त्यथ मात्तजः २ः महाहो वाप ह

यो हे हयश्चित्तस्तुता यमस्तु हे हयस्तु नैत्रः कुतोऽपि तातः ॥ ३ ॥ सा हतिरुभ

तस्याऽर्मेदोऽथ न कश्चेति द्वायुत्रोक्तवीर्यस्य जनकः हृतवीर्यादयस्य तोराय न कस

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

आचार्यः २२

श्री.
भीम.
न.दी.
५३

अतिभयव्याकुलश्चाह जनयिष्यामीति भार्याभयप्रकेपमानसि न्नसर्वाणामुग्रहसुप्राणा-
मेकदमालोक्यानुकेपितस्तिनवहृकालशथिताविष्टदेवाः पितरश्चतयेत्यनुमादेत
३० ततश्च देवताप्रसादनजनयिष्यामीति वचनमहर्तुं गुणान्वनित्वनरजुस्कापिश्र-
वागर्भमथात तस्य च महिमायशशरादिभिरुक्तः यथोक्तं भार्यावशात्तयैकचिद्भवि

स्वघातवेत्तमिहितस्मयं तीपतिमब्रवीत् अहं वंथासपत्नीवस्त्वममेयुजो कथं
३० जनयिष्यसि यरज्ञितस्य यमपुयुजते अनुमादेत तद्विष्टदेवाः पितरश्च
च ३५ शैवागर्भमथात्काले कुमारसमुत्पद्ये अभि सविदर्भ इति प्रोक्त उयं यमसु
वामंती ३६ इति आभागवत नवमस्तंथे यद्वंशानुक्रमेण नाम त्रयोविंशत्या
यः ३३ श्रीशुकः तस्याविदर्भो जनयत्युत्रौ नाम्ना कुशक्रथा तृतीयरोमपादे च
विदर्भकुलनेदनं रोमपादसुतो वभ्रुर्वन्नाः कृतिरजायत अशिकस्तत्सुतस्तस्मा
चैदिष्टद्यादयानृपाः १

स्यो जयवामताः तेषां त्रयसु च ३७ शैवापतिरभून्नयः ३८ इति श्रीभावार्थ
दीपिकायानवमस्तंथे त्रयोविंशत्यायः ३३ चतुर्विंशोदर्मस्य पुत्रत्रयसु त्रि
देवाः वेशानानो मुखप्रोक्तारामकलादेवावधि चैद्यादयः दमवो
दयः दमवोद्यादयः १

ये च आत्मा जाग्रदवस्थागतानेवावप्रवृत्तिरिति ३३ भार्याभयादेवैवभार्यस्य वैधायतेर्जा

तेषां ज्ञेयं वितीहोत्रोदृष्टिः पुत्रो मयोत्सृतः तस्य पुत्रप्राप्तं तस्मीदृशमिजोऽयं यतः
कुलं १८ माधवावसायागजनयादवाऽतिमं ताः यदः पुत्रे सचक्रोष्टोः पुत्रे
वृजिनवास्ततः १९ प्रवाहिस्रोतो नृपाकुर्वेत्सर्वाचित्रयस्ततः प्राप्ताविंशर्महायो
गीमहाभोजो महानभूत ३० चतुर्दशमहारतः चक्रवर्त्यपराजितः तस्य पत्नी
सहस्राणां दशानां सुमहायशाः दशलक्षसहस्राणि पुत्राणां तासु जीजनत
३१ तेषां तुषट् प्रथानां नष्टशुश्रूषवस आत्मजः धर्मो नामो प्राणास्तस्य महमेध
प्रातस्पर्श ३२ तत्सतोस्त रुचिकरस्य पंचासनात्मजाः शृणु पुत्रजितरु
क्मस्तु पुष्टशुजा मचमंजिताः ३३ जामवस्तु प्रजोऽयं न्याभार्यो
प्राव्यापतिर्भयात् नाविद्वद्भुभवनार्जोऽयं कन्यां अह
रधीत् ३४ रथस्य प्रातानिरीक्ष्य ह्येषोर्वपति
ममर्षिता केयकुद्वयस्थाने रथस्य
रथिततिवे ३५ ॥ ॥

मवस्था पुत्रस्य तद्भयमेव पुत्रप्रदमभवदिनि दर्शयन्नाह ज्यामवस्थिति ३५ यदि मे सय

तीत्यत्राहं ह्येव पुत्रेतापि नेन दलीत्यह अस्य पत्नी चेति ३६ ॥

श्री.
भाग-
न.टी.
५५

अक्षरप्रमखाः प्रमखायेषां अत इति अत दुर्गासंविता नो ब्रह्मीहिः ॥ अतो कुरारितिकान् द्वादश
दशयति आसंग इति ॥ १० सद्युरकः विदुरयाद्या अनाचवहवः विप्रयुथामाया इति याद
आद्यशब्देन विदुरयापुनस्ततश्च सरोविदुरयादासीति दिति वक्ष्यमाणानि देशोपपत्तिः ॥ ५०

स्य फलः चित्ररथैव गान्दिनोत्प्राफलकतः अक्षरप्रमखा आसन पुत्रा द्वादश विष्णु
ताः ॥ आसंग सारमेयश्च मृदुरामृदवङ्गिणः धर्महृदसुकमाचक्षेत्त्रायदोपि नन्दनः
॥ १६ शत्रुघ्ना गन्धमादश्च प्रतिवाहश्च द्वादश तेषां ससारः साराणां द्वादश वक्ष्यतावपि
॥ १७ देववानुपदेवश्च तथा चित्ररथात्मजः सद्युर्विदुरयाद्याश्च वहवो हसिने दनाः ॥ ५०
कुक्षो भजमानश्च मुचिः कबलवर्हिषः कुक्षुरस्य सतो बह्वितिलोमान नयस्ततः ॥
कपोतरोमातमानः सरवायस्य चतुर्बुधः अथ कोडुडुभिरित्यपि तद्वचनादेव ज्ञेयः ॥ २०
तस्याहकश्चाहकीचकन्या चैवाहकालजो देवकश्चाग्रसेनश्च यत्तरो देवकाल
जा ॥ इव चानुपदेवश्च स देवो देववर्धनः तेषां ससारः ससारान्धुत देवा दयावप
॥ २१ शान्तिदेवापदेवा च वसुदेव उवाहताः ॥ २३ कंसः सुनामान् ग्रोथः कंकः शकुः सह

कुक्षदयश्च तारोथकस्य सता इति ज्ञेयं तथा च पणशः अक्षरभजमानश्च मुचिकं बलवर्हि
सस्तथोपिकस्य पुत्रा इति ॥ अनांरथकं अथ काडुडुभिरित्यपि तद्वचनादेव ज्ञेयं ॥ २०
देवा आदियेषां आः शान्तिदेवानां सप्तताः अग्रसेनयः अग्रसेनस्य कन्यकाः ॥ २५ ॥

अदेव देव रत्नित मदेव देव कीच

ततोदशरथास्तुक्रुनिःपराणां ततो देवमाविशेयोदष्टवाः ततः कुरुवशादनः ५ अतोपुत्रः पु
 होत्र ८ महाभोजश्चेत्येवमप्रमार्गश्चेह्यार्थं ततस्तदुपदेशेन येन घेयं च घट्टादिसंख्याः पुरु
 क्रयस्य कुंतिः पुत्रो भूदृष्टिस्तस्याथ निर्द्वैतः ततोदशाहीनास्माभूतस्य गोमसुतः त
 तः ३ जीमूतो विहृतस्तस्य यस्याभीमरयः सुतः ततो नवरयः पुत्रो जातो दशरथस्त
 ४ करोमिः प्राकनेः पुत्रो देवरातस्तदात्मजः देवरातस्तस्य मधुः कुरुवशादनः ५
 पुरुहोत्रस्तनोः पुत्रः तस्यायुः साततस्ततः भजमानो भजिद्विवाहमिर्देवावधायक
 ६ साततस्य सुताः सप्त महाभोजश्चमार्गश्च भजमानस्य निस्त्राचिः किं किं तो धृष्टिरेवा
 च ७ एकस्यामात्मजापत्न्यामन्यस्यां च त्रयास्तताः प्रातर्जिच्च सहस्वजिर्देवुतर्जि
 दिति प्रभो ८ वभुर्देवावधुस्ततः तयोस्तोकोपदेत्यस्य यथेवस्थां मेदरातस्य प्रपा
 मः तथोत्तिकात् ९ वभुः प्रष्टोमनुष्ठाणां देवैर्देवावधुः समः १० पुरुषाय च घट्टिश्च
 षट्सहस्राणि चाष्टय १० यस्तत्तमनुष्ठाणां देवैर्देवावधुः १० महाभोजोपिथ १
 मोत्ताभोजाश्चासेकदन्तये ११ हस्तेः सुमित्रः पुत्रो भूयुथाजिच्च यरतय प्रातिस्तस्यान
 मित्रश्च निस्त्राभूदनमित्रतः सत्राजितः प्रमेनश्च निस्त्रायाणास्ततः सुतो अत्रमित्रस्य
 साजितस्य त्वं मोक्षं प्राप्ताः तस्य युथाजितश्च निरनिमित्रश्च सत्याकिः सत्यकस्य पुत्रो युयुथानः त
 स्य जयः तस्य कुंतिः ततः कुंतिर्युगंधर्षः अनमित्रस्य वाणरः वृष्मिनी सपुत्रः १५

पुत्रोपयुक्तः १५
 पुत्रोपयुक्तः १५
 पुत्रोपयुक्तः १५

पुत्रोपयुक्तः १५
 पुत्रोपयुक्तः १५
 पुत्रोपयुक्तः १५

श्री-
भाज-
न-टी-
५५

सुधायाः कन्यकावस्थायां कोणीत्पनिप्रकाशमाह कुंतेरिति पंचभिः कदाचिद्गृहमागतं उवा
संसे स्यापरिचयोदिनातो घयामासततः चसातसादेवहूतिदेवाहानहेतुविद्यामवाय
तदहसायेति देवं मुपागतं वीक्ष्यमात्राद् प्रत्ययार्थं परीक्षार्थं मया विद्याप्रयुक्तानतः

कुंतेः सख्युः पितास्सोऽहमुत्रस्यस्थामदात् ३१ सायदुर्वीसमेविद्यादेवहूतीप्र
तोषितात् ३२ तस्या वीर्यपरीक्षार्थमाह हवर्गविशुचिः तदेवापगतं देवं वीक्ष्य
विस्मितमानसा ३३ अत्ययार्थं प्रयुक्तमपाहि देवक्षमस्वमे अमोचं दर्शनदेव
आपस्तेतयिचात्मजे ३३ येनिर्यथानदृष्टाततत्तीहंसुमध्यमे ३४ इति तस्यास
आधायगर्भं हूयौ दिवंगतः सद्यकुमारं सेजं द्वितीयेऽवभास्करः ३५ तं सात्
जननीतोयकृच्छ्राह्निकस्य विभती प्रपितामहतामवाहया दुर्वीसस्य विक्रमः
३६ अतदेवानुकात्रुषो बृहद्गर्भासमग्रहीत् यस्यामभूदंतवक्रः अक्षिः सुभेदि
तिः सतः ३७ कैकेयोऽस्य केतुश्च अतर्कतिर्मविदत् संतर्दनादयस्संस्पृष्टा
कैकेयोः सुताः ३८ राजापि देवामावेतो जयत्सनाजनिर्हृह दमचाषः चेदि

या किंचित्कार्यमित्यभिसंधिता अतोयाहीत्येचमुक्तेरविहवाच ३३ अमोचं देवदर्शनमि
तिकन्याह इति चेन्न ब्रह्मतेयाय निर्नदृष्टा न्याहं कर्तृकरिष्यति ३४ आवेतो विदानविदौ

वसुदेवस्य ये अनजो देवभागादयः ते षोडश्विभार्याः १५ द्वितीयस्य भजमानस्य साह भजसा
 नाच्च विदुरथाः पुत्रा भवत विदुरथा च सुर उति यरा प्रागदिव चनात् यज्ञा प्रमुविदुरथा सु
 तिसुर्वोक्तचित्रस्यात्मजा विदुरथात् देवमीळस्य यः सुरेनाम पुत्रा तस्य देवमीळो रुदीक

कंसाकंसवतीकंका सुरभराष्टपालिका उग्रसेन इति तरो वसुदेवानुजस्रियः २
 सुरे विदुरथादासीन् जमानः सुतस्ततः प्रिनितस्तस्य यभोजो रुदीकस्तस्य तो
 मतः १६ देववाहुः प्रातथनुः कृतवर्मेति तस्ततः देवमीळस्य सुरस्य मारिषाना
 मपत्यभूत १७ तस्य जन्मया मासदशपुत्रान् कल्मषान् वसुदेवदेवभागवे
 दश्च वसुमानकं १६ संजयस्यामकं कंका प्रामीकं वत्सकं रुकं देवउं उभयाने
 इरानकायस्य जन्मनि १९ पृथाचस्य तदेवाचकृतकीर्तिः श्रुतश्च वाः राजाधि
 देवी चैते षोडश्विभार्याः पंचकन्यकाः ३

वसुदेवं हरे स्नानं वंदयानकं दुर्जितं

शैवमतः यथा हयराष्ट्रः तस्यापि कृतवर्माशून्यं न देवमीळो वायाः पुत्रावभूतुः देवमीळो
 सा सुरस्यापि मारिषाना मपत्यभूत १७ तस्याचासादशरयुत्रान् अतनयान् वसुदेवस्य
 वानिति आनकाश्च ननुः हरे प्राडर्भा वस्याख्यानात् ३

श्री.
भाग-
नदी.
५६

अष्टमस्तस्य मेवासीत् ननु कर्मदीनां हेतुना ताभ्यां जानतो वायतो मोहः ५५ तदेवामया
दयति यदतिविभिः ५६ ईशास्यमायानियतः परस्य अस्य गच्छद्रष्टुः साक्षात् आत्मनस्तु वसो-
गम्य न ह्येव भूतस्य माया विना जन्मनः कर्मणा वा हेतुर्भवतीत्यर्थः किंच यस्य माया चेष्टि

देवगदितया लब्धवानवचात्रगदादयः वसुदेवस्तान् एवावदधे सह देवया ५२ पु-
रुविष्णुतमुत्वास्तु साक्षाद्भो वसुनि च वसुदेवस्तु देवक्या मष्टपुत्रानजीजनत्
५३ कीर्तिमते सद्यो च भद्रं मनसुदायीः अतस्मिन् हेतुभद्रं संकर्षणमथीत्यरं
५४ अष्टमस्तु तयोरासीत् स्वयमेव हरिः किल सुभद्रा च महाभागा तव राजनिता
मही ५५ यदा यदेह धर्मस्य दयो हृदि श्रुयाप्यनः तदा तु भगवानीश आत्मानेष्ट
जतिरहरिः ५६ नस्तस्य जन्मनो हेतुः कर्मणा वा महीयते आत्ममाया विनेशस्य
रस्य द्रष्टुगत्तनः ५७ यन्माया चेष्टितं पुंसां स्थित्युत्पत्त्ययाय हि अनुग्रह
स्तन्निवृत्तिरात्मलाभाय चेष्टते ५८

तं पुंसो मानुजीवानुग्रहस्तस्य सर्वजीवानुग्रहकस्तुतः कर्मदिपारहेऽङ्गजन्मा-
न्मादिसेभवः अनुग्रहमेवाहस्त्रियस्मात्तदेव स्थित्यादयेऽष्टते प्रलयलीतोपाये जीव-
स्थमो धर्मे भवात्तु पाथि सृष्ट्यादिना धर्मो दिसे पादनेनानुग्रहः तथात्मलाभाय मो-

ज्ञायेचेष्टते तव हेतुः तमेव सृष्ट्यस्योत्पत्तिसास्थित्योदेष्ट
हेतुः ५८ ॥

५६

श्री.
भाग.
न-टी.
५७

तदेवाहृष्टाभेभाजादपिभिः स्नायनीकयमीहिंयस्यासर्वैरैरमयामृतोच ६५ तत्रप्रद
शीनार्थमुरवेशाभासाहयस्थाननंदशिभिर्नैत्रैः पिवंतो नराश्च नतत् पुनत माः निमेषोत्सव

स्तिगथस्मितेक्षितोदारैर्विवोकोर्निक्रमलीलया वृत्ताकरमयामासम्
तोसर्वोगरस्थया ६५ यस्थाननंमकरकुंडचाहृक्काणिभ्राजक
पालसुभगंरुविलासहोमं निन्पासवंनतत्पुद्गेशि
भिः पिवंतो नार्योनराश्च सदिताः कुपितानि
मेव ६५

मोत्रयावधानमयसरुमानास्तकर्तर्निमेः ऊपिताश्चुबभ्रुः कथंभूतमाननंमकरकुंडलाभे
चारुक्काणिभ्राजतो कपोलोचनैः सुभगंरुविलासहोमं यस्मिन्नित्यसत्तवो यस्मिन् ६५ ॥

तस्य चेष्टिते भूमेरनुग्रहात्प्राह अदौ हिणीनामिति डाभ्या अभ्यायभारपरिहाराय ५५ स्त्रेय
 रेषामनस्यपि अपि रिमेयानि अविताकीणि संकषणा सहितः चक्र ६ संकल्पमोजाभूभा
 हराणां समर्थेणाधिकर्मकरणं येषां विस्तारद्वारा भक्तानुग्रहायेमित्याह कलाविति डाभ्या

अदौ हिणीनां पतिभिः सुरेन्द्रपलाचैः भुव आक्रुसमानाया अभ्यायकतोद्यमः
 ५५ कमाणापरिमेयानि सनसापि सुरेस्यैः सह संकषणाश्चक्र भगवानमभुसूय
 नः ६ कलौ जनिष्ठा माणा नंदुवशो कतमो नंदं अनुग्रहाय भक्तानां सुप्राप्य
 तनोद्यताः ६ यस्मिन् सात्त्विकी येषु यशस्वीयं वरेमकृत आजा जलिरुपस्पृश
 धुनते कर्मवासना ६ भाजवसंयथकमधुसूरमनदशाहकैः स्नायनी
 यहितः अथ कुरु संजय यादुभि ६ ३ ॥

दुःखशोकतमोऽसि नृदतीति तथायद्युशः वातनौत यस्मिन् सतां कर्त्तव्येषु येषां नृपतीर्थ
 वरे आत्तमेवां जलिः पानसाथनं यस्मिन्ः प्ररुषः सदा दपि उपस्पृश आचमनमात्रं कला
 तलौ दयां कष्टचित्तः कर्मवासना धुनते ६ ३ ॥

श्री.
भाग.
न.सी.
५६

श्रीकृष्णचरितं समासेतोपचरयति जात इति द्वाभ्यां जातो निजेन दूयेण यथात्पुरु
षो मनसा वापि स न ब्रजगतः ब्रजवासिनामेधिनाश्रय्यते मते प्रद्वारसु सुतानां प्राप्ता
नुत्पाद्य आत्मनि गमे स्वकीये वेदमार्गे अतः समुत्थ न कालिगानि मित्रेन उरु

जातो गतः पितृगृहाद्ब्रजमेधितार्थो ह्यगारि स सुतानि प्राप्ता कृतो रूदारः उत्प्रा-
द्यतः प्रपुरुषः क्रतुभिः समीजे आत्मानमात्मनि गमं प्रयय न जनेषु ६६ ए।
५७ द्याः स वेगुरुभरं च ययत्वा त्रुणां मतेः समं कालिनाश्रयिभूय च सः दृष्ट्वा वि-
यय विजये जयमुद्धि बोलो स्यात्तोद्भवय च परं समास्यथाम ६७ इति श्री
भागवते नवमस्कंधे यद्वंशचरिते चतुर्विंशोऽध्यायः १५ समं यं नवमस्कं

भरं क्षपयन् दृष्ट्वेव भूय च मूर्ध्नि भूय विजये जये अर्जुनेन जितमित्येवमदोषं ह्यत्मा
परंतप्रे स इवायोपदिशस्यथामसमं जनेन वदूयेण जगामेति ६७ इति श्रीभागवतं
पिकायानवमस्कंधे चतुर्विंशोऽध्यायः १५

59

नमस्तस्मै ५८